

STUDENCKIE

zeszyty naukowe

Wyzwania w rozwoju miast i regionów

Pod redakcją naukową

Edyty Szafranek

S Z N 1 / 2 0 1 9

Redaktor naukowy:

Edyta Szafranek

Recenzenci:

Małgorzata Twardzik, *Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*

Agnieszka Dembicka-Niemiec, *Uniwersytet Opolski*

Redakcja językowa:

Renata Żemojcin (język polski), Jacek Jędrzejowski (język angielski)

Kolegium Redakcyjne:

dr Edyta Szafranek - przewodnicząca

dr Agnieszka Bobrowska

dr Maja Krasucka

dr Laura Płatkowska-Prokopczyk

dr inż. Magdalena Śliwa

Rada Programowa:

prof. dr hab. Ewa Bogacka-Kisiel

dr hab. inż. Adam Czerwiński prof. UO

dr hab. Adam Drobnik prof. UE

dr hab. Krystyna Hanusik prof. UO

dr hab. Sabina Kauf prof. UO

dr hab. Urszula Łangowska-Szczęśniak prof. UO

dr hab. Marta Maciejasz-Świątkiewicz prof. UO

dr hab. inż. Rafał Matwiejczuk prof. UO

prof. dr hab. Janusz Słodczyk

prof. dr hab. Stanisława Sokołowska

dr hab. Iveta Vozňáková prof. UO

dr hab. Agata Zagórska prof. UO

Redakcja techniczna i skład:

Magdalena Śliwa, Edyta Szafranek

Publikacja elektroniczna.

Wydawca: Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2019, szn.we.uni.opole.pl

ISBN: 978-83-7395-833-3

Spis treści

Edyta Szafranek

WSTĘP..... 5

Jessica Moritz

KIERUNKI WYKORZYSTANIA FUNDUSZY EUROPEJSKICH W ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO 7

Alicja Waliduda

CZYNNIKI I KIERUNKI KSZTAŁTOWANIA ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ OPOŁA..... 20

Patrycja Szewczyk

REWITALIZACJA JAKO PROCES PRZYWRACANIA FUNKCJI MIEJSKICH. PRZYKŁAD RADOMSKA..... 33

Marcelina Tacica

SPÓJNOŚĆ DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH Z KIERUNKAMI ROZWOJU STRZELEC OPOLSKICH 50

Justyna Borecka

ATRAKCYJNOŚĆ MIESZKANIOWA MIASTA POPRZEMYSŁOWEGO – PRZYKŁAD GLIWIC..... 66

Ewa Czajka, Andżelika Wojciechowska

SPOŁECZEŃSTWO NEETS – PRZYCZYNY, SKUTKI I ZRÓŻNICOWANIE PRZESTRZENNE 83

WSTĘP

Z przyjemnością przedstawiam trzeci numer z serii Studenckich Zeszytów Naukowych, równocześnie pierwszy w 2019 roku. Na całość zeszytu składa się sześć artykułów opracowanych przez studentów ekonomii z Uniwersytetu Opolskiego oraz Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Główną oś rozważań naukowych prezentowanych w niniejszym zeszycie stanowią współczesne dylematy i wyzwania w rozwoju miast oraz regionów.

Zeszyt otwiera artykuł Jessicy Moritz dotyczący wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i inwestycyjnych Unii Europejskiej w rozwoju województwa opolskiego. Autorka zdiagnozowała wartość zainwestowanych tzw. środków wsparcia polityki spójności, a także cele i kierunki oraz zróżnicowanie przestrzenne ich wykorzystania. Przeprowadzona analiza pozwala ocenić skalę wsparcia finansowego rozwoju województwa opolskiego, jak również określić sfery jego rozwoju, które podlegały przekształceniom na skutek realizacji poszczególnych projektów. Kolejne cztery artykuły odnoszą się do problematyki kształtowania atrakcyjności miast, zarówno w kontekście ich pozycji gospodarczej, jak też warunków zamieszkiwania. W pierwszym z tych opracowań, autorstwa Alicji Walidudy, wskazane są czynniki oraz kierunki budowania atrakcyjności inwestycyjnej Opola. Autorka na przykładzie Opola prezentuje tok postępowania prowadzący do wyłonienia kluczowych czynników warunkujących napływ inwestycji do miasta oraz odpowiedzialnego formułowania potrzeb i wyzwań jego rozwoju. Następne artykuły odwołują się do problematyki rewitalizacji miast. Patrycja Szewczyk, na przykładzie Radomska, analizuje skuteczność procesu rewitalizacji w kontekście przywracania i kształtowania nowych funkcji miejskich. Z kolei Marcelina Tacica omawia realizację procesu rewitalizacji w Strzelcach Opolskich w kontekście jego spójności z polityką rozwoju miasta. W obu opracowaniach analizowane są wszystkie wymiary rewitalizacji, a także jej uwarunkowania i instrumenty wdrożeniowe. Przeprowadzone badania dały podstawę Autorkom do stwierdzenia, że mimo określonych trudności, rewitalizacja jest procesem pozytywnym, zwiększającym szanse na osiągnięcie celów przyjmowanych w polityce miejskiej. Z problematyką rewitalizacji wiąże się także artykuł opracowany przez Justynę

Borecką. Jego celem jest wyjaśnienie uwarunkowań kształtowania atrakcyjności mieszkaniowej miasta przemysłowego. Autorka szczególną uwagę zwróciła na kwestie pomiaru i oceny poziomu tej atrakcyjności. Przyjętą metodykę wykorzystwała do określenia atrakcyjności mieszkaniowej Gliwic. Ostatni artykuł dotyczący społeczeństwa NEETs wpisuje się w problematykę czynników rozwoju regionalnego i lokalnego. Zawiera on omówienie cech specyficznej – ujawniającej się współcześnie – grupy społecznej, a także analizę postaw jej przedstawicieli z województwa opolskiego. Wyniki badań literaturowych oraz sondażowych przeprowadzonych przez Ewę Czajkę i Andżelikę Wojciechowską, mogą stanowić podstawę do rozwoju badań nad kapitałem społecznym województwa.

Liczę, że prezentowane teksty spotkają się z życzliwym przyjęciem i staną się przyczynkiem do rozwijania badań z tego zakresu, a także będą zachętą do pracy naukowej i publikowania jej wyników dla innych Studentów.

Edyta Szafranek

Jessica Moritz

Ekonomia, Uniwersytet Opolski

KIERUNKI WYKORZYSTANIA FUNDUSZY EUROPEJSKICH W ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

THE DIRECTIONS OF USING EUROPEAN FUNDS IN THE DEVELOPMENT OF OPOLSKIE VOIVODESHIP

Abstrakt: W artykule podjęto próbę identyfikacji wykorzystanych środków unijnych w województwie opolskim w dwóch okresach programowania: 2007–2013 i 2014–2020, a także próbę określenia sfer rozwoju społeczno-gospodarczego, na które mogą oddziaływać. Do realizacji celu niezbędny był teoretyczny zarys pojęć związanych z rozwojem regionalnym i funduszami europejskimi. Cel główny zbadano na podstawie list beneficjentów z dwóch okresów programowych z rozróżnieniem na poszczególne programy operacyjne.

Słowa kluczowe: fundusze europejskie, województwo opolskie, polityka regionalna, rozwój regionalny

Abstract: The article attempts to identify the EU funds used in Opolskie Voivodeship in two programming periods: 2007–2013 and 2014–2020 and also to identify areas of the socio-economic development which they may impact. To achieve the goal, it was necessary to make a theoretical outline of concepts related to regional development and European funds. The main objective was examined on the basis of beneficiaries' lists from two programming periods, distinguishing between individual operational programs.

Keywords: European funds, Opolskie Voivodeship, regional policy, regional development

Kod klasyfikacji JEL: R11, R58.

1. Wstęp

Wielu badaczy rozwoju lokalnego oraz regionalnego wskazuje na liczne pozytywne zmiany w sferze gospodarczej i społecznej po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. [Peciakowski 2014; Dziekański, Leśniewski 2011; Dubel, Adamczyk 2015]. Potwierdzają to również wyniki badań przedstawione m.in. w raportach wydanych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, tj. „Polskie 10 lat w Unii” [2014] czy „Gospodarcze i społeczne efekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej” [2015]. Również w województwie opolskim zauważyć można liczne inicjatywy podjęte z wykorzystaniem funduszy UE. Na tle tych zjawisk przyjęto za cel pracy identyfikację wykorzystanych środków unijnych w województwie opolskim w dwóch okresach programowania – 2007–2013 i 2014–2020 – oraz określenie sfer rozwoju społeczno-gospodarczego, na które mogą oddziaływać.

Wykorzystując metodę desk research polegającą na analizie materiałów źródłowych, przeprowadzono badania z wykorzystaniem literatury naukowej, europejskich dokumentów oraz statystyk z zakresu wykorzystania środków finansowych UE, wśród których znalazły się m.in.: Lista beneficjentów programów operacyjnych na lata 2007–2013 – stan na 31 marca 2015 r. [www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl] oraz Lista projektów zrealizowanych z Funduszy Europejskich w latach 2014–2020 – stan na 2 kwietnia 2017 roku [www.funduszeuropejskie.gov.pl].

2. Fundusze unijne w rozwoju regionu

Pojęcie „region” jest wykorzystywane w wielu dyscyplinach naukowych z zakresu nauk społeczno-ekonomicznych (np. regiony administracyjne, geograficzne, polityczne, etniczne itp.) [por. Strzelecki 2008, s. 79]. W literaturze przedmiotu często spotyka się rozmaite jego definicje. W Słowniku rozwoju regionalnego region określany jest jako jednostka terytorialna podporządkowana bezpośrednio szczeblowi centralnemu, ale mająca zdolność reprezentowania własnych potrzeb i stanowisk w administracji publicznej [Kozak, Pyszkowski, Szewczyk 2001, s. 43–44]. W Polsce dopiero po reformie terytorialnej w 1999 r. 16 województw zaczęło spełniać kryteria Zgromadzenia Regionów Europy.

Z kolei K. Heffner uważa, że „region najczęściej rozumiany jest geograficznie, jako wyodrębniony, zwykle jednorodny fragment powierzchni Ziemi, łącznie z naturalnymi, materialnymi i sztucznymi zasobami, podlegający kontroli różnego rodzaju instytucji publicznych” [Heffner 2008, s. 153]. Między regionem a terenami przyległymi występują różnice w cechach naturalnych i nabytych. Nie daje się łatwo wydzielić i nazwać części składowych regionu stanowiącego fragment większej całości [por. Heffner 2008, s. 153]. Na podstawie określonych kryteriów, pod którymi dany teren jest jednorodny, z większego obszaru wyodrębnia się region. Oznacza to, że cel regionalizacji oraz jego kryterium, które pozwalają na wydzielenie części przestrzeni, posiadają istotne znaczenie dla wielkości typów i różnorodności struktury regionów.

T. Madej stwierdził, że wzrost znaczenia regionu jako specyficznego podmiotu ekonomicznego wpływa na wzrost jego znaczenia jako podmiotu polityki zarówno krajowej, jak i unijnej. Należy zatem zacząć od analizy warunków rozwojowych poszczególnych regionów [por. Madej 1998, s. 41].

Obecnie na poziom rozwoju gospodarczego regionów mają wpływ: nowoczesność, poziom rozwoju infrastruktury, innowacyjność i wielokierunkowość gospodarki regionalnej, jakość zagospodarowania przestrzennego oraz kapitał ludzki. Dzięki tym czynnikom regiony mogą zwiększać swój poziom konkurencyjności, a przez to tworzyć oferty znajdujące odbiorców na rynkach lokalnych, krajowych, a także międzynarodowych [por. Huczek 2010, s. 376].

Rozwój regionalny to wzrost potencjału gospodarczego regionów oraz trwała poprawa ich konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców, co przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju [por. Kozak, Pyszkowski, Szewczyk 2001, s. 46]. Objawia się on również poprzez pozytywne zmiany strukturalne, ilościowe i jakościowe w gospodarce danego obszaru, które często są wynikiem inspiracji samorządu województwa i samorządów lokalnych znajdujących się w jego obrębie oraz partnerów danego regionu [por. Dziekański, Leśniewski 2011, s. 23].

W Polsce w czasie transformacji ustrojowej po 1989 r. upodmiotowiono województwa i narzucono na nie odpowiedzialność za kierowanie polityką rozwoju ich obszarów [Kauf (red.) 2007, s. 66–67]. Ich wzrost gospodarczy i społeczny jest zróżnicowany, co powoduje odmienne potrzeby i kierunki rozwoju realizowane przez władze samorządowe. Poziom rozwoju regionów może być wynikiem peryferyjnego położenia bądź słabo rozwiniętej infrastruktury, struktury gospodarki czy też nierównego tempa adaptacji zmieniających się warunków (nieodpowiednio wykwalifikowana siła robocza). Wady bądź problemy regionu rodzą wizję jego rozwoju, więc chcąc pozyskać środki na jej osiągnięcie, władze samorządowe muszą tworzyć programy i projekty rozwoju według ustalonych reguł. Dzięki pozyskanemu dofinansowaniu władze mogą kreować rozwój lokalny i regionalny.

Unia Europejska w latach 2007–2013 i 2014–2020 udziela dofinansowania w ramach 5 funduszy europejskich: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), Funduszu Spójności (FS), Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz w latach 2007–2013 Europejskiego Funduszu Rybackiego (EFR), który w obecnym okresie programowania zamieniono na Europejski Fundusz Morski i Rybacki (EFMR) [Europejskie fundusze strukturalne..., s. 8]. Poszczególne cele wykorzystania funduszy europejskich przedstawione zostały w tabeli 1.

W celu racjonalnego wykorzystywania środków finansowych stosuje się programy operacyjne – jedne z najważniejszych instrumentów programowych służących do zarządzania środkami unijnymi. Są one przygotowywane przez kraje członkowskie i zatwierdzane przez Komisję Europejską [Poźdżik 2008, s. 85–86]. Programy operacyjne w każdym okresie programowania przystosowywane są do bieżących celów, dlatego też się zmieniają. W 2004 r. Polska uzyskała możliwość korzystania z 7 obowiązujących wtedy programów operacyjnych. W kolejnych okresach programowania były one aktualizowane.

W obecnym okresie – 2014–2020 – programy operacyjne uległy w stosunku do okresu 2007–2013 modyfikacji, która przedstawiona została w tabeli 2. Dofinansowanie zwiększyło się o 10 mld euro w stosunku do poprzedniego okresu programowania [www.taxand.pl/nowa-perspektywa-ue-2014-2020-nowe-mozliwosci-dofinansowania-dla-przedsiębiorstw-i-samorządow].

Wśród krajowych programów operacyjnych największym w obu perspektywach był PO Infrastruktura i Środowisko. W obu okresach programowania głównym priorytetem była budowa infrastruktury transportowej, wodno-kanalizacyjnej oraz gospodarki odpadami [Program Operacyjny Infrastruktura... 2014].

Tabela 1. Cele wykorzystania funduszy europejskich w okresach programowania 2007–2013 i 2014–2020

Fundusz	Cele wykorzystania w okresach programowania	
	2007–2013	2014–2020
EFRR	wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej poprzez wspieranie rozwoju oraz dostosowania strukturalnego gospodarek regionalnych, w tym przekształcania upadających regionów przemysłowych i regionów opóźnionych w rozwoju, jak również wspieranie współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej	zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju pomiędzy regionami państw Wspólnoty, wspieranie ich rozwoju i przekształceń regionów
EFS	wzmacnianie spójności gospodarczej i społecznej przez poprawę możliwości zatrudnienia i pracy, stymulowanie wysokiego poziomu zatrudnienia oraz tworzenia liczniejszych i lepszych miejsc pracy	promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników; promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją; inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe; wzmacnianie zdolności instytucjonalnych instytucji publicznych i zainteresowanych stron oraz sprawności administracji publicznej; wsparcie gospodarki niskoemisyjnej, rozwoju technologii i poprawy konkurencyjności
FS	wspieranie transeuropejskich sieci transportowych, w szczególności priorytetowych projektów, stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania; wspieranie działań mających na celu poprawę efektywności energetycznej i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii	wspieranie przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną; promocja przystosowywania się do zmian klimatu; ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów; promowanie zrównoważonego transportu oraz poprawa najważniejszych infrastruktur sieciowych; poprawa wydajności administracji publicznej
EFROW	zwiększenie konkurencyjności sektora rolnego i leśnego; poprawa stanu środowiska naturalnego i krajobrazu; poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz zwiększenie popierania różnicowania działalności gospodarczej	wspieranie konkurencyjności rolnictwa; działania na rzecz zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi oraz rozwoju terytorialnego wiejskich gospodarek i społeczności
EFR/EFMR	dostosowanie flot; akwakultura, przetwórstwo i wprowadzanie do obrotu oraz rybactwo śródlądowe; środki służące wspólnemu interesowi; zrównoważony rozwój obszarów związanych z rybołówstwem	promowanie konkurencyjnych, rentownych ekonomicznie i odpowiedzialnych społecznie rybołówstwa i akwakultury; wspieranie procesu wdrażania Wspólnej Polityki Rybołówstwa (WPRyb); promowanie zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi terytorialnego obszarów rybackich i obszarów akwakultury

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999; Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999; Rozporządzenie Rady (WE) nr 1084/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające Fundusz Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1164/94; Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFROW);

https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/eff_pl (data dostępu 3.08.2017); Bajko Z., Józwiak B., 2008, Fundusze strukturalne i fundusze spójności w Polsce na lata 2007–2013, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 36; Artykuł 3 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006; http://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/how/priorities (data dostępu 3.01.2017); Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 508/2014 z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenia Rady (WE) nr 2328/2003, (WE) nr 861/2006, (WE) nr 1198/2006 i (WE) nr 791/2007 oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1255/2011; Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.

Tabela 2. Porównanie programów i budżetów w perspektywach finansowania 2007–2013 i 2014–2020

Perspektywa 2007–2013		Perspektywa 2014–2020	
program	alokacja środków UE [mld euro]	program	alokacja środków UE [mld euro]
PO Innowacyjna Gospodarka	8,7	PO Inteligentny Rozwój	8,6
		PO Polska Cyfrowa	2,3
PO Infrastruktura i Środowisko	28,3	PO Infrastruktura i Środowisko	27,5
PO Rozwój Polski Wschodniej	2,4	PO Polska Wschodnia	2,1
PO Kapitał Ludzki	10,0	PO Wiedza Edukacja Rozwój	4,4
16 Regionalnych Programów Operacyjnych	17,3	16 Regionalnych Programów Operacyjnych	31,3
Razem	66,7	Razem	76,2

Źródło: CridoTaxand na podstawie Umowy Partnerstwa, <http://taxand.pl/nowa-perspektywa-ue-2014-2020-nowe-mozliwosci-dofinansowania-dla-przedsiębiorstw-i-samorządów> (data dostępu 20.07.2017).

Również bezpośrednią kontynuacją programu z poprzedniej perspektywy jest PO Polska Wschodnia, którego głównym celem jest „wzrost konkurencyjności i innowacyjności makroregionu Polski Wschodniej” [www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/zasady-dzialania-funduszy/fundusze-europejskie-w-polsce]. Bezpośrednie wsparcie projektów szkoleniowych Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki zastąpione zostało przez wsparcie systemowe PO Wiedza Edukacja Rozwój, które wykorzystywane będzie w Regionalnych Programach Operacyjnych [www.taxand.pl/nowa-perspektywa-ue-2014-2020-nowe-mozliwosci-dofinansowania-dla-przedsiębiorstw-i-samorządów]. PO Innowacyjna Gospodarka, realizowany w latach 2007–2013, zastąpiony został przez PO Inteligentny Rozwój, którego hasło przewodnie brzmi: „wsparcie projektów od pomysłu do rynku” [www.poir.gov.pl/strony/wiadomosci/od-pomyslu-do-rynku-wprowadzanie-innowacji-dzieki-po-ir]. Chodzi o to, że w obecnej perspektywie finansowej założeniem programu jest wsparcie od fazy koncepcji aż do komercjalizacji wyników prac badawczo-rozwojowych (B+R). Z dwóch osi priorytetowych PO Innowacyjna Gospodarka: 7 – „Społeczeństwo informacyjne – budowa

elektronicznej administracji” i częściowo 8 – „Społeczeństwo informacyjne – zwiększanie innowacyjności gospodarki” [Szczegółowy opis ... 2012] został utworzony PO Polska Cyfrowa, którego głównym celem jest wzmocnienie sfery e-gospodarki i e-administracji Polski [www.taxand.pl/nowa-perspektywa-ue-2014-2020-....]. Ogólna charakterystyka programów operacyjnych obowiązujących w latach 2014–2020 przedstawiona została w tabeli 3.

Tabela 3. Charakterystyka programów operacyjnych realizowanych w latach 2014–2020

Nazwa	PO Infrastruktura i Środowisko
Cel realizacji	gospodarka efektywnie korzystająca z zasobów, przyjazna środowisku i spójności terytorialnej i społecznej
Dziedziny (osie priorytetowe)	gospodarka niskoemisyjna; adaptacja do zmian klimatu; ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów; transport zrównoważony; ochrona zdrowia; bezpieczeństwo energetyczne; ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego
Budżet [mln euro]	EFRR: 4 905,9; FS: 22 507,9; środki krajowe: 4 853,2
Nazwa	PO Inteligentny Rozwój
Cel realizacji	innowacyjna i konkurencyjna gospodarka Polski poprzez zwiększenie nakładów na B+R
Dziedziny (osie priorytetowe)	projekty B+R; potencjał badawczo-naukowy; innowacyjność przedsiębiorstw
Budżet [mln euro]	EFRR: 8 613,9; środki krajowe: 1 575,9
Nazwa	PO Wiedza Edukacja Rozwój
Cel realizacji	wsparcie osób młodych, poniżej 30. roku życia, na rynku pracy, rozwój szkolnictwa wyższego, poprawa efektywności wybranych polityk publicznych i innowacji społecznych, wsparcie obszaru zdrowia
Dziedziny (osie priorytetowe)	rynek pracy i gospodarki; ubóstwo, wykluczenie społeczne; edukacja, szkolnictwo wyższe; ochrona zdrowia; innowacje społeczne
Budżet [mln euro]	EFS: 4 419,3; inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych: 252,4; środki własne 690,0
Nazwa	PO Polska Cyfrowa
Cel realizacji	wsparcie projektów inwestycyjnych dotyczących sieci szerokopasmowych, lepszy dostęp do Internetu i promowanie e-administracji
Dziedziny (osie priorytetowe)	szybki Internet; E-Administracja; cyfrowa aktywizacja społeczeństwa
Budżet [mln euro]	EFRR: 2 172,5; środki krajowe: min. 394,4
Nazwa	PO Polska Wschodnia
Cel realizacji	wzrost konkurencyjności i innowacyjności makroregionu Polski
Dziedziny (osie priorytetowe)	gospodarka oparta na specjalizacjach; przedsiębiorcza Polska Wschodnia; infrastruktura transportowa i kolejowa
Budżet [mln euro]	EFRR: 2 000,0; środki krajowe: min. 353,0
Nazwa	PO Pomoc Techniczna
Cel realizacji	wdrażanie polityki spójności UE w Polsce oraz rozpowszechnianie informacji o funduszach europejskich
Dziedziny (osie priorytetowe)	potencjał instytucji realizujących politykę spójności; potencjał beneficjentów funduszy europejskich; informacja i promocja funduszy europejskich
Budżet [mln euro]	FS: 700,1; środki krajowe: 123,55

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bobryk M. et al., Fundusze na start i rozwój – po co i jak aplikować. Przewodnik po Funduszach Unijnych na lata 2014–2020, Stowarzyszenie Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS, s. 75–76, <http://funduszenastart.boris.org.pl/wp-content/uploads/2015/11/Fundusze-na->

start-i-rozw%C3%B3j-%C3%A2-po-co-i-jak-aplikowa%C4%87_A5_DRUK_small.pdf; www.pois.gov.pl (data dostępu 8.01.2017); <https://www.poir.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017); <https://www.power.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017); <https://www.polskacyfrowa.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017); <https://www.polskacyfrowa.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017); <http://www.polskawschodnia.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017); <http://www.popt.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).

3. Wykorzystanie funduszy unijnych w województwie opolskim

W ciągu dekady w województwie opolskim wykorzystano 7 620 268 549,00 zł ze środków unijnych. Dotacje przyznawane są w ramach krajowych bądź regionalnych programów operacyjnych. Wśród krajowych programów operacyjnych środki podzielić można na takie, których przeznaczeniem są: rozwój gospodarki, rozwój kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwój infrastruktury i środowiska. W tabeli 4 przedstawiony został podział wykorzystanych dotacji.

Tabela 4. Wartość dofinansowania w ramach poszczególnych programów operacyjnych

Okres programowania 2007–2013		Okres programowania 2014–2020	
program operacyjny	wartość dofinansowania [PLN]	program operacyjny	wartość dofinansowania [PLN]
POIG	597 853 400,75	POIR	151 269 240,31
		POPC	2 644 679,44
POIŚ	1 857 438 461,64	POIŚ	541 266 718,14
POKL	1 058 932 949,17	POWER	60 595 473,39
PORWO	2 088 219 623,90	PORWO	1 262 048 002,26
RAZEM	5 602 444 435,46	RAZEM	2 017 824 113,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/NaborWnioskow/listabeneficjentow/Strony/Lista_beneficjentow_FE_310315.aspx (data dostępu 11.03.2017); <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/projekty/lista-projektow/lista-projektow-realizowanych-z-funduszy-europejskich-w-polsce-w-latach-2014-2020/> (data dostępu 10.04.2017).

Na rozwój gospodarki z programów krajowych w dwóch okresach programowych (POIG, POIR, POPC) przeznaczono łącznie ok. 752 mln zł, z czego 80% środków wykorzystanych było w latach 2007–2014. W pierwszym z badanych okresów zdecydowana większość środków unijnych przeznaczona została na inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia, takie jak wdrożenia czy prace B+R przedsiębiorstw. Z PO Innowacyjna Gospodarka skorzystało ok. 260 beneficjentów. Wśród nich były różnej wielkości przedsiębiorstwa, 9 jednostek samorządu terytorialnego, 1 jednostka naukowa, fundacja oraz organizacja społeczna. Beneficjenci osi 4 – „inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia” – uzyskali największe wsparcie finansowe dla swoich kosztownych inwestycji – 66,4%. Najmniejszy odsetek dofinansowań, wynoszący 0,1%, przeznaczony był dla przedsiębiorców realizujących projekty podlegające pod priorytet 3 – „Kapitał dla innowacji”. Z dofinansowań najbardziej korzystały mikroprzedsiębiorstwa – ponad 50% wszystkich beneficjentów. Przykładem jest

mikroprzedsiębiorstwo WWNET Bożena Furgol, które zrealizowało największą liczbę projektów (30) o łącznej wartości 12,46 mln zł i 48-procentowym dofinansowaniu. Przedsiębiorca ten realizował projekty mające na celu zapewnienie dostępu do Internetu na etapie „ostatniej mili” i budowę bądź zwiększenie dostępności usług internetowych w różnych województwach.

W obecnym okresie programowania fundusze unijne przeznaczone na omawiany cel zostały rozdzielone między dwa programy operacyjne: PO Inteligentny Rozwój i PO Polska Cyfrowa. W ramach pierwszego główny obszar wsparcia nie uległ zmianie – 51% udzielonego dofinansowania przeznaczono na wdrażanie wyników prac badawczo-rozwojowych. Beneficjenci tego programu zrealizowali projekty o wartości 121,4 mln zł, co stanowiło 35,5% ogólnej wartości projektów POIR. Natomiast na wsparcie inwestycji w infrastrukturę B+R przedsiębiorstw otrzymano prawie 30 mln zł dofinansowania. W ramach działań na rzecz projektów B+R przedsiębiorstw wdrożono 7 koncepcji, na które otrzymano średnio po 62,6% dofinansowania. W tym obszarze zrealizowano obecnie (stan na 4 kwietnia 2017 r.) najdroższą inwestycję – Grupa Azoty Zakłady Azotowe Kędzierzyn SA otrzymała 40% dofinansowania na prace rozwojowe o wartości 59,6 mln zł.

Natomiast w ramach POPC zrealizowano 1 projekt mający na celu eliminację terytorialnych różnic w dostępie do Internetu. Przedsiębiorstwo to na zwiększenie dostępności i polepszenie jakości technologii informacyjnych i komunikacyjnych otrzymało z Unii Europejskiej 57% dofinansowania w kwocie 2,6 mln zł.

Z Europejskiego Funduszu Społecznego dofinansowane zostały projekty w ramach rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego. Beneficjenci w ciągu dekady otrzymali ok. 1120 mln zł środków unijnych. Projekty w latach 2007–2013 cieszyły się największą popularnością – w tamtym okresie w ramach PO Kapitał Ludzki zrealizowano ich aż 2101. Dotyczyły głównie szkoleń w ramach wsparcia aktywności zawodowej, przedsiębiorczości czy samozatrudnienia. Cele programu skupiły się przede wszystkim na podnoszeniu kwalifikacji i kompetencji pracowników oraz osób jeszcze uczących się. Obecnie jego odpowiednikiem jest Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, którego priorytety nieco uległy zmianie, a mianowicie oprócz podnoszenia kwalifikacji i kompetencji kładzie się nacisk na walkę z bezrobociem i wykluczeniem społecznym. Według stanu na 4 kwietnia 2017 r. najwięcej było projektów mających na celu wsparcie młodych ludzi w wejściu na rynek pracy. Wszystkie dotychczas zrealizowane zadania otrzymały równe dofinansowanie w wysokości 84,28% wartości ogółem. W Opolu Izba Rzemieślnicza zrealizowała projekt, którego celem było wsparcie na rzecz zarządzania strategicznego przedsiębiorstw. Natomiast w powiecie nyskim i opolskim beneficjenci otrzymali pomoc w obszarze zdrowia – utworzono centrum medyczne oraz zakład opieki zdrowotnej. Wiele

projektów realizowanych było na terenie całego województwa. Projekty te, głównie w formie szkoleń i stażów, skupiły się szczególnie na wsparciu młodych osób pozostających bez pracy.

Beneficjenci Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego (RPOWO) w latach 2007–2013 zrealizowali 1582 projekty. Dofinansowanie w ramach programu wyniosło 2088,2 mln zł, czyli ponad 57% wartości wszystkich projektów zrealizowanych w danym okresie. Największe wsparcie przypadło na wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu – 36,4% wszystkich dofinansowań w ramach RPOWO. Trochę mniej, bo nieco ponad 29%, przeznaczono na poprawę infrastruktury transportowej i transport publiczny. Na działania dotyczące społeczeństwa informacyjnego dofinansowanie dla beneficjentów wyniosło 83%. Głównym wnioskodawcą osi 2 mającej na celu poprawę dostępu do świadczeń online, m.in. e-usług i baz danych, było województwo opolskie, które zrealizowało 57 projektów pt. „Opolska eSzkoła, szkoła ku przyszłości” oraz kolejne 57 projektów pt. „Opolska eSzkoła, szkoła ku przyszłości – etap II”. Koszty tych projektów wyniosły 55,5 mln zł, z czego 85% pochodziło ze środków unijnych.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego Unia Europejska na lata 2014–2020 przyznała 679,1 mln euro z EFRR oraz 265,8 mln euro z EFS [rpo.opolskie.pl]. Beneficjenci RPOWO zrealizowali 293 projekty o ogólnej wartości 1657,7 mln zł, z czego 1262,0 mln zł pochodziło ze środków unijnych (stan na 4 kwietnia 2017 r.). Dzięki dotacjom UE w ramach RPOWO podjęto się realizacji poszczególnych celów zawartych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2014–2020. W ramach projektów dotyczących poprawy konkurencyjności rynku pracy, wysokiej jakości edukacji, integracji społecznej i zrównoważonego transportu na rzecz mobilności mieszkańców opolscy beneficjenci otrzymali pełne 85% dofinansowania. Chcąc zachować i chronić środowisko naturalne oraz efektywnie gospodarować jego zasobami, wiele jednostek samorządu terytorialnego zrealizowało projekty służące ochronie przyrody i poprawie jakości życia mieszkańców województwa opolskiego. Do ważniejszych celów realizowanych obecnie w województwie należy walka z ubóstwem i wyłączeniem społecznym. Projekty realizowane w ramach tego celu otrzymały 48,8 mln zł ze środków unijnych. Zachęcają one społeczeństwo do integracji, aktywnego uczestnictwa oraz zwiększają możliwość szansy na zatrudnienie. W województwie organizuje się również wiele inicjatyw skłaniających do założenia własnej działalności lub podjęcia pracy.

4. Podsumowanie i wnioski

Celem niniejszej pracy jest identyfikacja wykorzystanych środków unijnych w województwie opolskim w dwóch okresach programowania: 2007–2013 i 2014–2020, oraz określenie sfer rozwoju

społeczno-gospodarczego, na które mogą oddziaływać. Analizie poddanych zostało 4638 projektów zrealizowanych od roku 2007 do 2 kwietnia 2017 r.

Obecny Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (wcześniej Program Operacyjny Kapitał Ludzki) był dotychczas największym narzędziem finansowym wykorzystywanym w województwie opolskim w obu okresach. Beneficjenci w ciągu 10 lat zrealizowali 2151 projektów, na które otrzymano 1119,5 mln zł dofinansowania. Program ten cieszył się dużym zainteresowaniem w całej Polsce, gdyż problem bezrobocia nie dotyczył tylko jednego województwa, ale kraju. Dzięki działaniom, tj. szkoleniom, kursom, programom stażowym czy wsparciu samozatrudnienia i zakładania własnej działalności, notowany jest stały spadek stopy procentowej w województwie opolskim – od 2007 r. spadła o 3 pkt procentowe [www.pup.opole.sisco.info/?id=388].

Duże zainteresowanie wzbudziły również priorytety Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego. Cele programu zgodne są ze strategią rozwoju województwa, dlatego też dofinansowanie unijne kierowane jest na te sfery społeczno-gospodarcze, które mogą podnieść atrakcyjność województwa oraz odpowiadają wewnętrznym potrzebom. Na badanym obszarze w latach 2007–2013 udało się rozbudować bądź doposażyć wiele przedsiębiorstw, dzięki czemu wiele osób znalazło pracę. Inni beneficjenci wykorzystali wsparcie na rzecz badań i rozwoju oraz na polepszenie infrastruktury drogowej i komunikacyjnej w województwie. Dzięki działaniom takim jak rozwój badań naukowych czy wprowadzanie innowacyjności województwo stale się rozwija pod względem gospodarczym. Skutkiem nowych miejsc pracy, więc nowym w obecnym okresie programowania, jest promocja trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia. Działania w tym celu (edukacja i kształcenie zawodowe) prowadzone są już wobec osób młodych, które jeszcze nie weszły na rynek pracy.

Programami odpowiadającymi za innowacyjną gospodarkę Polski są PO Innowacyjna Gospodarka (2007–2013), PO Inteligentny Rozwój oraz PO Polska Cyfrowa. W obu okresach programowania głównymi obszarami wsparcia były badania naukowe oraz innowacje, poprzez które wielu przedsiębiorców mogło rozszerzyć bądź unowocześnić zakres wykonywanych działalności oraz zwiększyć swoją konkurencyjność nie tylko na rynku lokalnym. Środki w ramach POIG wykorzystywane były również do budowy sieci szerokopasmowego Internetu. W obecnym okresie programowania na terenie województwa opolskiego zrealizowany został na razie tylko 1 projekt w ramach POPC. Fakt ten może świadczyć o tym, że województwo jest już dobrze rozwinięte pod względem dostępu do Internetu, czego jeszcze nie można powiedzieć o wszystkich regionach Polski [<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo->

informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2017-roku,2,7.html].

Ostatnim pod względem liczby projektów jest Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Przez 10 lat w województwie opolskim w jego ramach zrealizowano tylko 165 projektów, których wartość wyniosła 4300,3 mln zł. W obu badanych okresach działania dotyczyły ochrony i lepszej jakości środowiska naturalnego, realizowano je poprzez: budowę oczyszczalni ścieków, instalacje zapobiegające przedostawaniu się do powietrza zanieczyszczeń czy ochronę środowiska naturalnego. Wspólnym celem obu programów była również poprawa dróg wodnych i lądowych, natomiast w latach 2007–2013 zmodernizowano także tory kolejowe, co pozwoliło na dostosowanie ich do pociągów dużej prędkości (tj. pendolino) oraz poprawę komfortu jazdy pozostałymi składami. Bardzo ważnymi inwestycjami dla miasta Opola i całego województwa były te wpływające na rozwój infrastruktury technicznej, transportowej i kulturalnej miasta i regionu. Mają one znaczący wpływ na atrakcyjność inwestycyjną i konkurencyjność.

Środki z funduszy unijnych jako finansowe instrumenty pozytywnie wpłynęły na rozwój województwa opolskiego. Dotacje udzielane w ramach programów operacyjnych oddziałują na sprecyzowane sfery społeczno-gospodarcze, dzięki czemu w ciągu ostatnich 10 lat widać zdecydowaną poprawę rozwoju województwa opolskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Bajko Z., Józwiak B., 2008, *Fundusze strukturalne i fundusze spójności w Polsce na lata 2007–2013*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Bobryk M., Bielawska D., Medalion S., Pędzich-Ciach B., Zajączkowska A., 2015, *Fundusze na start i rozwój – po co i jak aplikować. Przewodnik po Funduszach Unijnych na lata 2014–2020*, Stowarzyszenie Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS, http://funduszenastart.boris.org.pl/wp-content/uploads/2015/11/Fundusze-na-start-i-rozw%C3%B3j-%C3%A2-po-co-i-jak-aplikowa%C4%87_A5_DRUK_small.pdf (data dostępu 8.01.2017).
- Dubel P., Adamczyk A., 2015, *Polska w Unii Europejskiej. 10 lat doświadczeń*, Poltext, Warszawa.
- Dziekański P., Leśniewski M., 2011, *Polityka rozwoju regionalnego w warunkach procesów integracyjnych*, Stowarzyszenie Nauka, Edukacja, Rozwój, Ostrowiec Świętokrzyski.
- Europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne na lata 2014–2020. Teksty urzędowe i komentarze, 2016, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej, Unia Europejska.
- Heffner K., 2008, *Strategie rozwoju regionalnego i lokalnego*, [w:] Strzelecki Z. (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Huczek A., 2010, *Polityka regionalna jako instrument rozwoju społeczno-gospodarczego polskich regionów*, [w:] *Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja gospodarki*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Kauf S. (red.), 2007, *Polityka regionalna w okresie transformacji – cele, doświadczenia, perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

- Kozak M., Pyszkowski A., Szewczyk R., 2001, *Słownik rozwoju regionalnego*, Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Madej T., 1998, *Regionalna polityka społeczno-gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Peciakowski T., 2014, *Bliżej Unii. 10 lat Polski w Unii Europejskiej*, Europejski Dom Spotkań – Fundacja Nowy Staw, Lublin.
- Poźdźik R., 2008, *Fundusze unijne: zasady finansowania projektów ze środków unijnych w Polsce w latach 2007–2013*, Oficyna Wydawnicza „Verba”, Lublin.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020, 2014, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013. Szczegółowy opis priorytetów. Wersja 3.16, 2014, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 508/2014 z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenia Rady (WE) nr 2328/2003, (WE) nr 861/2006, (WE) nr 1198/2006 i (WE) nr 791/2007 oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1255/2011.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1084/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające Fundusz Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1164/94; Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)
- Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999.
- Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999.
- Strzelecki Z., 2008, *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013, 2012, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- http://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/how/priorities (data dostępu 3.01.2017).
- <http://taxand.pl/nowa-perspektywa-ue-2014-2020-nowe-mozliwosci-dofinansowania-dla-przedsiębiorstw-i-samorządów> (data dostępu 20.07.2017)
- <http://pup.opole.sisco.info/?id=388> (data dostępu 6.06.2017).
- <http://rpo.opolskie.pl> (data dostępu 8.01.2017).
- http://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/NaborWnioskow/listabeneficjentow/Strony/Lista_beneficjentow_FE_310315.aspx (data dostępu 11.03.2017).
- <http://www.polskawschodnia.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).
- <http://www.popt.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).

https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/eff_pl (data dostępu 3.08.2017).

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2017-roku,2,7.html> (data dostępu 8.01.2017).

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/projekty/lista-projektow/lista-projektow-realizowanych-z-funduszy-europejskich-w-polsce-w-latach-2014-2020/> (data dostępu 10.04.2017).

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/zasady-dzialania-funduszy/fundusze-europejskie-w-polsce> (data dostępu 10.04.2017).

<https://www.poir.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).

<https://www.poir.gov.pl/strony/wiadomosci/od-pomyslu-do-ryнку-wprowadzanie-innowacji-dzieki-po-ir> (data dostępu 8.01.2017).

<https://www.pois.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).

<https://www.polskacyfrowa.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).

<https://www.power.gov.pl> (data dostępu 8.01.2017).

Alicja Waliduda

Ekonomia, Uniwersytet Opolski

CZYNNIKI I KIERUNKI KSZTAŁTOWANIA ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ OPOLE

THE FACTORS AND DIRECTIONS OF SHAPING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF OPOLE

Abstrakt: Artykuł przedstawia czynniki i kierunki kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej Opola. Za priorytetowy cel badań przyjęto identyfikację tych czynników poprzez: określenie poziomu społeczno-gospodarczego, problemów rozwojowych miasta, mocnych i słabych stron kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej oraz jej kierunków. Głównymi źródłami badań są literatura dotycząca zagadnień z zakresu atrakcyjności inwestycyjnej i rozwoju lokalnego oraz dane statystyczne udostępnione przez m.in. Urząd Miasta Opola i Główny Urząd Statystyczny. Przeprowadzono analizę dokumentów strategicznych oraz planistycznych. W toku badań przeprowadzono analizy i interpretacje zagadnień z dziedziny rozwoju Opola, w tym jego: cele, uwarunkowania, czynniki, instrumenty. Określono determinanty atrakcyjności inwestycyjnej miasta oraz potrzeby i kierunki jej kształtowania. Wyniki badań wskazują, że atutem Opola jest przede wszystkim dobrze rozwinięty sektor usług, z kolei słabością – duży odsetek bezrobotnych wśród młodych osób z wyższym wykształceniem. Szansą dla zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej byłaby rozbudowa obszaru podstrefy Opole Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej bądź wykorzystanie terenów powydobywczych w celach rekreacyjnych, sportowych, turystycznych.

Słowa kluczowe: atrakcyjność inwestycyjna, inwestycje, rozwój lokalny, czynnik rozwoju, Opole

Abstract: The article presents the factors and directions which shape the investment attractiveness of Opole. The main goal of the study is to identify these factors and directions through defining the socio-economic level and developmental problems of the city. The author also essays to identify weak and strong sides shaping the investment attractiveness and to define its directions. The article is based on the relevant literature concerning investment attractiveness and local development. The analyzed statistical data were released by the City Hall of Opole and published by the Main Statistical Office. An analysis is conducted of strategic and planning documents. Analyses and interpretations concerning problems related to the development of the city, its goals, conditionings, factors as well as important instruments, are also provided. The results of the study prove that the main asset of the studied area is Opole's well developed service industry, whereas the main disadvantage appears to be the high unemployment rate among educated young people. A chance of raising the investment attractiveness of Opole would be an extension of the subzone area of the Opole, being part of Wałbrzyska Specific Economic Zone or converting the post-exploitation areas into recreational, sports and tourist facilities.

Keywords: investment attractiveness, investments, local development, developmental factor, Opole

Kod klasyfikacji JEL: R51, O18

1. Wstęp

Atrakcyjność inwestycyjna jest istotna w kształtowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie lokalnym, regionalnym oraz krajowym. Zaliczana jest do ważnych elementów wpływających na kształtowanie konkurencyjności obszaru. W literaturze przedmiotu jest określona jako możliwość nakłonienia potencjalnych inwestorów do ulokowania inwestycji na danym terenie [Gawlikowska-Hueckel, Umiński 2000, s. 7]. Zatem aby zwiększyć wyjątkowość badanego obszaru, należy się skupić na identyfikacji cech decydujących o jego atrakcyjności.

W niniejszym artykule przedstawiono czynniki i kierunki kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej Opola, które jest miastem wojewódzkim. Stanowi centrum administracyjne, naukowe, kulturalne i gospodarcze województwa opolskiego. Jest to siedziba władz samorządowych województwa, powiatu oraz samorządu miasta. Opole w roku 2015 zajmowało powierzchnię 96,6 km² oraz liczyło 118 938 ludności [www.polskawliczbach.pl/opole]. Gęstość zaludnienia wynosi 1 232 osób/km² [www.stat.gov.pl]. Należy podkreślić, że od 2017 r. obszar Opola oraz liczba jego ludności uległy powiększeniu poprzez włączenie w granice miasta części jego strefy podmiejskiej. Jednakże, ze względu na brak możliwości zgromadzenia porównywalnych i kompletnych danych, badania dotyczą Opola w jego granicach do 2017 r. Badany obszar położony jest niedaleko granicy Republiki Czeskiej i Niemiec, w południowo-zachodniej Polsce. Dzięki obecności Odry w przestrzeni miasta możliwe jest wyodrębnienie dwóch wysp – Bolko i Pasieki [Emmerling, Zajączkowska 2003, s. 8].

Celem badań jest określenie czynników oraz kierunków kształtowania poziomu atrakcyjności inwestycyjnej obszaru. Przyjęty schemat realizacji celu umożliwia:

- zdiagnozowanie poziomu rozwoju społecznego i gospodarczego, w tym problemów rozwojowych Opola,
- zidentyfikowanie i stworzenie hierarchii mocnych oraz słabych stron w kształtowaniu atrakcyjności inwestycyjnej,
- określenie autorskich kierunków kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej (porównanie ich z kierunkami wynikającymi z polityki miasta).

Część teoretyczna opracowana została na podstawie literatury naukowej z zakresu atrakcyjności inwestycyjnej, a także rozwoju lokalnego. W toku analizy studium przypadku wykorzystane zostały dane statystyczne udostępnione przez m.in. Urząd Miasta Opola i Główny Urząd Statystyczny. Przeprowadzono także analizę dokumentów strategicznych i planistycznych. Wyróżniona została również atrakcyjność inwestycyjna w polityce rozwoju miasta w szczególnym oparciu o Strategię Rozwoju Opola w latach 2012–2020.

2. Kształtowanie atrakcyjności inwestycyjnej – ujęcie teoretyczne

Atrakcyjność inwestycyjna jest ważna dla rozwoju regionalnego oraz lokalnego miasta. K. Gawlikowska-Hueckel i S. Umiński definiują ją jako „zdolność skłonienia inwestorów do wyboru regionu jako miejsca lokalizacji inwestycji” [Gawlikowska-Hueckel, Umiński 2000, s. 7]. Natomiast L. Kupiec [2008] uznał, iż jest to posiadanie takich walorów lokalizacyjnych, które dzięki swojej

wyjątkowości przyciągają zainteresowanie inwestorów. Ponadto H. Godlewska-Majkowska wyróżniła podział atrakcyjności inwestycyjnej na potencjalną (PAI) i rzeczywistą (RAI) [Godlewska-Majkowska 2011]. PAI są to atrybuty lokalizacyjne wynikające z charakterystycznych cech obszaru, natomiast RAI – to umiejętność obszaru do pozyskiwania inwestycji.

Do najważniejszych czynników atrakcyjności inwestycyjnej, które podjęto w prezentowanych badaniach, można zaliczyć: zasoby pracy, strukturę i specjalizację gospodarczą, położenie komunikacyjne oraz stan zagospodarowania przestrzennego [Nowicki (red.) 2014].

Zasoby pracy dotyczą przede wszystkim: zatrudnienia wymaganej liczby pracowników o odpowiednich kwalifikacjach oraz doświadczeniu, liczby osób bezrobotnych, liczebności wolnych miejsc pracy, wysokości odsetka osób kończących szkołę średnią bądź wyższą, a także wysokości wynagrodzeń mieszkańców miasta [Nowicki (red.) 2014].

Na decyzje inwestorów znacząco wpływają struktura i specjalizacja gospodarcza. Bardzo ważnym elementem warunkującym podniesienie polskiej gospodarki jest obecność Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) [Kalinowski (red.) 2005]. W Polsce istnieje 14 SSE (2015 r.), odróżniających się od siebie m.in.: lokalizacją, powierzchnią, warunkami zagospodarowania itp. [Przygoda 2013]. Ponadto infrastruktura gospodarcza składa się także z: wydarzeń targowo-wystawienniczych, jednostek naukowo-badawczych, instytucji otoczenia biznesu. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową wyróżnił również: jakość pracy, strukturę gospodarki oraz odsetek przedsiębiorstw z wkładem kapitału zagranicznego [Kalinowski (red.) 2005].

Położenie komunikacyjne określane jest poprzez usytuowanie wobec granicy zachodniej oraz wobec stolicy. Na wysoką atrakcyjność miasta wpływa także lokalizacja wobec dużych ośrodków regionalnych, portów lotniczych i morskich [Nowicki (red.) 2014].

Stan zagospodarowania przestrzennego kształtowany jest przez: jakość, czystość środowiska naturalnego, odpowiedni wygląd krajobrazu, istnienie instytucji przyciągających zainteresowanie inwestorów. Liczba oraz wielkość inwestycji komunalnych także wpływają na kreowanie atrakcyjności danego terenu [Godlewska 2001].

Atrakcyjność inwestycyjna kształtowana jest przez zespół instrumentów. W literaturze przedmiotu zostały one określone jako „układ bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania, którego struktura i cechy są zdeterminowane przez cel, jaki ma być osiągnięty przy jego zastosowaniu” [Markowski 1999, s. 32]. Podstawową klasyfikacją instrumentów jest ich podział na narzędzia oddziaływania pośredniego i bezpośredniego [Obrębalski 2001]. Pierwsza grupa instrumentów dotyczy

dobrowolnego tworzenia pozytywnych warunków do spełnienia wyznaczonego celu, z kolei druga określana jest przez akty prawne.

Do instrumentów kształtujących atrakcyjność inwestycyjną można zaliczyć przede wszystkim narzędzia: administracyjno-prawne (np.: strategie rozwoju lokalnego, plany rozwoju lokalnego, sporządzanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, uwarunkowania oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego, tworzenie przepisów na temat nabywania, zbywania, najmu i dzierżawy), prawno-własnościowe (np. powstanie centrów obsługi inwestora), finansowe (np. kształtowanie: nakładów działalności, cen zbytu, podatków, opłat), informacyjne (np.: Internet, reklama, punkty obsługi petentów), kształtowanie infrastruktury (np. inwestycje drogowe, telekomunikacyjne oraz komunalne) [Sadowska-Spychała 2013].

3. Czynniki kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej Opola

3.1. Zasoby pracy

Atrakcyjność inwestycyjna miasta zależna jest od sytuacji na rynku pracy. Stopa bezrobocia jest jednym z głównych wskaźników określających jakość zasobów pracy (tabela 1).

Tabela 1. Stopa bezrobocia Opola na tle województwa oraz kraju w latach 2005–2016 [%]

Lata	Wskaźnik stopy bezrobocia		
	Opole	województwo opolskie	Polska
2005	9,0	18,6	17,6
2006	8,5	16,3	14,9
2007	5,3	11,9	11,2
2008	4,4	9,8	9,5
2009	5,9	12,9	12,1
2010	6,3	13,1	12,3
2011	6,2	13,3	12,5
2012	7,1	14,4	13,4
2013	6,9	14,2	13,4
2014	6,0	11,9	11,5
2015	5,3	10,2	9,8
2016	4,9	9,0	8,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy, www.pup.opole.pl (data dostępu 6.03.2017).

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, iż Opole na tle analizowanych danych z całego kraju i województwa opolskiego w latach 2005–2016 charakteryzowało się niższą stopą bezrobocia. W 2016 r. stopa bezrobocia wynosiła 4,9%, jest to o 4,1% mniej w porównaniu

z rokiem 2005. Liczebność osób niepracujących w mieście kształtuje się poniżej średniej w województwie, a także w kraju. Najwyższy wskaźnik stopy bezrobocia w Opolu zanotowano w roku 2005. Stanowi to odzwierciedlenie tendencji ogólnowojevodzkiej i krajowej. Dużą grupą bezrobotnych są kobiety. Przyczyną tego zjawiska jest fakt, iż w Opolu przeważają firmy produkcyjne, poszukujące w większym stopniu do pracy mężczyzn, m.in. Spółdzielnia „Odnowa”, Cementownia „Odra”, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Ozas”, Zakład Techniczno-Budowlany „Polbau”, Zakład Energetyczny Opole SA. Branże handlu detalicznego, gdzie kobiety stanowią przewagę wśród pracujących, stanowią mniej znaczącą część w strukturze rynku pracy miasta.

Istotna z punktu widzenia zasobów pracy jest struktura ludności według ekonomicznych grup wieku. Za lata 2005–2015 została ona przedstawiona w tabeli 2.

Tabela 2. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2005–2015

Lata	Liczba ludności ogółem	Wiek przedprodukcyjny		Wiek produkcyjny		Wiek poprodukcyjny	
		liczba ogółem	%	liczba ogółem	%	liczba ogółem	%
2005	128 268	20 769	16,2	87 540	68,2	19 959	15,6
2006	127 602	20 123	15,8	86 845	68,1	20 634	16,2
2007	126 748	19 454	15,3	86 016	67,9	21 278	16,8
2008	126 203	18 971	15,0	85 299	67,6	21 933	17,4
2009	125 792	18 670	14,8	84 425	67,1	22 697	18,0
2010	122 656	18 260	14,9	81 546	66,5	22 850	18,6
2011	122 439	17 982	14,7	80 784	66,0	23 673	19,3
2012	121 576	17 875	14,7	79 106	65,1	24 595	20,2
2013	120 146	17 750	14,8	76 946	64,0	25 450	21,2
2014	119 574	17 692	14,8	75 492	63,1	26 390	22,1
2015	118 931	17 862	15,0	73 773	62,0	27 296	23,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, www.stat.gov.pl (data dostępu 6.03.2017).

Na podstawie informacji przedstawionych w tabeli 2 można przyjąć, że największą część mieszkańców Opola stanowią osoby w wieku produkcyjnym, jednak udział ten nieustannie maleje. Natomiast odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym w badanym okresie wzrasta. Zjawisko to należy oceniać negatywnie. Zauważalny jest także ubytek naturalny (w 2015 r. przyrost naturalny na 1000 ludności wyniósł $-0,61$) [www.stat.gov.pl]. Jest on związany z licznymi migracjami mieszkańców. Osoby młode posiadające wykształcenie wyższe mają trudności ze znalezieniem zatrudnienia, dlatego często decydują się na wyjazd za granicę. Ponadto do takiego stanu zasobów pracy przyczynia się także niski stan dzietności (w 2016 r. dzieci do lat 4 stanowiły 4,5% całej ludności Opola) [www.stat.gov.pl].

Istotnym warunkiem kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej jest poziom wynagrodzeń na danym rynku pracy. Tabela 3 przedstawia przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Opolu w latach 2005–2015.

Tabela 3. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Opolu w latach 2005–2015

Lata	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [PLN]	Indeks przyrostu [%]
2005	2 472	–
2006	2 595	4,98
2007	2 877	10,87
2008	3 194	11,02
2009	3 352	4,95
2010	3 542	5,67
2011	3 714	4,86
2012	3 771	1,53
2013	3 873	2,70
2014	4 010	3,54
2015	4 225	5,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.polskawliczbach.pl/opole (data dostępu 6.03.2017).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w ostatnich latach wzrasta. W 2015 r. wyniosło 4225 PLN, co odzwierciedla 101,8% przeciętnego miesięcznego dochodu brutto w kraju. W badanym okresie indeks przyrostu jest dodatni. W latach 2007–2008 zaobserwowano największą tendencję wzrostową. Do omawianego zjawiska w dużym stopniu przyczyniło się tworzenie nowych miejsc pracy. W 2015 r. w całym województwie opolskim małe, średnie i duże przedsiębiorstwa utworzyły 10 016 nowych miejsc pracy [Analiza sytuacji... 2016].

Dane wykazują, iż 1/4 mieszkańców miasta to studenci. Opole pełni ważną funkcję ośrodka akademickiego i naukowego. Uczelnie wyższe w wielkim stopniu kreują atrakcyjność miasta, mają wpływ na jego wizerunek i rangę. Istotna z punktu widzenia postrzegania miasta jako atrakcyjnego jest również spójność społeczna na jego terenie. Opole cechuje bardzo wysoki jej poziom, bowiem w zasadzie nie występują obszary problemowe o charakterze marginalizacji społecznej, takie jak wykluczenie przestrzenne, gettyzacja osiedli czy uwięzienie w lokalnej przestrzeni [Słodczyk, Szafranek 2009].

3.2. Struktura i specjalizacja gospodarcza

Opole kształtowane jest głównie poprzez rozwój usług, a dodatkowo także przez sektor przemysłowy. Sektor rolniczy ma minimalne znaczenie w strukturze gospodarki miasta. Tabela

4 przedstawia liczbę osób pracujących w Opolu w poszczególnych sektorach gospodarki w latach 2005–2016.

Tabela 4. Pracujący w Opolu według sektorów gospodarki w latach 2005–2016

Lata	Liczba ogółem	Sektor rolniczy		Sektor przemysłowy		Sektor usług	
		liczba ogółem	%	liczba ogółem	%	liczba ogółem	%
2005	48 106	678	1,41	12 431	25,84	34 997	72,75
2006	48 749	666	1,37	11 861	24,33	36 222	74,3
2007	50 047	670	1,34	12 634	25,24	36 743	73,42
2008	52 102	638	1,22	12 597	24,18	38 867	74,6
2009	52 588	588	1,12	12 508	23,78	39 492	75,1
2010	52 759	591	1,12	12 059	22,86	40 109	76,02
2011	52 254	556	1,06	12 606	24,12	39 092	74,81
2012	52 887	539	1,02	13 011	24,6	39 337	74,38
2013	53 308	528	0,99	12 797	24,01	39 983	75,0
2014	52 842	558	1,06	11 928	22,57	40 356	76,37
2015	52 906	540	1,02	12 475	23,58	39 891	75,4
2016	54 390	544	1,0	12 502	22,99	41 344	76,01

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.stat.gov.pl (data dostępu 20.06.2018).

Duży odsetek małych przedsiębiorstw (zatrudniających poniżej 50 osób) prowadzi działalność handlową i usługową. Sektor przemysłowy reprezentowany jest w znacznym stopniu przez średnie i duże przedsiębiorstwa [Lokalny Program... 2016]. W badanym okresie udział ludności zatrudnionej w rolnictwie stanowi najniższy wskaźnik pracujących ogółem. Odsetek ludności pracującej w rolnictwie oraz przemyśle stale maleje. Z kolei usługi stanowią ważny element gospodarki Opola. W porównaniu do roku 2005 rok 2016 charakteryzuje się wyższym odsetkiem osób zatrudnionych w sektorze usług (o ponad 3 pkt procentowe).

Miasto cechuje się powiązaniem gospodarki z zagranicą (przede wszystkim z gospodarką niemiecką). Współpracę z zagranicznymi partnerami prowadzą: uczelnie, instytuty naukowe, instytucje gospodarcze oraz pozarządowe. Istnienie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej INVEST-PARK również kształtuje atrakcyjność miasta. Strefa ta zajmuje 4. miejsce w Europie oraz 22. na świecie według FDI 2012–2013 [www.paih.gov.pl]. Ważne miejsce w strukturze gospodarczej miasta ma Park Przemysłowy Metalchem, na którego terenie, według danych Krajowego Rejestru Sądowego, funkcjonuje 25 przedsiębiorstw. Większość z nich specjalizuje się w przemyśle elektromaszynowym, w zakresie produkcji konstrukcji stalowych, obróbki metali oraz produkcji części dla motoryzacji (tłoczenie, spawanie). Jest to obszar bardzo dynamicznie się rozwijający gospodarczo, zwiększający zarówno liczbę miejsc pracy, jak też zasięg rynku zbytu produkowanych dóbr [Szafranek *et al.* 2014]. Ważne z punktu widzenia budowania atrakcyjności inwestycyjnej są także jednostki upowszechniające

informacje o możliwościach inwestycyjnych oraz promujące miasto w tym zakresie. Na terenie Opola taką rolę pełnią przede wszystkim: Park Naukowo-Technologiczny, Opolskie Centrum Obsługi Inwestora, Opolska Izba Gospodarcza, Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki, Business Centre Club – Loża Opolska, Politechnika Opolska, Centrum Współpracy Polska–Chiny Instytut Konfucjusza [Godlewska-Majkowska *et al.* 2016]. Należy podkreślić, że powstanie i funkcjonowanie wymienionych jednostek jest pozytywnym efektem oczekiwań przedsiębiorców, którzy jeszcze w 2003 r. twierdzili, iż barierami w rozwoju nowoczesnej gospodarki Opola są brak profesjonalnego obiektu służącego organizacji targów i wystaw oraz niski poziom współpracy między przedsiębiorstwami a jednostkami B+R [Słodczyk, Szafranek 2009]. Obecnie współpraca ta ma różną formę – od szkoleń, konsultacji i doradztwa po współuczestnictwo poszczególnych jednostek w procesach opracowywania i wdrażania nowatorskich rozwiązań technologicznych. Podmioty gospodarcze, głównie przemysłowe, działające w województwie opolskim i w Opolu osiągają wyższą niż średnia krajowa liczbę patentów, co może sugerować ich otwartość na zastosowanie wiedzy oraz efektywność prowadzonych prac innowacyjnych [Szafranek 2013]. Warto podkreślić fakt, że innowacje wprowadzają głównie przedsiębiorstwa duże, liczące powyżej 50 pracowników. Należą do nich przede wszystkim: Elektrownia Opole, Famet, Nutricia, Kelvion, Selt.

Dużym atutem gospodarki Opola jest występowanie i eksploatacja złóż. Na badanym terenie ulokowane są dwa złoża: „Odra II” oraz „Groszowice-Południe II”. Z pierwszego z nich wydobywa się wapień oraz margle kredowe, natomiast drugie służy pozyskiwaniu kruszywa naturalnego (piaski i żwiry).

3.3. Położenie komunikacyjne

Opole cechuje się dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową. Układ komunikacyjny badanej jednostki składa się z dróg publicznych: krajowych, wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych. Stan techniczny obiektów takich jak: mosty, wiadukty, przystanki, parkingi, przejścia podziemne nie jest dobry, wymagają one przeprowadzenia remontu, modernizacji. W szczególności dotyczy to infrastruktury drogowej w obrębie: Nowej Wsi Królewskiej, Groszowic, Grotowic, Zakrzowa. Sieci dróg rowerowych także potrzebna jest rozbudowa, ponieważ ruch w mieście tym środkiem transportu nie jest spójny [Zmiana Studium... 2010]. Opole ma dostęp do autostrady A4, co umożliwia łatwy dostęp do większych miast, takich jak: Katowice, Wrocław, Kraków. Ponadto przez centrum przebiega droga krajowa nr 94, zapewniająca dojazd z Europy Zachodniej do Europy Południowo-Wschodniej. Trafnymi inwestycjami w zakresie komunikacji były przede wszystkim budowa obwodnicy Północnej oraz budowa wiaduktu drogowego na ulicy Niemodlińskiej [Lokalny Program... 2016]. Również sieć linii

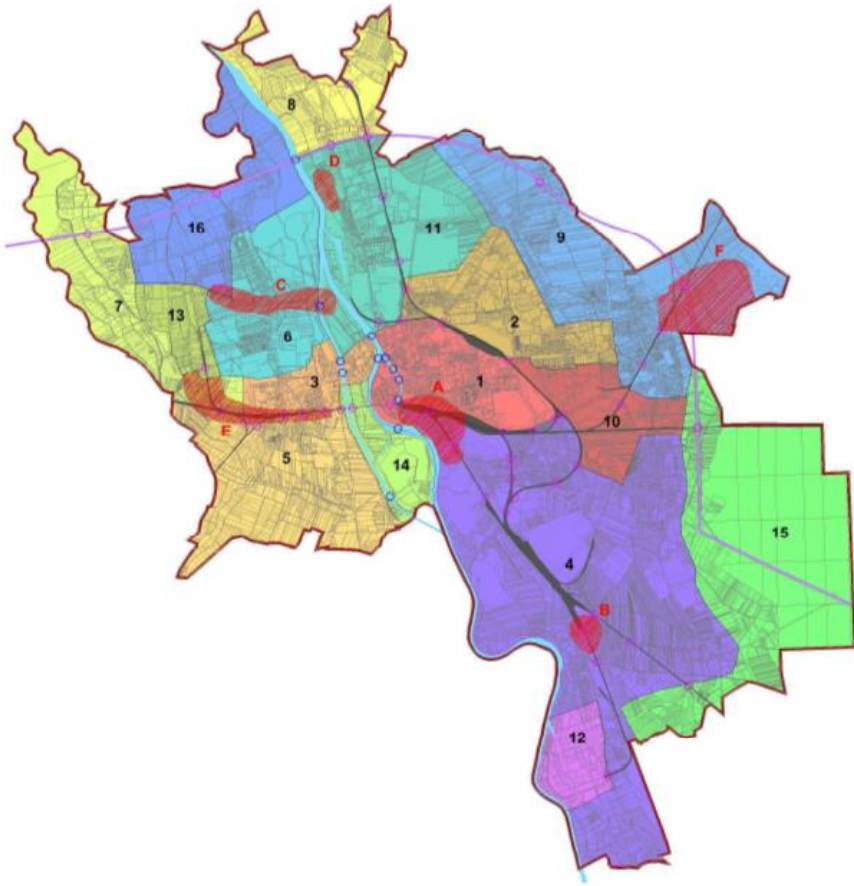
kolejowych kształtuje się na wysokim poziomie. W Opolu występuje 6 stacji kolejowych: Opole Główne, Opole Zachodnie, Opole Groszowice, Opole Grotowice, Opole Gośławice, Opole Wschodnie [Lokalny Program... 2016]. Publiczny system transportowy realizowany przez Miejski Zakład Komunikacyjny wpływa na rozwój jednostki miejskiej, stanowi ważną rolę w funkcjonowaniu współczesnego miasta. W Opolu ważną rolę odgrywa transport rzeczny. Na opolskim odcinku Odry zlokalizowane są dwa porty rzeczne: zachodni – Metalchem, a także port przy Cementowni Odra. Jednak wymagają one remontu. Rzeka jest ważnym atutem miasta – dzięki jej obecności Opole staje się bardziej atrakcyjne pod względem estetyki, turystyki i rekreacji, ma ona także wpływ na jego gospodarkę poprzez pełnienie funkcji transportowej.

3.4. Stan zagospodarowania przestrzennego

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Opola przedstawia stan zagospodarowania przestrzennego jednostki miejskiej. W studium zawarte są zasady polityki przestrzennej i rozwoju, a także czynniki ich realizacji.

W centrum miasta usytuowany jest Rynek, który stanowi swoistą wizytówkę. Zachowany jest odpowiedni, estetyczny stan jego zabudowy [Zmiana Studium... 2010]. Opole kształtowane jest także poprzez obiekty przemysłowe oraz usługowe. Jednostka miejska składa się z 58 obszarów, które z kolei podzielone są na 16 stref [Zmiana Studium... 2010]. Na ryc. 1 wyróżniono omawiane strefy, tj.: 1. Śródmieście, 2. północno-wschodnią strefę zabudowy mieszkaniowo-usługowej, 3. strefę zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej Zaodrze, 4. północno-wschodnią strefę zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, 5. strefę zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej Szczepanowice-Wójtowa Wieś, 6. strefę zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej Półwieś, 7. strefę zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej Bierkowice, 8. strefę zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej Wróblin, 9. strefę zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej Gośławice-Kolonia Gośławicka, 10. wschodnią dzielnicę przemysłowo-składową, 11. strefę przemysłowo-składową Zakrzów, 12. strefę przemysłową Metalchem, 13. zachodnią strefę przemysłowo-składową, 14. strefę zieleni i rekreacji Wyspa Bolko, 15. Las Grudzicki, 16. strefę północną.

Oprócz przedstawionych stref w Opolu występują tereny bez określonych granic: A. okolice ulicy A. Struga, B. teren po byłej cementowni Groszowice, C. obszar wzdłuż ulicy Wrocławskiej – od Kanału Ulgi do Cmentarza Komunalnego, D. teren ulicy A. Ligudy, E. obszar ulic Niemodlińskiej i Zbożowej, F. teren ulicy Częstochowskiej.

Ryc. 1. Struktura funkcjonalno-przestrzenna Opola w roku 2010

Źródło: Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Opola, 2010, Biuro Urbanistyczne, Opole, s. 32.

Opole jest zróżnicowane pod względem atrakcyjności inwestycyjnej. Zlokalizowane w centrum Śródmieście oraz północno-wschodnia strefa zabudowy mieszkaniowo-usługowej wyróżniają się najwyższą atrakcyjnością pod względem sfer: usługowej, kulturalnej, turystycznej, rozrywkowej. Są to główne miejsca lokalizacji inwestycji oraz miejsca licznych rewitalizacji obiektów. Istnienie tych stref jest olbrzymim walorem miasta. Z kolei sektor przemysłowy rozwija się w okolicach: strefy Metalchem, wschodniej dzielnicy przemysłowo-składowej, strefy przemysłowo-składowej Zakrzów oraz zachodniej strefy przemysłowo-składowej. W Opolu można zauważyć pomyślne warunki dla rozwijania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i sportowej w strefie zieleni i rekreacji Wyspy Bolko oraz Lasu Grudzickiego. Przeobrażanie struktury przestrzennej Opola ukierunkowane jest na zagospodarowanie obszarów poprzemysłowych poprzez wprowadzanie funkcji mieszkaniowej i terenów zielonych. Znaczący wpływ na lokalizację nowych terenów mieszkaniowych i terenów otwartych ma występowanie wyrobisk i obiektów związanych z przemysłem cementowym [Słodczyk, Klimek 2004]. Proces ten zapewnia

kształtowanie zrównoważonej struktury przestrzennej miasta poprzez kreowanie przestrzeni o wysokiej jakości środowiska.

4. Potrzeby i kierunki kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej Opola

Opole pełni funkcje administracyjne, edukacyjne, kulturalne, rekreacyjne, a także gospodarcze. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, iż jego struktura i specjalizacja gospodarcza oraz stan zagospodarowania przestrzennego kształtują się na wysokim poziomie. Występuje intensywna współpraca z gospodarką Niemiec. Miasto pozyskało środki unijne, co pozwala na jego ciągły rozwój. Jednostka ta posiada bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe. Pozytywną cechą omawianego terenu jest jego atrakcyjność, głównie Śródmieścia. Stan i ochrona przyrody są na wysokim poziomie. Jednak negatywną cechą charakteryzującą miasto jest występowanie nadmiernego natężenia ruchu komunikacyjnego (zwłaszcza w centrum), czego skutkiem jest niedostateczna liczba miejsc parkingowych. Ponadto występuje obciążenie sieci drogowych pomiędzy zachodnią a wschodnią częścią miasta. Jest to spotęgowane przez stałe remonty.

Pozycja ekonomiczna i szybkość wzrostu gospodarczego państwa ma olbrzymi wpływ na kształtowanie rangi Opola. Dzięki funduszom pomocowym miasto posiada możliwość przyciągnięcia bądź zwiększenia tempa inwestycji. Jedną z możliwości rozwojowych miasta jest także zagospodarowanie nieużytkowanych terenów oraz nadanie im nowych funkcji. Władze Opola zdecydowanie powinny zwrócić uwagę na inwestycje związane z poprawą infrastruktury komunikacyjnej – remont mostów, wiaduktów, parkingów. Bardzo ważnym atutem miasta jest przepływająca przez nie Odra. Rzeka pełni funkcje nie tylko rekreacyjne i turystyczne, ale także transportowe. Władze Opola powinny nakłaniać mieszkańców (zwłaszcza absolwentów szkół) do pozostania w nim na stałe poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, organizowanie szkoleń, kursów dokształcających. Wyzwaniem dla miasta jest kształtowanie funkcji metropolitarnych poprzez współdziałanie z władzami regionu. Duży wpływ na rozwój atrakcyjności inwestycyjnej ma modernizacja obszaru podstrefy Opole Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

5. Podsumowanie i wnioski

Głównym celem artykułu było zdiagnozowanie czynników i kierunków kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej Opola. Dokonano identyfikacji problemów rozwoju miasta, jego poziomu rozwoju społecznego i gospodarczego oraz stwierdzono kierunki rozwoju. Praca badawcza wskazuje najistotniejsze czynniki wpływające na atrakcyjność inwestycyjną miasta, a także kierunki jej kształtowania.

Atrakcyjność inwestycyjna jest ważnym czynnikiem konkurencyjności. Uznano, iż jest to możliwość skłonienia potencjalnych inwestorów do wyboru danego terenu jako miejsca ulokowania inwestycji. Atrakcyjność miasta wpływa na procesy decyzyjne o lokalizacji działalności gospodarczej oraz na rozwój regionalny i lokalny. Należy zatem określić determinanty wyjątkowości danego obszaru.

Dzięki przeprowadzonej analizie można stwierdzić, iż Opole charakteryzuje się niską stopą bezrobocia na tle analizowanych danych dotyczących całego kraju i województwa opolskiego. Częściej bezrobotne są kobiety. Najliczniejszą grupą mieszkańców Opola są osoby w wieku produkcyjnym, jednak wskaźnik ten nieustannie maleje. Zauważalny jest ubytek naturalny. Opole kształtowane jest głównie poprzez rozwój usług i przemysłu, dlatego najistotniejsze są inwestycje w tych zakresach. Sektor rolniczy ma marginalne znaczenie w strukturze gospodarki.

W Opolu istnieje problem nadmiernego obciążenia komunikacyjnego. Infrastruktura drogowa wymaga modernizacji. Ważną rolę odgrywa w mieście transport rzeczny. Na opolskim odcinku Odry zlokalizowane są dwa porty, które wymagają remontu lub przebudowy. Dzięki obecności rzeki badane miasto staje się bardziej atrakcyjne pod względem estetyki, turystyki i rekreacji. Ma ona wpływ także na jego gospodarkę.

Omawiany obszar podzielony jest na 16 stref. Władze miasta powinny szczególnie skupić się na rozwoju strefy znajdującej się w centrum Opola. Śródmieście charakteryzuje się największą atrakcyjnością pod względem sfery usługowej, kulturalnej, turystycznej, rozrywkowej. Należałoby zwrócić uwagę na dobrze rozwinięty sektor usług i skoncentrować się na inwestycjach w tym zakresie. W Opolu studenci stanowią 1/4 ludności miasta, jednak słabością jest występowanie dużego odsetka bezrobotnych wśród osób młodych z wykształceniem wyższym.

Głównym celem rozwoju miasta jest realizacja wyznaczonych działań, które zmierzają do zwiększenia kapitału intelektualnego, tworzenia nowych inwestycji oraz wzmocnienia aktywności ekonomicznej mieszkańców. Miasto powinno odpowiadać wyzwaniom XXI w. Można stwierdzić, iż władze Opola podejmują odpowiednie inwestycje zmierzające do poprawy jego atrakcyjności inwestycyjnej.

BIBLIOGRAFIA

Analiza sytuacji na rynku pracy województwa opolskiego w 2015 roku, 2016, Zarząd Województwa Opolskiego, Wydawnictwo Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu, Opole.

Emmerling R., Zajączkowska U., 2003, *Opole – stolica województwa opolskiego*, ADAN, Opole.

Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., 2000, *Ocena konkurencyjności województw „Polska Regionów”* nr 12.

Godlewska H., 2001, *Lokalizacja działalności gospodarczej. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Finansów Międzynarodowych, Warszawa.

Godlewska-Majkowska H., 2011, *Atrakcyjność inwestycyjna a przedsiębiorczość regionalna w Polsce*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa.

Godlewska-Majkowska H., Komor A., Turek D., Zarębski P., Czernecki M., Typa M., 2016, *Atrakcyjność Inwestycyjna Regionów 2016*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa.

Kalinowski T. (red.), 2005, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005*, Wydawnictwo Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

Kupiec L., 2008, *Atrakcyjność regionu a sposób rozprzestrzeniania się innowacji i rozwoju społeczno-gospodarczego*, [w:] Godlewska-Majkowska H. (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna regionu. Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów – w poszukiwaniu nowych miar*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa.

Lokalny Program Rewitalizacji miasta Opola na lata 2007–2015, 2009, Wydział ds. Europejskich i Planowania Rozwoju, Opole.

Lokalny Program Rewitalizacji Opola do 2023 roku, 2016, Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Miast oraz Urzędu Miasta Opola, Opole.

Markowski T., 1999, *Zarządzanie rozwojem miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Nowicki M. (red.), 2014, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Wydawnictwo Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

Obrębalski M., 2001, *Logistyka miejska – wybrane problemy*, [w:] Bról R. (red.), *Ekonomika i zarządzanie miastem*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego, Wrocław.

Przygoda M., 2013, *Atrakcyjność inwestowania w regionach słabo rozwiniętych*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Sadowska-Spychała J., 2013, *Rola samorządu gminnego w rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie” nr 61.

Słodczyk J., Klimek R., 2004, *Nowe tereny mieszkaniowe w strukturze przestrzennej Opola*, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany struktury przestrzennej miast w sferze funkcjonalnej i społecznej*, Opole.

Słodczyk J., Szafranek E., 2009, *Ocena kreatywności i atrakcyjności miast. Przypadek Opola*, [w:] Klasik A. (red.), *Kreatywne miasta i aglomeracje. Studia przypadków*, Katowice.

Szafranek E., 2013, *Transfer wiedzy z nauki w układzie regionalnym. Przykład województwa opolskiego*, [w:] Małuszyńska E. (red.), *Dynamika, cele i polityka zintegrowanego rozwoju regionów. Perspektywa europejska*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

Szafranek E., Paradowska M., Klimek R., Dembicka-Niemiec A., 2014, *Analiza gospodarcza oraz przestrzenna wraz z elementami analizy społecznej części obrębów ewidencyjnych Groszowic i Grotowic, w tym parku przemysłowego Metalchem*, opracowanie na zlecenie Urzędu Miasta Opole „Grant Naukowy Prezydenta Miasta Opole”, Opole.

Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Opola, 2010, Biuro Urbanistyczne, Opole.

www.paih.gov.pl (data dostępu 20.06.2018).

www.polskawliczbach.pl/opole (data dostępu 6.03.2017).

www.pup.opole.pl (data dostępu 6.03.2017).

www.stat.gov.pl (data dostępu 20.06.2018).

Patrycja Szewczyk

Ekonomia, Uniwersytet Opolski

REWITALIZACJA JAKO PROCES PRZYWRACANIA FUNKCJI MIEJSKICH.

PRZYKŁAD RADOMSKA

REVITALIZATION AS A PROCESS OF RESTORING CITY'S FUNCTIONS. A CASE STUDY OF RADOMSKO.

Abstrakt: Zagadnieniem przedstawianym w niniejszym opracowaniu jest rewitalizacja, rozumiana jako proces przywracania funkcji miejskich. Jako studium przypadku wybrano Radomsko, które charakteryzuje się nie najlepszym stanem gospodarczym oraz zanikaniem funkcji miejskich. Głównym celem badań była kompleksowa ocena projektów rewitalizacyjnych zrealizowanych w Radomsku oraz określenie ich wpływu na rozwój sfery społecznej miasta. W pracy zastosowano jakościowe i ilościowe metody badawcze. Analiza statystyczna zaludnienia, struktury sektorów gospodarczych oraz zatrudnienia dotyczyła lat 2005–2015. Dała ona podstawy do identyfikacji sytuacji na rynku pracy oraz sytuacji gospodarstw lokalnych w Radomsku. W odniesieniu do diagnozy społecznej i gospodarczej miasta przedstawiono i oceniono projekty rewitalizacyjne przeprowadzone w sferze ekonomicznej oraz mieszkaniowej w mieście. Ponadto wskazane zostały potrzeby rewitalizacyjne, które przyczyniłyby się do ogólnej poprawy kondycji miasta oraz jego ożywienia w strukturze gospodarczej, inwestycyjnej oraz społecznej. Artykuł porusza również tematykę odnoszącą się do rozwoju miasta. Przytoczone zostały definicje miasta oraz jego funkcje. Podjęte zostały także zagadnienia struktury funkcjonalnej oraz współczesnych kierunków przeobrażeń miast.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, miasto, Radomsko, funkcje miejskie

Abstract: The question presented in this study concerns revitalization, understood as a process of restoring urban functions. Radomsko was selected as a case study, the city being characterized by a relatively poor economic condition and disappearance of municipal functions. The main aim of the study was to make a comprehensive evaluation of regeneration projects realized in Radomsko and to determine their impact on the development of the social sphere of the city. The study uses qualitative and quantitative research methods. The statistical analysis of the population, structure of economic sectors and employment covered the years 2005–2015. It provided the basis for identifying the situation on the labor market and the situation of local households in Radomsko. The revitalization projects carried out in the economic and residential spheres of the city were presented and evaluated with regard to the social and economic diagnosis. In addition, the need of revitalization which could contribute to an overall improvement in the city's condition and its recovery in the economic structure, investment and social spheres was indicted. The article also deals with matters relating to the development of the city. Consequently, definitions of a city and its features are presented. The author undertakes to discuss questions with reference to the functional structure and modern directions of cities' transformations as well.

Keywords: revitalization, city, Radomsko, city's functions

Kod klasyfikacji JEL: O21, O22, R58.

1. Wstęp

Rewitalizacja to jedno z wyzwań podejmowanych współcześnie w celu odbudowy zdegradowanych obszarów, w tym także kształtowania i przywracania funkcji miejskich. Miastem, w którym jest ona realizowana od roku 2004, jest Radomsko – miejscowość o powierzchni 51,43 km² położona w województwie łódzkim. Według danych z dnia 30 czerwca 2017 r. liczy ono 45 590 mieszkańców [www.bdl.stat.gov.pl]. Radomsko charakteryzuje się sukcesją funkcjonalną, a obecnie

cieszy się sławą w kraju i za granicą z uwagi na przemysł drzewny i metalurgiczny. We współczesnej historii miasta zaznaczył się okres degradacji jego tkanki miejskiej i upadku funkcji gospodarczych. Procesem naprawczym może być więc rewitalizacja. W powszechnym i potocznym ujęciu wskazuje się duże znaczenie tego procesu dla życia i funkcjonowania miasta. Badania prezentowane w niniejszym opracowaniu mają na celu ocenę kompleksowości projektów rewitalizacyjnych oraz ich wpływ na kształtowanie funkcji miejskich w Radomsku. Realizacja tego celu wymaga wyjaśnienia następujących zagadnień (problemów / celów szczegółowych):

- diagnoza struktury funkcjonalnej miasta i identyfikacja podstawowych funkcji miejskich Radomska;
- diagnoza liczby i struktury przeprowadzonych projektów rewitalizacyjnych;
- badanie stanu i postępów wdrażania projektów rewitalizacyjnych w Radomsku;
- identyfikacja i wskazanie celów projektów rewitalizacyjnych;
- ustalenie sfer funkcjonowania i rozwoju miasta, na które oddziałują projekty rewitalizacyjne (sfera społeczna, gospodarcza, przestrzenna);
- określenie efektów przemian sfery społecznej pod wpływem projektów rewitalizacyjnych.

Artykuł przedstawia analizę stanu i struktury zatrudnienia w mieście oraz strukturę gospodarki według sektorów i sekcji działalności gospodarczej w latach 2005–2015. Opisane zostały również projekty rewitalizacyjne w sferze mieszkaniowej i gospodarczej, beneficjenci oraz projekty, w ramach których przeprowadzone były prace rewitalizacyjne.

Badania empiryczne oparte zostały na podstawie ilościowych i jakościowych metod. W teoretycznej części opracowania zastosowano krytyczną analizę literatury naukowej, a w empirycznej analizy statystyczne oraz dokumentów źródłowych. Źródła informacji udostępnione zostały m.in. przez: Główny Urząd Statystyczny, Urząd Miasta Radomsko oraz Powiatowy Urząd Pracy w Radomsku.

2. Rewitalizacja jako proces odnowy miast

Określenie „rewitalizacja” należy do terminów stosowanych powszechnie, zarówno w mowie potocznej, jak i na gruncie naukowym. Często wiązana jest z realizacją działań remontowych i modernizacyjnych mających na celu odnowę czy przywrócenie stanu używalności terenów, w tym obszarów miejskich. W działaniach przeprowadzanych na rzecz rewitalizacji szczególna uwaga zwracana jest na potrzebę prowadzenia skoordynowanych i zintegrowanych działań w różnej skali i o różnym zakresie, realizujących szerszą wizję odnowy miast oraz dążących do umacniania powiązań przestrzennych z szerszym otoczeniem [Guzik, Domański 2010, s. 13]. Proces ten definiowany jest w sposób różnorodny, jednak wszystkie podejścia koncepcyjne przedstawiają jego charakterystyczne

cechy. W literaturze przedmiotu definicje tego określenia brzmią następująco: „proces odwrócenia niekorzystnych procesów, jakie toczą się w miastach, a których efektem jest fizyczny, ekonomiczny i społeczny upadek pewnych obszarów miejskich” [Parysek 2015, s. 15], lub po prostu, zgodnie z ustawą: „kompleksowy, skoordynowany, wieloletni proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych prowadzonych na obszarze zdegradowanym, inicjowany przez jednostkę samorządu terytorialnego w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju [Ustawa z dnia 9 października..., art. 1–3]. Można stwierdzić, że rewitalizacja to działania, które mają na celu przywrócenie lub nadanie terenom zdegradowanym nowych funkcji, zatem jeżeli jest przeprowadzana w mieście, to powoduje odbudowę lub tworzenie funkcji miejskich.

Podstawowymi celami rewitalizacji są: zwiększenie rozwoju, poprawa jakości życia mieszkańców oraz podejmowanie odnowy zdegradowanych, zaniedbanych części miasta. Wyzwaniem docelowym jest osiągnięcie pozytywnych zmian gospodarczych funkcjonowania zniszczonego obszaru. Taki pogląd w tej kwestii przedstawiają m.in. D. Sikora i M. Turafa, którzy jako podstawowe cele rewitalizacji wskazują: „odwrócenie negatywnych trendów, takich jak: degradacja przestrzeni i zabudowy, nasilenie się patologii społecznych, marginalizacja obszaru, odpływ zamożnych warstw społeczeństwa i dewastacja cennych architektonicznie obiektów” [Sikora, Turafa 2005, s. 13]. Szczegółowe cele ujmowane w procesie rewitalizacyjnym są od siebie odmienne, ale wzajemnie się warunkują. Przyczyną tego są różne dylematy rozwojowe każdego z miast.

W literaturze przedmiotu definicje badanego procesu pokazują 3 główne jego wymiary: przestrzenny, społeczny i gospodarczy, które powinny być realizowane w sposób zintegrowany. W materiałach źródłowych stwierdzono, że „wielowymiarowy proces rewitalizacji ma przynosić pozytywne efekty w szeroko pojmowanym procesie odnowy miast” [Lorens, Martyniuk-Pęczek (red.) 2009, s. 8]. Do głównych jej rezultatów cytowani autorzy zaliczyli m.in.: stymulację rozwoju gospodarczego miasta, przystosowanie starych funkcji obszaru do nowych potrzeb, zastosowanie nowych funkcji, walkę z marginalizacją terenów, tworzenie nowych miejsc pracy, zmianę wizerunku obszaru, wzrost jakości życia na danym terenie, odnowę architektoniczną oraz mieszkaniową [Lorens, Martyniuk-Pęczek (red.) 2009, s. 9].

Realizacja procesów rewitalizacji potrzebuje precyzyjnego zsynchronizowania w czasie oraz przestrzeni rozmaitych zadań. Instrumenty wykorzystywane do odnowy przestrzeni miejskiej mają różną siłę oddziaływania – począwszy od promocyjnych, kończąc na prawnych. Mechanizm odnowy przestrzeni miejskiej jest zróżnicowany. Mają na to wpływ czynniki: kulturalne, historyczne, społeczne, prawne i przestrzenne [Kozłowski, Wojnarowska 2011, s. 42]. Ażeby proces rewitalizacji został

przeprowadzony w sposób skuteczny, niezbędne do przeprowadzenia danych działań są instrumenty, dzięki którym uzyskane zostaną cele rewitalizacji [Kamrowska-Załuska 2014, s. 52]. Odpowiednio dopasowane narzędzia instytucjonalne stanowią fundament dobrze przeprowadzonej rewitalizacji.

Rewitalizacja jest procesem, który coraz częściej staje się tematem nie tylko dyskusji o współczesnych miastach w Polsce, ale także praktycznych działań i badań naukowych. O procesie tym można mówić dopiero wtedy, kiedy podejmowane są różne czynności, np. inwestycyjne, na istniejących obszarach zurbanizowanych. Idea rewitalizacji ma więc za zadanie poprawę jakości życia na terenach kryzysowych oraz wzrost pozycji obszaru w całej strukturze funkcjonalno-przestrzennej miasta. Nie chodzi o wprowadzanie zmian krótkotrwałych, ale takich, które są wieloletnie oraz starannie przemyślane. Takie zaangażowanie przyczynia się do trwałej poprawy warunków panujących na danym obszarze. Zrewitalizowana strefa będzie w stanie samodzielnie pozytywnie funkcjonować w strukturze miejskiej.

3. Funkcje miejskie

Miasto definiowane jest w sposób różnorodny, jednak wszystkie podejścia ukazują przeobrażenia, jakim ulegały wraz z upływem czasu tereny zamieszkiwane. W kontekście badań urbanistycznych jako jednostkę miejską określa się taki obszar, „na którym działalność człowieka charakteryzuje się szczególną intensywnością. W obrębie przestrzeni geograficznej i ekonomicznej tereny miejskie wyróżniają się największą koncentracją ludzi, budynków i urządzeń infrastruktury” [Słodczyk 2001, s. 13].

Otoczenie miasta wpływa na jego funkcjonowanie oraz rozwój. Odnosi się do elementów fizycznych oraz systemów gospodarczych, społecznych, prawnych, środowiskowych, przyrodniczych itd. Analiza różnorodnych definicji pojęcia „miasto”, proponowanych przez wielu autorów, wskazuje, że jest ono rodzajem osiedla o cechach spełniających następujące kryteria [Brol (red.) 2001, s. 15–17]:

- demograficzne (liczba ludności) – podstawowe kryterium odnoszące się do nadania praw miejskich konkretnym miejscowościom przez władzę ustawodawczą;
- funkcjonalne – miasto powinno charakteryzować się dominacją osób zatrudnionych w sektorze pozarolniczym;
- przestrzenne – forma i struktura zagospodarowania powinny być adekwatne do funkcji miejskich, struktury i osób zamieszkujących dany teren; w kryterium tym występuje szeroki zakres intensywności zabudowy oraz gęstości zaludnienia;
- socjologiczne – niełatwe do uchwycenia, gdyż dotyczą trybu życia mieszkańców określanego jako styl miejski.

W. Maik [1997, s. 31] oraz J. Słodczyk [2001, s. 55] twierdzą, że funkcjonowanie miast określane jest przez różnorodne działalności społeczne i gospodarcze. W związku z tym na danym terenie wyróżnić można następujące funkcje:

- Zamieszkania oraz miejsca pracy – układ wzajemnych powiązań między wymienionymi strefami pełni ogromną rolę w formułowaniu struktur osadniczych, ponieważ na miejsce zamieszkania ogromny wpływ wywiera lokalizacja miejsca pracy.
- Produkcyjna – rozwija się na bazie istniejącego w miastach przemysłu oraz rzemiosła. Funkcja ta polega na przetwarzaniu zasobów na produkty, które są ważnym elementem gospodarki miejskiej. Brak występowania tej funkcji jest bardzo niekorzystny dla miasta, gdyż wpływa ona na dynamikę rozwoju gospodarczego jednostki, lecz go nie tworzy.
- Usługowa – polega na zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa, które obejmują: kulturę, oświatę, ochronę zdrowia itp. Wraz z rosnącą rolą miasta następuje wzrost tej funkcji, gdyż wysoka koncentracja ludności daje lepsze możliwości rozwoju.
- Administracyjno-polityczna – jednoczenie życia miejskiego, zadań publicznych. Wykonywana jest przez instytucje publiczne, które organizują działalność publiczną, społeczną i gospodarczą. Rola tej funkcji jest uzależniona od pozycji miasta w hierarchii administracyjnej kraju.
- Handlowa – podstawowa i początkowa funkcja. Wyróżnia się dynamiką oraz możliwością szybkich zmian, epizodycznie jest dominująca. Posiada szczególne znaczenie w miastach, w których mają miejsce międzynarodowe targi.
- Komunikacyjna – bardzo często powiązana z funkcją handlową. Wyraźnie zaznacza się w miastach portowych, ale obejmuje również transport drogowy, lotniczy oraz kolejowy. Dla wielu miast ważną rolę w pełnieniu tej funkcji odgrywa lokalizacja w stosunku do sieci komunikacyjnej.
- Kulturalno-oświatowa – związana z działalnością instytucji prywatnych i publicznych takich jak: szkoły podstawowe, średnie, uniwersytety, biblioteki, muzea, teatry, opery itp. O znaczeniu tej funkcji decyduje poziom kultury i oświaty w mieście.
- Turystyczna – związana z walorami i infrastrukturą turystyczną, dostępnością do komunikacji. Zależy ona od atrakcyjności miasta, jego historii, zabytków, muzeów itp.

Funkcje miasta należą do bardzo zróżnicowanej kategorii nauki o obszarach miejskich. W związku z nimi powstało pojęcie struktury funkcjonalnej miast. Struktura przestrzenno-funkcjonalna wyraża się rozmieszczeniem różnych obiektów oraz terenów o różnorodnych funkcjach w przestrzeni danego obszaru. Jej podstawą są badania odnoszące się do użytkowania terenów miejskich oraz położenie głównych rodzajów użytków i działalności miejskich. W związku z tym struktura ta identyfikowana jest na podstawie użytkowania ziemi w miastach [Maik 1997, s. 33].

Podsumowując: miasto składa się z ludzi, budynków, placów, działek, wolnych przestrzeni, sieci dróg i ulic, terenów zielonych. Przedstawione funkcje oraz cele rozwoju są nieodłącznym elementem jego funkcjonowania. Charakter funkcjonalny opiera się na relacji zachodzącej między miejscem zamieszkania a miejscem pracy. Miasto posiada charakter wielofunkcyjny, przy czym nie jest ono związane z zawodami rolniczymi, natomiast zachodzą w nim takie działania jak np. wymiana towarów, usług oraz wytwarzanie dóbr materialnych i niematerialnych.

4. Historyczne funkcje Radomska i ich ewolucja

Pierwszy zapis odnoszący się do Radomska jako miasta wywodzi się z 1243 r. Związany jest z okresem panowania księcia Konrada Mazowieckiego [Górecki 1942, s. 5]. W XIV i XV w. rozwijało się życie religijne oraz kulturalne miasta. Ożywienie oświaty miało wpływ na rozpowszechnienie oraz budowę licznych szkół w pobliżu klasztorów i kościołów. Również szlaki handlowe i komunikacyjne przyczyniły się do rozwoju funkcji edukacyjnej (oświatowej). Zamieszkujący tę miejscowość kupcy oraz przejezdni dążyli do tego, aby szkoły przyparafialne nauczały umiejętności istotnych w handlu i rzemiośle. Chodziło o naukę pisania oraz podstaw rachunkowości, informacji geograficznych i politycznych, które miały kluczowe znaczenie dla kupców. W Radomsku powstała i funkcjonowała szkoła, po której ukończeniu młodzież mogła studiować na uczelni wyższej w Krakowie [Sztajno 2003, s. 62–63].

Radomsko pełniło również funkcję ośrodka kultury i rekreacji. Okres międzywojenny zapamiętany został dzięki rozwojowi życia kulturalnego. Powstawały liczne chóry, m.in. odnoszące wiele sukcesów Towarzystwo Śpiewawcze im. Stanisława Moniuszki, budowano teatry, np. „Kinema”, zakładano towarzystwa gimnastyczne, np. „Sokół”. Największy wpływ na rozwój kultury fizycznej przypisuje się Związkowi Strzeleckiemu [Górecki 1942, s. 23].

Ludność zamieszkująca Radomsko zajmowała się: rzemiosłem, młynarstwem, handlem oraz hodowlą. Miasto pełniło wówczas funkcję osady miejskiej oraz targowej. Funkcja przemysłowa pojawiła się wraz z budową Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. W czasach międzywojennych Radomsko było miastem przemysłowym, w szczególności w dziedzinach metalurgii i meblarstwa. W 1881 r. wybudowana została tam fabryka mebli giętkich. Była ona głównym przedsiębiorstwem w przemyśle meblarskim w kraju. Pierwsza fabryka należała do braci Thonet [Wojarska 2006, s. 22–25]. Lokalizacja przedsiębiorstwa opierała się na taniej sile roboczej oraz położeniu geograficznym miasta. Fabryka wywierała ogromny wpływ na rozwój oraz życie w mieście, zatrudniała dużą liczbę pracowników i wpłynęła na rozrost filii chałupniczych. W czasach dwudziestolecia międzywojennego w Radomsku zlokalizowanych było kilka hut szkła gospodarczego (HSG). Produkowały one towary przeznaczone na

eksport. Miejscowość charakteryzowała się również istotnym potencjałem w handlu zbożowym, w wyniku istnienia browarów oraz młynów. Silną pozycję posiadała również fabryka Metalurgia. Podczas drugiej wojny światowej produkowano tam druty kolczaste i telegraficzne oraz śruby i beczki na benzynę. Współcześnie istnieją przedsiębiorstwa, które kontynuują stuletnie tradycje. Zaliczyć do nich możemy m.in.: Fameg, Metalurgię, HSG itp. [Senska 1999, s. 18–24].

Reasumując: do głównych funkcji miejskich Radomska, istniejących do dnia dzisiejszego, zaliczyć można następujące: handlową, przemysłową, oświaty, kultury, sportu i rekreacji. Aktualnie Radomsko cieszy się sławą w kraju i za granicą jako ośrodek przemysłu drzewnego i metalurgicznego. W granicach miasta zlokalizowane są fabryki mebli giętkich, cegielnie, zakłady olejowe i spożywcze, itp. Ogromny wpływ na rozwój handlu oraz integrację społeczności miejskiej z wiejską mają targi odbywające się w czwartek każdego tygodnia.

5. Współczesna struktura funkcjonalno-przestrzenna Radomska

Struktura funkcjonalna „to przestrzenne rozmieszczenie funkcji miasta na jego terenie. Pożądane jest, by funkcje uzupełniające się (np. przemysłowa i transportowa) występowały na tym samym obszarze oraz by funkcje wykluczające się były rozdzielone (np. mieszkaniowa i przemysłowa)” [Geografia... 2007, s. 507]. Ważne zatem jest ustalenie, jakie funkcje pełni miasto oraz w jaki sposób są one rozmieszczone w jego przestrzeni.

Radomsko jest miejscowością, w której w 2015 r. liczba osób w wieku produkcyjnym wynosiła 28 863, a liczba pracujących 14 870. Stosunek obu miar wskazuje więc na jego dominującą funkcję mieszkaniową. Ludność pracująca stanowi bowiem 51,52% ogółu mieszkańców, a zatem miasto oferuje więcej miejsc zamieszkania niż miejsc pracy. Taka sytuacja utrzymuje się przez ostatnie dwudziestolecie.

Istotne jest jednak określenie, jakie funkcje poza byciem miejscem zamieszkania pełni Radomsko. Na podstawie struktury pracujących w poszczególnych sektorach gospodarki w mieście można stwierdzić, że dominującą funkcją do 2003 r. była usługowa, a znaczącą także przemysłowa. W sektorze usług zatrudnionych było 53,9% ogółu pracujących w mieście, z czego tylko niewiele ponad połowa w usługach rynkowych, natomiast w przemyśle pracowało 45,9% ogółu zatrudnionych. Sektor rolniczy stanowił miejsce pracy dla zaledwie 0,3% pracujących. Ze względu na brak publikowania przez GUS danych o strukturze pracujących na poziomie lokalnym konieczne jest przeanalizowanie struktury podmiotów gospodarczych (tabela 1).

Tabela 1. Podmioty wg grup rodzajów działalności PKD 2007 w mieście Radomsko w latach 2010–2015

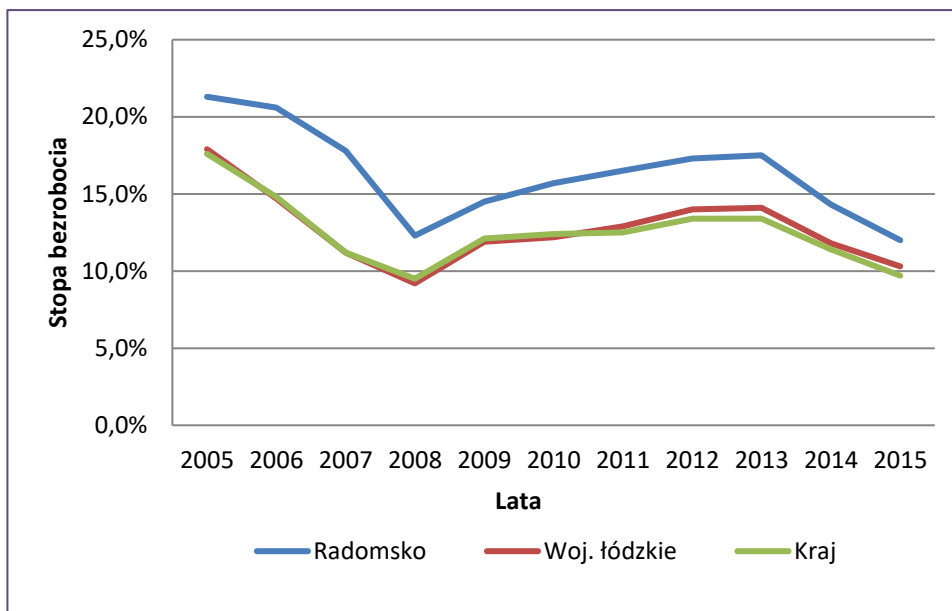
Sektor działalności	Lata					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	4 629	4 524	4 643	4 661	4 554	4 573
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	61	55	53	57	54	51
Przemysł i budownictwo	1 221	1 178	1 177	1 164	1 106	1 118
Pozostała działalność	3 347	3 291	3 413	3 440	3 394	3 404

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, <http://stat.gov.pl> (data dostępu 30.12.2017).

Tabela 1 przedstawia podmioty według grup rodzajów działalności PKD 2007 w Radomsku. W sektorze rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo liczba podmiotów w latach 2010–2015 ulegała zmniejszeniu. W dziedzinie przemysłu i budownictwa również nastąpił spadek w liczbie przedsiębiorstw. Najmniej przedsiębiorstw w tym sektorze występowało w 2014 r., było to 1106 podmiotów gospodarczych. Jeżeli chodzi o pozostałą działalność, zarejestrowany został jej ogólny wzrost.

Radomsko wyróżnia się w sferze działalności prowadzonej w przemyśle meblarskim, budowlanym i metalurgicznym. W działalnościach gospodarczych zatrudnienie najczęściej otrzymują pracownicy produkcyjni, operatorzy maszyn oraz mechanicy. Spowodowane jest to istnieniem Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (ŁSEE). Na terenie Radomska działają zakłady przemysłowe, które kontynuują tradycje gospodarcze miasta, m.in.: Fabryka Mebli Giętych „Fameg Pracownicy” Sp. z o.o., Metalurgia SA, Huta Szkła Gospodarczego SA. Charakterystyczną cechą przedsiębiorstw zlokalizowanych w Radomsku jest ich rozdrobnienie. Przewagę posiadają działalności ekonomiczne zajmujące się handlem oraz rodzinne podmioty gospodarcze [Plan Rozwoju... 2011, s. 16–17].

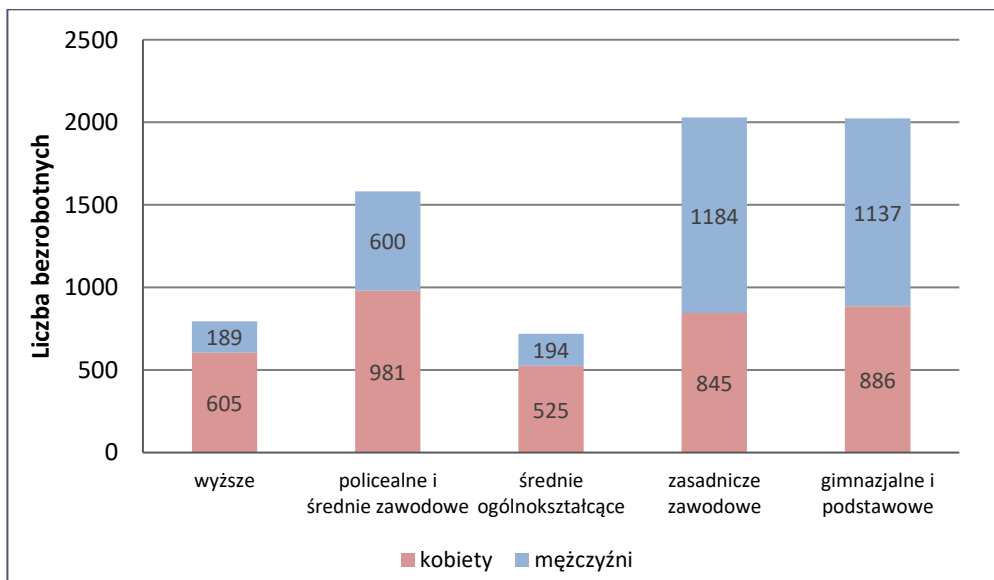
Mimo dużego znaczenia sektora przemysłowego w strukturze gospodarczej miasto cechuje problem bezrobocia (wykres 1). Stopa bezrobocia w 2015 r. ukształtowała się na poziomie równym 12%. W porównaniu do 2005 r. wskaźnik zmalał o 9,3%. Bezrobocie w Radomsku było znacznie wyższe od wartości zarejestrowanej w województwie łódzkim oraz w Polsce. Od lat 2005–2007 widoczna jest tendencja spadkowa. Wynika to z działalności przemysłowej ŁSEE. Na jej terenie funkcjonowanie rozpoczynały nowe przedsiębiorstwa, które dawały zatrudnienie. W ostatnich latach badanego okresu, tj. 2013–2015, bezrobocie ulegało znacznemu spadkowi. Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że miasto charakteryzowało się wysoką jego stopą na tle województwa oraz kraju.

Wykres. 1. Stopa bezrobocia w mieście Radomsko w latach 2005–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, <http://stat.gov.pl> (data dostępu 26.04.2017).

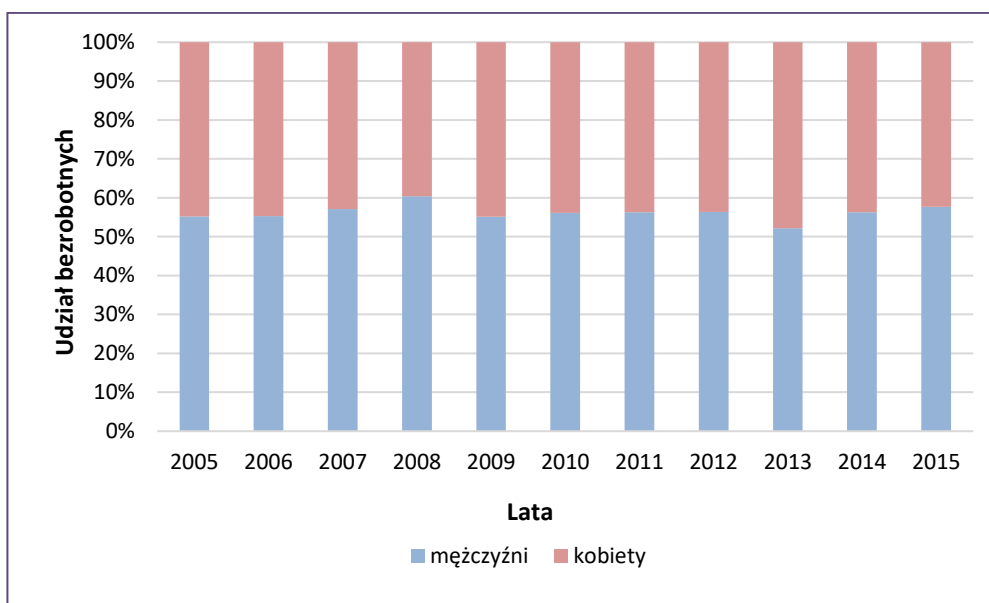
Przyczyną tego negatywnego zjawiska jest fakt niechętnego zatrudniania kobiet ze względu na przemysłowy charakter miasta. Mają one trudności w połączeniu pracy zawodowej z macierzyństwem oraz z odbudową kariery zawodowej po nieobecności związanej z urodzeniem dziecka. Na tak wysoki wskaźnik bezrobocia ogromny wpływ miał również poziom wykształcenia (wykres 2).

Wykres. 2. Bezrobotni zarejestrowani w Radomsku według poziomu wykształcenia w 2013 r .

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, <http://stat.gov.pl> (data dostępu 24.04.2017).

W mieście zauważyć można proces emigracji młodzieży do dużych ośrodków akademickich. Najczęściej po ukończeniu nauki młodzi ludzie pozostają w miastach, w których studiowali, i właśnie tam zasilają rynek pracy. Wyjątkiem są studenci zaoczeni, którzy mają pracę w Radomsku, natomiast studiują w celu podniesienia kwalifikacji. Największą grupą bezrobotnych są mężczyźni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Problemy ze znalezieniem zatrudnienia dotyczą również osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym. Związane to jest z rosnącą liczbą osób mających wykształcenie wyższe. Według pracodawców posiadają oni większe kwalifikacje i dlatego byli chętniej zatrudniani. Strukturę bezrobotnych w Radomsku pod względem płci przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Bezrobotni zarejestrowani w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według płci w mieście Radomsko w latach 2005–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, <http://stat.gov.pl> (data dostępu 26.04.2017).

Największą część mieszkańców stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Przyczynia się to do wzrostu bezrobocia, gdyż nie każdy posiada odpowiednie kwalifikacje, wykształcenie, aby znaleźć zatrudnienie. Taka sytuacja miała miejsce w latach 2009–2012. Wynikało to m.in. z faktu, że wysoka liczba osób z wyższym wykształceniem nie dysponowała odpowiednim doświadczeniem. Nie były one zatrudniane ze względu na to, że ich szkolenia wymagałyby od pracodawców dodatkowych nakładów finansowych. Społeczeństwo podejmowało również naukę zawodów, na które nie było zapotrzebowania. Ta niekorzystna sytuacja wynikała też ze znikomej liczby nowych miejsc pracy oraz z faktu likwidacji istniejących przedsiębiorstw.

Radomsko charakteryzuje się występowaniem terenów o różnorodnym zagospodarowaniu. Współczesny układ miasta jest rezultatem wielowiekowego rozwoju, często struktura funkcjonalna

miasta nie odpowiada współczesnym potrzebom. Dokumentem określającym kierunki kształtowania jego struktury przestrzennej jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Radomska (SUiKZP) [Zmiana Studium... 2010]. Zgodnie z tym dokumentem obecnie w Radomsku można wyróżnić strefy o następujących funkcjach: mieszkalnej, aktywizacji zawodowej, rekreacyjnej i wypoczynkowej.

Struktura funkcjonalno-przestrzenna charakteryzuje się występowaniem terenów o różnym zagospodarowaniu. Wyróżniają się one atrakcyjnością pod względem konserwatorskim, ponieważ istnieje tam wiele zabytkowych kamienic oraz historyczny układ miasta. Śródmieście pełni funkcje publicznych i niepublicznych terenów. SUiKZP przewiduje na tych obszarach procesy modernizacyjne, przebudowy i dostosowywanie wysokości budynków do obiektów z nimi sąsiadujących. W pobliżu Śródmieścia Radomska znajdują się tereny wymagające dostosowania i uporządkowania zabudowy mieszkaniowej, poprzez przebudowę budynków jedno- i wielorodzinnych. Są to obszary pełniące funkcje mieszkalne (osiedlowe) i miejskie, np. szkoły, przedszkola, ośrodki usług zdrowotnych itp. [Zmiana Studium... 2010, s. 13].

Północno-zachodnia część miasta wyróżnia się wysokim poziomem aktywności ekonomicznej, głównie przemysłowej. Zlokalizowane tam przedsiębiorstwa sąsiadują z autostradą A1, w związku z tym charakteryzują się bardzo dobrą dostępnością komunikacyjną. Na odcinku tym istnieje wiele przedsiębiorstw, m.in. Fabryka Osi Napędowych SA (należąca do międzynarodowej korporacji Continental), Centrum Drewna i Oklein, ale również tereny przygotowane pod pełnienie funkcji produkcyjno-usługowej oraz obiekty mieszkalne. Wzrost aktywności gospodarczej Radomsko zawdzięcza także wybudowanej ŁSSE.

6. Projekty i potrzeby rewitalizacyjne

W celu ożywienia funkcji mieszkaniowej i gospodarczej miasta od 2004 r. w Radomsku przeprowadzono 10 projektów rewitalizacyjnych dotyczących zadań odnoszących się głównie do wymiaru ekonomicznego oraz społecznego. Przedstawia je tabela 2.

Największa część przeprowadzonych projektów związana jest z działalnością gospodarczą. Powstały obwodnice przy Specjalnej Łódzkiej Strefie Ekonomicznej, uzbrojono tereny inwestycyjne, wybudowano nowe drogi. Wszystkie te działania doprowadziły do rozwoju obszarów gospodarczych, oddawania nowych terenów pod zabudowę przemysłową i powstawania nowych przedsiębiorstw oraz przyciągania inwestorów z zewnątrz. W mieście występowały również braki infrastrukturalne. W związku z tym powstała nowa kanalizacja, wybudowano domy mieszkalne, przeznaczone również dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej.

Tabela 2. Projekty rewitalizacyjne prowadzone w Radomsku od 2004 r.

Nazwa projektu	Koszt [zł]	Lata realizacji	Podstawowe cechy	Funkcja, na którą oddziałuje
Rewitalizacja ulicy Miłej	ok. 2 000 000	2012–2013	modyfikacja, dobudowa oraz rozbudowa budynku mieszkalnego	mieszkaniowa
Rewitalizacja ulicy Miłej	99 803,93	29.08.2013 – 29.11.2013	nowa nawierzchnia, budowa kanalizacji i krawężników, nowe oświetlenie, oznakowania pionowe i poziome	mieszkaniowa
Budowa socjalnego obiektu mieszkaniowego na ulicy Świętej Rozalii	104 000	2009–2010	budowa obiektu mieszkalnego oraz miejsc parkingowych, w tym dla osób niepełnosprawnych	mieszkaniowa
Rewitalizacja budynku przy ulicy Kościuszki	1 600 000	2014–2015	modernizacja budynku mieszkalnego, który stał się atrybutem miasta	mieszkaniowa
Rewitalizacja terenów przydworcowych	3 142 355,70	2007–2013	remont torów kolejowych, budynku stacji, budowa zatok autobusowych, adaptacja starego budynku na siedzibę straży miejskiej, budowa drogi wraz z chodnikiem oraz nową kanalizacją	mieszkaniowa i gospodarcza
Budowa dróg dojazdowych na odcinku H-J	15 335 538,70	2004–2006	stworzenie obwodnicy zachodniej	gospodarcza
Budowa dróg dojazdowych na odcinku G-K	2 980 299,58	2004–2005	modyfikacja struktury transportu	gospodarcza
Uzbrojenie terenów inwestycyjnych	2 114 459,10	2007–2013	rozwój obszarów inwestycyjnych	gospodarcza
Rewitalizacja Parku Świętojańskiego	ok. 3 000 000	2016–2017	zmiana struktury przestrzennej alejek, wyposażenie parku w większą liczbę ławek, nowe kładki na rzekę Radomkę, zmiana nawierzchni chodnika	mieszkaniowa
Program rewitalizacji społecznej o tytule „Ja, mój dom, moja ulica, moje życie”	ok. 1 100 000	2007–2013	aktywizacja zawodowa, nowe szkolenia, organizacja warsztatów	gospodarcza

Źródło: <http://www.mapadotacji.gov.pl> (data dostępu 23.05.2017).

Około 40 osób biorących udział w programie „Ja, mój dom, moja ulica, moje życie” w ramach przeprowadzonych szkoleń zawodowych powiększyło swoją konkurencyjność na rynku pracy. Koncepcja ta zrealizowana została w ramach Zintegrowanego Programu Rozwoju Lokalnego Miasta Radomska na lata 2007–2013. Działania rewitalizacyjne przeprowadzono na obszarach zdegradowanych i najbardziej potrzebujących zmian. Przyczyniły się one do ogólnej poprawy warunków życia mieszkańców oraz do wzrostu pozycji gospodarczej miasta.

Łącznie zrealizowano 5 projektów rewitalizacyjnych kształtujących funkcję mieszkaniową. Prace dotyczyły głównie modyfikacji, dobudowy oraz rozbudowy – wzmocniono fundamenty, dobudowywano kolejne kondygnacje wraz z dachami oraz rozmieszczano nowe oświetlenie uliczne. Na jednej z ulic, gdzie realizowane były projekty, w centralnej części osiedla powstał plac zabaw dla dzieci. Rewitalizacji uległ również ważny ciąg komunikacyjny prowadzący do przedszkola. Droga powiatowa wybudowana została przez Zakład Robót Inżynieryjno-Drogowych, który zrealizował następujące zadania:

- naprawa i asfaltowanie nawierzchni drogi,
- budowa chodników, krawężników oraz kanalizacji,
- oznakowanie pionowe oraz poziome,
- nowe oświetlenie oraz parkingi [www.zrid-piotrkow.pl].

W efekcie przeprowadzonych projektów podwyższeniu uległy standardy lokali mieszkalnych. Wiele rodzin otrzymało możliwość polepszenia jakości oraz warunków swojego życia. Poprawie uległy stan bezpieczeństwa publicznego w mieście i estetyka zabudowy. Dzięki nowym, ocieplonym budynkom mieszkańcy ponoszą niższe koszty opłat za ogrzewanie oraz zużycie energii.

Jeżeli chodzi o funkcję gospodarczą, która odgrywa ważną rolę w rozwoju badanego obszaru, jednym z przeprowadzonych projektów rewitalizacyjnych w Radomsku była „Rewitalizacja terenów przydworcowych”. W ramach projektu wyremontowane zostały tory kolejowe, dzięki czemu przez Radomsko mogą przejeżdżać pociągi dostawcze oraz zwiększyła się liczba połączeń pasażerskich. W związku z tym miasto pełni funkcję ważnego ośrodka gospodarczego na trasie Warszawa–Zawiercie–Radomsko. Wyremontowane zostały również zatoki autobusowe, perony postojowe oraz budynek stacji. Budynek przydworcowy, który pełnił funkcję przychodni, został zaadaptowany na siedzibę straży miejskiej.

Kolejnymi zrealizowanymi projektami są: budowa miejskiej drogi dojazdowej wraz z infrastrukturą oraz wzniesienie drogi krajowej. Koncepcja dotyczyła przebudowy oraz modyfikacji struktury transportowej. Podjęto zadania, które przyczyniły się do wyposażenia posesji inwestycyjnej w Radomsku. Wybudowana została obwodnica zachodnia o długości 3043,345 m. Zrealizowano również projekt dotyczący budowy drogi dojazdowej na odcinku przy terenach inwestycyjnych – systemu drogowego o długości 794,36 m prowadzącego do ŁSSE. Pozytywnymi skutkami obu inwestycji są dostęp do drogi krajowej nr 1 dla terenów zlokalizowanych w granicach ŁSSE oraz oddanie do użytku nowego obszaru gospodarczego, na którym powstają przedsiębiorstwa. Dzięki temu Radomsko staje się bardziej atrakcyjne dla inwestorów.

Warto wspomnieć również o projekcie pn. „Uzbrojenie terenów inwestycyjnych”. Zamysł został zrealizowany w latach 2012–2013, a jego głównym celem było zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej w ramach ulepszenia sytuacji na terenach gospodarczych Radomska. Zadania te były kompleksowe i przyczyniły się do rozwoju obszarów inwestycyjnych.

W ramach przeprowadzonych projektów rewitalizacyjnych wykształciły się funkcje gospodarcze. Nastąpił wzrost przedsiębiorczości oraz rozwinęła się infrastruktura techniczna. Dzięki temu w Radomsku wzrosło zatrudnienie oraz uległ poprawie stan zamożności mieszkańców. Modernizacji uległa również sieć komunikacyjna, a miasto stało się bardziej atrakcyjne dla zewnętrznych inwestorów.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że sytuacja gospodarcza oraz mieszkaniowa w badanym mieście poprawiła się. Dzięki wybudowaniu mieszkań socjalnych oraz modernizacji istniejących budynków 29 rodzin otrzymało nowe mieszkania, a co za tym idzie – polepszeniu uległy warunki oraz jakość ich życia.

Jedną z wielu potrzeb rewitalizacji jest poprawa wizerunku miasta [Gminny Program... 2016]. Istniejące obiekty mieszkalne, podwórka są w niekorzystnym stanie technicznym. Zazwyczaj w zabudowie kamienic zlokalizowane są niewielkie sklepy, banki, spółki handlowe. Wyglądem zewnętrznym nie zachęcają potencjalnych inwestorów do podjęcia działalności inwestycyjnej w mieście. Śródmieście również charakteryzuje się niekorzystnymi warunkami. Jednym z głównych problemów tego obszaru jest wysokie natężenie ruchu drogowego.

Strefa gospodarcza Radomska charakteryzuje się występowaniem małych przedsiębiorstw. Na obrzeżach miasta zlokalizowana jest bardzo dobrze prosperująca Łódzka Specjalna Strefa Ekonomiczna. W centrum skupione są głównie mikroprzedsiębiorstwa o funkcji handlowej, banki, różnego rodzaju usługi – kosmetyczne, fryzjerskie itp. Działalność ekonomiczna nie jest zróżnicowana pod względem produkcji i usług. Widocznym problemem jest również bezrobocie. Osoby nieposiadające zatrudnienia przyzwyczajają się do swojej sytuacji i niechętnie podejmują nową pracę.

Kolejną sferą, które wymaga poprawy, jest życie kulturalne. Pomimo organizacji licznych wydarzeń, takich jak m.in.: Różewicz Open Festiwal, Radomszczańskie Dni Kultury, Plenerowe Kino itp., większość społeczeństwa nie bierze aktywnego udziału w tych przedsięwzięciach ze względu na niski poziom świadomości kulturalnej. Często dochodzi do sytuacji, że organizowane imprezy nie zachęcają do udziału dzieci, młodzieży czy osób starszych. W Radomsku występuje niewielka liczba miejsc, w których mieszkańcy mogliby się integrować lub spędzać wolny czas.

Zaprezentowane analizy wykazały, że w okresie ostatnich 10 lat Radomsko charakteryzowało się wysokim poziomem bezrobocia oraz niskim poziomem edukacji. To właśnie m.in. te czynniki przyczyniły się do wielu problemów społecznych, ale też są efektem upadku funkcji gospodarczej miasta. Większość społeczeństwa woli korzystać z przyznawanej pomocy z tytułu bezrobocia, niż podjąć zatrudnienie. Przeważnie świadczenia te pobierane są przez osoby zamieszkujące tereny wymagające rewitalizacji, np. ścisłe centrum. Obszary wymagające prac rewitalizacyjnych charakteryzują się występowaniem społeczności o niskim poziomie aktywności i przedsiębiorczości oraz złą sytuacją lokalnych przedsiębiorstw (brak różnorodności produktów i świadczonych usług, np. ulice Reymonta, Kościuszki itp.).

Kolejnym wnioskiem wynikającym z przeprowadzonych badań jest identyfikacja dużej skali problemów komunikacyjnych i technicznych w mieście. Zbyt wielki ruch samochodowy w centrum oraz liczne zniszczenia elewacji budynków mieszkalnych, obiektów usługowych i handlowych świadczą o istnieniu luki w działaniach technicznych.

7. Podsumowanie i wnioski

Problematyka badawcza niniejszego artykułu odnosi się do rewitalizacji jako procesu przywracania funkcji miejskich na przykładzie Radomska. W wyniku przeprowadzonych badań zidentyfikowano, że miasto wymaga przeprowadzenia dalszych działań rewitalizacyjnych. Konieczne jest zagospodarowanie wszystkich istniejących przestrzeni inwestycyjnych w celu poprawy atrakcyjności ekonomicznej miasta.

Przeprowadzone projekty rewitalizacyjne wpłynęły na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców. Łącznie przeprowadzono 10 przedsięwzięć, z czego najwięcej dotyczyło sfery mieszkaniowej i gospodarczej miasta. Projekty przyczyniły się do rozwoju społecznego, przestrzennego i gospodarczego. Opis obszarów wymagających przeprowadzenia kolejnych programów zawarty jest w Gminnym Programie Rewitalizacji Radomska.

W mieście poprawie powinno ulec kryterium gospodarcze. Muszą być prowadzone działania, które przyczynią się m.in. do poprawy: sytuacji lokalnych przedsiębiorstw, aktywizacji zawodowej mieszkańców, wzrostu ambicji zawodowych społeczeństwa, rozwoju w centrum działalności gospodarczej oferującej różnorodny asortyment towarów i usług. Powstawać powinny również nowe miejsca pracy. Gminny Program Rewitalizacji przedstawia projekty rewitalizacyjne, które przyczyniły się do ogólnej poprawy gospodarczej, społecznej oraz technicznej miasta, są to:

- poprawa wizerunku oraz wzrost atrakcyjności miasta, np. poprzez odbudowę elewacji, remonty i inne prace modernizacyjne,
- powstawanie oraz rozwój średnich i dużych przedsiębiorstw,
- pozyskiwanie nowych inwestorów, np. poprzez promocję miasta,
- budowa placów zabaw dla dzieci oraz siłowni na świeżym powietrzu [Gminny Program... 2016].

Reasumując – rewitalizacja jest procesem, który przyczynia się do powstawania nowych funkcji miejskich. Projekty zrealizowane w Radomsku wskazują na konieczność dążenia do zaspokojenia kolejnych potrzeb rewitalizacyjnych. Przyczyni się to do ogólnej poprawy jakości życia w mieście oraz wzrostu jego atrakcyjności inwestycyjnej.

BIBLIOGRAFIA

Brol R. (red.), 2001, *Ekonomika i zarządzanie miastem*, Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.

Geografia. Słownik encyklopedyczny, 2007, Europa, Wrocław.

Gminny Program Rewitalizacji Centrum Miasta Radomska 2020, 2016, Radomsko.

Górecki J., 1942, *Z dziejów miasta Radomska*, Częstochowskie Zakłady Graficzne, Częstochowa.

Guzik R., Domański B., 2010, *Założenia polityki rewitalizacji w Polsce*, [w:] Ziobrowski Z. (red.), *Rewitalizacja miast polskich*, t. 9, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.

Kamrowska-Załuska D., 2014, *Zrównoważona odnowa przestrzeni miejskiej (Sustainable urban regeneration)*, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa.

Kozłowski S., Wojnarowska A., 2011, *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich zagadnienia teoretyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Lorens P., Martyniuk-Pęczek J. (red.), 2009, *Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast*, Urbanista, Gdańsk.

Maik W., 1997, *Podstawy geografii miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Parysek J.J., 2015, *Rewitalizacja miast w Polsce: wczoraj, dziś i być może jutro*, „Studia Miejskie” t. 17.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Radomsko na lata 2011–2020. Załącznik do Uchwały nr V/24/2011 Rady Gminy Radomsko z dnia 18 marca 2011 r., 2011, Radomsko.

Senska A., 1999, *Radomsko. Informator*, Journal, Bydgoszcz.

Sikora D., Turała M., 2005, *Rewitalizacja jako instrument determinujący funkcje przestrzeni publicznej w miastach przemysłowych – przykład Łodzi*, [w:] S. Wilmańska-Sosnowska (red.), *Rola nauk o zarządzaniu w kreowaniu społeczeństwa opartego na wiedzy. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Słodczyk J., 2001, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

Sztajno A., 2003, *Z dziejów genezy i rozwoju Radomska w okresie od XI/XII do XVI wieku*, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Oddział w Radomsku, Radomsko.

Wojarska J., 2006, *Powstanie i rozwój przemysłu radomszczańskie do I wojny światowej*, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Oddział w Radomsku, Radomsko.

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. z 2015 r., poz. 1777.

Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Radomska, Uchwała nr LXIII/476/10 Rady Miejskiej w Radomsku z dnia 30 września 2010 r., 2010, Łódź.

<http://stat.gov.pl> (data dostępu 30.12.2017).

<http://www.mapadotacji.gov.pl> (data dostępu 23.05.2017).

www.radomsko.pl (data dostępu 6.06.2017).

www.bdl.stat.gov.pl. (data dostępu 17.10.2017).

www.zrid-piotrkow.pl. (data dostępu 6.06.2017).

Marcelina Tacica

Ekonomia, Uniwersytet Opolski

SPÓJNOŚĆ DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH Z KIERUNKAMI ROZWOJU STRZELCE OPOLSKICH

CONSISTENCY OF REVITALIZING ACTIONS WITH THE DIRECTIONS OF DEVELOPMENT STRZELCE OPOLSKIE

Abstrakt: Problematyka niniejszego artykułu dotyczy rewitalizacji Strzelce Opolskich. Celami pracy są określenie, czy działania podejmowane w procesie rewitalizacji są zgodne z kierunkami rozwoju miasta, oraz identyfikacja jego potrzeb rewitalizacyjnych. Aby osiągnąć zamierzony cel, w pracy wykorzystano wtórne źródła informacji, do których można zaliczyć analizę materiałów literaturowych oraz dokumentów związanych z zrealizowanymi projektami rewitalizacyjnymi, które przyczyniły się do rozwoju Strzelce Opolskich. Do oceny stanu i dynamiki zmian poszczególnych wymiarów rozwoju wykorzystano dane zgromadzone przez resort statystyki publicznej oraz dokumenty programowe i planistyczne dotyczących badanego miasta. Zastosowano głównie wskaźniki z zakresu statystyki opisowej. Działania rewitalizacyjne podejmowane w Strzelcach Opolskich oraz przyszłe potrzeby rewitalizacyjne miasta są spójne z kierunkami jego rozwoju.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, rozwój lokalny, miasto Strzelce Opolskie, projekty rewitalizacyjne

Abstract: The subject matter of this paper concerns the revitalization of Strzelce Opolskie. Its objective is to determine whether the activities undertaken within the revitalization process are compliant with the directions of development of Strzelce Opolskie and to identify the city's revitalization needs. In order to achieve the intended objective qualitative and quantitative methods have been used. The former include an analysis of literature and documents connected with the implemented revitalization projects that have contributed to the development of Strzelce Opolskie. In turn, quantitative methods have been used in order to assess the condition and dynamics of changes in particular developmental dimensions in Strzelce Opolskie. The main indexes of descriptive statistics have been applied. Revitalization activities undertaken in Strzelce Opolskie and the future revitalization requirements are coherent with the directions of the city's development.

Keywords: revitalization, local development, Strzelce Opolskie, revitalization projects

KOD JEL: O21, O22, R58.

1. Wstęp

Głównymi celami artykułu są określenie, czy działania podejmowane w procesie rewitalizacji są zgodne z kierunkami rozwoju Strzelce Opolskich, oraz identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych w badanym mieście. Realizacja tych celów pracy wymaga przeprowadzenia analiz dla kilku wątków badawczych, które można określić jako cząstkowe cele badań. Są one w toku badań podejmowane kolejno, a należą do nich: diagnoza stanu rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego Strzelce Opolskich wyrażająca potrzeby w zakresie rewitalizacji, identyfikacja liczby i struktury projektów rewitalizacyjnych podejmowanych w badanym mieście w latach 2007–2013 oraz określenie dalszych jego potrzeb rewitalizacyjnych.

Badania empiryczne przeprowadzono dla lat 2007–2013, opierając je na danych gromadzonych przez resort statystyki publicznej oraz dokumentach programowych i planistycznych dotyczących Strzelec Opolskich. Dane te wykorzystano do oceny stanu i dynamiki zmian poszczególnych wymiarów rozwoju badanego miasta. Zastosowano głównie wskaźniki z zakresu statystyki opisowej. W procedurze badawczej wykorzystano wtórne źródła informacji, w tym posłużono się przede wszystkim analizą materiałów literaturowych oraz dokumentów związanych z zrealizowanymi projektami rewitalizacyjnymi na badanym terenie.

2. Rewitalizacja jako proces odnowy miast

W literaturze przedmiotu pojęcie „rewitalizacja” jest definiowane jako proces odnowy terenów zdegradowanych oraz zdegradowanych obszarów w ramach miasta. Proces ten wiąże się z działaniami organizacyjnymi, planistycznymi, a także techniczno-budowlanymi zmierzającymi do ożywienia społecznego i gospodarczego [Kozłowski 2011; Kaczmarek 2015; Parysek 2005]. Autorzy ustawy o rewitalizacji definiują ją jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, przez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji [Ustawa z dnia 9 października..., art. 2.1]. W refleksji naukowej nad procesem rewitalizacji dostrzega się różne podejścia, zależne od kontekstu i celu prowadzonych badań. O kluczowej roli działań infrastrukturalnych w procesie rewitalizacji pisze K. Skalski [2004], który uważa, że rewitalizacja to kompleksowy program działań technicznych (remontów zabudowy, modernizacji przestrzeni publicznej) podejmowany w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i działaniami na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. J.J. Parysek natomiast, pisząc o rewitalizacji, podkreśla rolę tego procesu dla przemian zachodzących w fizjonomii miast, charakteryzując go jako odnowę i regenerację zdegradowanych elementów struktury miejskiej w celu przywrócenia utraconych lub nadania nowych funkcji. Cytowany autor twierdzi, że rewitalizacja jest kompleksowym procesem organizacyjnym i inwestycyjnym, prowadzącym do ożywienia zdegradowanych czy zaniedbanych terenów miejskich [Parysek 2005]. Podobnie traktują proces rewitalizacji także S. Kaczmarek [2015] i P. Lorens [2010].

Istotnym ze względu na podejmowany problem badawczy zagadnieniem jest identyfikacja celów procesu rewitalizacji. Szczegółowe cele są dla każdego z przypadków inne, adekwatnie do sytuacji i problemów każdego miasta, w którym jest ona prowadzona. S. Kozłowski [2011, s. 18] uznał, że najważniejszym celem rewitalizacji jest podniesienie jakości życia na danym obszarze kryzysowym oraz poprawa jego statusu w całym organizmie miejskim. Nieco szerzej rozpatruje cele rewitalizacji

D. Stawasz [2007, s. 38–39], która pisze, iż podstawowym z nich jest odwrócenie negatywnych trendów, takich jak: degradacja przestrzeni i zabudowy, nasilanie się patologii społecznych i marginalizacja obszarów oraz dewastacja cennych architektonicznie obiektów. Autorka uważa, że celem procesu rewitalizacji jest tworzenie nowych form zagospodarowania na zdegradowanych terenach przestrzeni miejskiej oraz „odzyskiwanie” wartości użytkowej tych terenów [Stawasz 2007]. Według W. Wańkowicza [2010, s. 135] cele rewitalizacji dotyczą następujących kategorii rozwoju społeczno-gospodarczego: wzrostu gospodarczego, poprawy jakości życia, zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego. Na gruncie przedstawionych teorii dotyczących procesu rewitalizacji w niniejszym artykule zakłada się, że jest ona procesem kompleksowym i złożonym, który powinien być jednym z elementów polityki rozwoju lokalnego. Rewitalizacji nie można mylić z pojedynczymi działaniami o charakterze naprawczym, takimi jak remont, modernizacja czy renowacja, gdyż dotyczą one pojedynczych budynków lub kwartałów urbanistycznych. Rewitalizacja jest procesem długofalowym i wielopłaszczyznowym, integrującym działania naprawcze w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej, adresowanym do zdegradowanych terenów miejskich, które utraciły zdolność samoregeneracji, prowadzonym w celu ponownego włączenia tych obszarów w funkcjonowanie organizmu miejskiego. Jest to zatem proces, który powinien być zgodny z celami i kierunkami rozwoju poszczególnych jednostek terytorialnych.

3. Kierunki rozwoju lokalnego jako „wytyczne” dla procesu rewitalizacji

Rozwój jest wynikiem pozytywnych zmian wzrostu ilościowego i postępu jakościowego w systemach gospodarczych, społecznych i przyrodniczych [Noworól 2007, s. 22], a w odniesieniu do jednostek poziomu lokalnego jest najczęściej rozpatrywany w kontekście rozwoju gospodarczego i społecznego. Rozwój lokalny według T. Markowskiego [2008] definiowany jest jako rezultat długofalowych procesów przemian jakościowych i ilościowych w sferze gospodarczej, społecznej i przyrodniczej. Kolejny autor stwierdza, iż o rozwoju lokalnym mówimy wtedy, gdy zharmonizowane i systematyczne działania społeczności lokalnej, władzy lokalnej oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących w gminie zmierzają do kreowania nowych i poprawy istniejących walorów użytkowych gminy, tworzenia korzystnych warunków dla lokalnej gospodarki oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego. Efektem rozwoju lokalnego jest proces tworzenia na szczeblu gminy nowych wartości. Tymi wartościami są nowe firmy i miejsca pracy oraz nowe dobra i usługi zaspokajające lokalny popyt [Brol 1998]. J.J. Parysek twierdzi, że rozwój lokalny jest związany z lokalną działalnością społeczno-gospodarczą i obejmuje lokalne środowisko życia społeczności. Według tego autora rozwój ten jest utożsamiany z kształtowaniem warunków życia w środowisku lokalnym oraz

efektywnej struktury i organizacji. Rozwój lokalny jest procesem rozwoju społeczno-gospodarczego, który musi zostać zaplanowany i odpowiednio skoordynowany, a jego oceny można dokonać tylko, gdy zostanie uzyskany konkretny efekt.

Istotnym zagadnieniem ze względu na podejmowany problem badawczy jest identyfikacja celów rozwoju lokalnego. Według Paryska celami rozwoju lokalnego są:

- maksymalizacja dochodów ludności i samorządu terytorialnego,
- pełne pokrycie potrzeb mieszkańców, szczególnie ze sfery materialnej i duchowej,
- maksymalizacja poziomu spożycia dóbr materialnych,
- polepszenie jakości środowiska przyrodniczego,
- poprawa dostępności przestrzennej, czasowej i realnej placówek usługowych różnych kategorii,
- zagwarantowanie ładu przestrzennego [Parysek 1997, s. 48].

Większość wymienionych wyżej celów wpisuje się w najbardziej ogólny i podstawowy cel rozwoju miast i gmin, jakim jest kształtowanie najlepszych warunków życia ludności. J. Hermaszewski wskazuje, że cele rozwoju lokalnego powinny prowadzić do zapewnienia:

- miejsc pracy i dochodów pozwalających na niezbędny w odczuciu społecznym poziom życia,
- warunków bytu materialnego, w tym: wyżywienia, mieszkania, przebywania w środowisku nieszkodzącym zdrowiu,
- warunków rozwoju duchowego, w tym: możliwości wypoczynku, kształcenia, dostępu do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem,
- poczucia bezpieczeństwa i perspektyw na przyszłość, w tym: poczucia stabilizacji (zabezpieczenia dorobku życia) i szans rozwoju dla następnych pokoleń; zachowania naturalnego środowiska dla przyszłych pokoleń, m.in. prowadzenia racjonalnej gospodarki zasobami, zmierzającej do odnowy elementów środowiska i efektywnego ich wykorzystania [Hermaszewski 2006, s. 45].

Można zauważyć pewne podobieństwa w formułowaniu celów rozwoju lokalnego przez wymienionych badaczy. Jako uniwersalne cele dotyczące każdej jednostki terytorialnej można wskazać: poprawę jakości życia mieszkańców, poprawę jakości środowiska przyrodniczego, rozwój gospodarki lokalnej (usług, produkcji) oraz poprawę funkcjonowania kapitału instytucjonalnego. Można zauważyć także różnice w formułowaniu celów rozwoju lokalnego. J.J. Parysek [1997] formułuje cele rozwoju lokalnego w kontekście zaspokajania potrzeb ludności lokalnej (potrzeb społecznych), natomiast większość badaczy skupia się bardziej na sferze gospodarki lokalnej i jej rozwoju.

Z celami rozwoju lokalnego powiązane są ściśle kierunki działań, gdyż umożliwiają ich realizację. Współczesne kierunki działań dla miast Polski określa Krajowa Polityka Miejska 2023 [2015], zgodnie z którą miasta mają być: sprawne, spójne, zrównoważone i zwarte, a także silne i konkurencyjne. Każdej z tych cech, stanowiących wyzwania rozwoju miast, przypisano określone wiązki działań, które mają doprowadzić do ich osiągnięcia. Wśród wątków tematycznych wyznaczających kierunki działań w polskich miastach wskazuje się:

- kształtowanie przestrzeni – przestrzeń musi być zwarta, racjonalnie gospodarowana, estetyczna i przyjazna dla mieszkańców oraz przyjezdnych;
- partycypację publiczną – dotyczy angażowania mieszkańców w różne obszary funkcjonowania miasta jako aktywne podmioty uczestniczące w planowaniu rozwoju miast i ich zarządzaniu;
- transport i mobilność miejską – kształtowanie warunków dla organizacji i funkcjonowania transportu tak, aby osiągnąć zrównoważoną mobilność w obszarze funkcjonalnym miasta, zaspokajanie potrzeb życiowych podróżujących z racjonalnym wykorzystaniem poszczególnych podsystemów transportu miejskiego;
- niskoemisyjność i efektywność energetyczną – dotyczące oszczędnego gospodarowania zasobami i dbałości o środowisko, realizacji postanowień pakietu klimatyczno-energetycznego (zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w stosunku do 1990 r., zmniejszenie zużycia energii o 20% oraz zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii do 20%);
- rewitalizację – realizowaną na obszarach zdegradowanych, kompleksową, łączącą różne podmioty, powodującą trwałe ożywienie społeczne i gospodarcze obszaru, odnoszącą się do poprawienia atrakcyjności rewitalizowanego terenu dla mieszkańców, poprawy jakości życia, odnowy społecznej, gospodarczej, przestrzennej i kulturowej;
- politykę inwestycyjną – inwestycje infrastrukturalne i mieszkaniowe, przekształcanie organizmu miejskiego, tak aby zaspokajał on potrzeby mieszkańców, stwarzanie konkurencyjnych w stosunku do innych ośrodków warunków życia dla ludności, zoptymalizowanie procesów inwestycyjnych, racjonalne inwestowanie;
- rozwój gospodarczy – tworzenie nowych miejsc pracy, innowacyjność techniczna i technologiczna, wykorzystanie kapitału ludzkiego i zasobów pracy, dążenie do zrównoważonego rozwoju, spójna polityka rozwojowa, koncentracja na lokalnej gospodarce;
- ochronę środowiska i adaptację do zmian klimatu – zagospodarowanie terenów otwartych, minimalizacja konfliktów rozwoju infrastruktury i ochrony przyrody, idea błękitno-zielonej infrastruktury, zahamowanie spadku różnorodności biologicznej, poprawa jakości środowiska miejskiego;

- demografię – stworzenie odpowiednich warunków do życia i aktywności wszystkich grup mieszkańców, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i pasywności, kompleksowe i zintegrowane planowanie strategiczne, stworzenie uwarunkowań do działań adaptacyjnych dla zachodzących zmian i przeciwdziałanie tym zmianom, przeciwdziałanie migracjom, stwarzanie warunków do podjęcia pracy;
- zarządzanie obszarami miejskimi – w sposób zintegrowany i partnerski; poprawa jakości zarządzania, lepsza alokacja zasobów, zwiększenie dostępności i jakości usług publicznych, podniesienie jakości życia mieszkańców, zwiększenie konkurencyjności miast [Krajowa Polityka... 2015, s. 16–111].

Jednym z wymienionych wątków działań stanowiących kierunki rozwoju miast jest rewitalizacja. W Krajowej Polityce Miejskiej podkreśla się, że musi być ona realizowana na podstawie programu przyjętego przez organ stanowiący danego miasta lub gminy. Program ten musi być bezpośrednio powiązany z innymi dokumentami dotyczącymi rozwoju gminy i powinien opierać się na aktualnej diagnozie społeczno-gospodarczej miasta. W programie powinny być jednoznacznie zdefiniowane zadania oraz zakresy odpowiedzialności podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Jako ważny warunek opracowania i realizacji programu rewitalizacji podaje się uspoźnienie programowania tego procesu z planowaniem przestrzennym i gminną polityką społeczną, kulturalną i gospodarczą [Krajowa Polityka... 2015, s. 70]. Postulat ten wymaga więc korelacji działań rewitalizacyjnych z kierunkami rozwoju miast i gmin, w których są one podejmowane.

Podsumowując – rozwój lokalny jest procesem dynamicznym, prowadzącym do zmian ilościowych i jakościowych w sferach: społecznej, gospodarczej i przestrzennej, zgodnie z potrzebami i preferencjami mieszkańców gminy. Jest to proces świadomie inicjowany i kreowany przez władze lokalne, przedsiębiorstwa i mieszkańców gminy, zmierzający do kreatywnego, efektywnego i racjonalnego wykorzystania miejscowych zasobów materialnych i niematerialnych.

4. Kierunki i potrzeby rozwoju Strzelec Opolskich

Kierunki rozwoju miasta Strzelce Opolskie określono w obowiązującej strategii jego rozwoju. Wśród nich wyznaczono 4 główne, które zostały następnie szczegółowo wyjaśnione i strukturalizowane. Należą do nich: konkurencyjna gospodarka, kapitał społeczny, inwestycje w zasoby, współpraca z otoczeniem [Strategia Rozwoju... 2014–2020, s. 5–6].

Pierwszym z wymienionych kierunków rozwoju gminy Strzelce Opolskie w latach 2014–2020 jest konkurencyjna gospodarka, która ma oddziaływać na wzmocnienie potencjału regionu. Istotne

znaczenie w realizacji tego kierunku będą miały wykorzystanie walorów gminy oraz otwartość i elastyczność w zakresie przedsiębiorczości. Drugi kierunek dotyczy budowania kapitału społecznego. Uznano, że zapewni on warunki do harmonijnego, bezpiecznego i wszechstronnego rozwoju mieszkańców Strzelce Opolskich. Dostrzega się konieczność zmian w sferze społecznej poprzez poszukiwanie możliwości wzmocnienia społeczności tak, aby stały się one zdolne do samoorganizacji, rozwoju i tworzenia dóbr wspólnych. Konieczne jest rozwijanie współpracy pomiędzy podmiotami życia społeczno-gospodarczego, przy jednoczesnym podnoszeniu efektywności ich działań. Wskazany w dwóch pierwszych kierunkach rozwoju gminy Strzelce Opolskie wzrost społeczno-gospodarczy wymaga odpowiedniej infrastruktury i na odwrót – dobrze funkcjonująca infrastruktura jest niezbędna dla zapewnienia tego wzrostu. Dlatego też trzecim kierunkiem rozwoju jest infrastruktura techniczna, gdyż dobrze rozwinięta sprzyja właściwemu rozwojowi niemal wszystkich dziedzin życia gospodarczego i społecznego. Należy mieć jednak na względzie, że rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, a w szczególności transportowej i mieszkaniowej, powinien zmierzać w kierunku znacznego zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Ostatni ze wskazanych kierunków rozwoju gminy Strzelce Opolskie dotyczy współpracy z otoczeniem. Ocenia się, że warunkiem zrównoważonego rozwoju gminy jest budowanie powiązań kooperacyjnych i rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Z punktu widzenia działalności publicznej celowa jest współpraca samorządu gminnego w szczególności z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, z sektorem prywatnym, organizacjami pozarządowymi, a także z podmiotami ekonomii społecznej [Strategia Rozwoju..., 2014–2020, s. 6–10]

Kierunki rozwoju są ściśle powiązane z potrzebami rozwojowymi miasta Strzelce Opolskie. W toku badań zidentyfikowano główne potrzeby rewitalizacyjne miasta, którymi są:

- zahamowanie emigracji,
- zmniejszenie bezrobocia,
- przyspieszenie wzrostu gospodarczego,
- poprawa jakości i poziomu życia mieszkańców,
- przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego na terenie miasta,
- poprawa ładu przestrzennego i likwidacja obszarów zdegradowanych [Tacica, 2017].

Ponadto analizy procesów społecznych i gospodarczych w badanym mieście wskazują na potrzebę rewitalizacji zdegradowanego obszaru, jakim jest centrum miasta wraz z należącym do niego placem Żeromskiego, budynkiem przy ulicy Zamkowej oraz ciągiem pieszym łączącym dworzec PKP z centrum [Lokalny Program.... 2016].

5. Działania rewitalizacyjne w Strzelcach Opolskich i ich związek z kierunkami rozwoju miasta

W latach 2007–2013 na terenie Strzelec Opolskich zrealizowano 5 projektów rewitalizacyjnych. Można je zaliczyć do tych, które wpłynęły pozytywnie na rozwój miasta, gdyż poprawiły one warunki w jego sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej [Tacica 2017]. Są to projekty:

- „Zagospodarowanie terenu zdegradowanego byłego budynku CASINO poprzez utworzenie multipleksu usług kulturowych, społecznych i edukacyjnych w Strzelcach Opolskich”,
- „Modernizacja bazy dydaktycznej Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Strzelcach Opolskich” (od 1 września 2012 r. Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego – CKZiU),
- „Regionalny Inkubator Przedsiębiorczości – etap I i II”,
- „Remont zabytkowego Ratusza w Strzelcach Opolskich – remont wieży”,
- „Rewitalizacja Parku Miejskiego – etapy I–IV”.

Głównym ze zrealizowanych projektów jest „Zagospodarowanie terenu zdegradowanego byłego budynku CASINO poprzez utworzenie multipleksu usług kulturowych, społecznych i edukacyjnych w Strzelcach Opolskich”. Jego beneficjentem był Powiat Strzelecki, a współfinansowany został ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007–2013 „Inwestujemy w Twoją przyszłość”. Projekt był realizowany w ramach działania „Zagospodarowanie terenów zdegradowanych”. Całkowita jego wartość wyniosła 5 794 242,15 zł, z czego uzyskano 4 220 263,78 zł dofinansowania unijnego. Efektem tego projektu było rozwinięcie się działalności kulturalnej w mieście. W jego ramach przeprowadzone zostały przebudowa i rozbudowa nieużywanego budynku wraz ze zmianą sposobu jego użytkowania na potrzeby multipleksu usług kulturalnych, społecznych i edukacyjnych dla mieszkańców powiatu strzeleckiego. W budynku przebudowano pomieszczenia w celu utworzenia m.in.: izby tradycji, biblioteki powiatowej wraz z czytelnią, dużej sali dostosowanej do pełnienia funkcji konferencyjnej, wystawienniczej, koncertowej, która wykorzystywana będzie przede wszystkim do celów kulturalnych i edukacyjnych. Stworzono również lokale pod wynajem na działalność gospodarczą [<http://www.mapadotacji.gov.pl/>]. Projekt został oceniony przez mieszkańców pozytywnie i można uznać, że w bardzo dużym stopniu wpłynął na rozwój Strzelec Opolskich. Dzięki rewitalizacji z niegdyś starego i odstrasającego wizerunkiem budynku powstała nowa, innowacyjna i estetyczna instytucja nosząca nazwę Powiatowego Centrum Kultury (PCK). PCK zostało wyposażone w nowoczesne i funkcjonalne zaplecze techniczno-socjalne [<http://centrum-kultury.eu/o-nas-2/>]. Miasto wiele zyskało na realizacji tego przedsięwzięcia, gdyż bardzo rozwinęła się działalność kulturalna. W PCK mają swą siedzibę najważniejsze instytucje i podmioty, m.in.:

powiatowa biblioteka, Regionalna Izba Tradycji, Galeria III Filary, znajduje się tam również sala widowiskowa wyposażona w najnowocześniejszą aparaturę do projekcji filmów i organizowania wydarzeń artystycznych. PCK organizuje wiele ciekawych przedsięwzięć, m.in.: pokazy filmowe, wernisaże, wystawy malarskie i fotograficzne, recitale, koncerty, spotkania autorskie i wieczory poetyckie oraz spektakle teatralne i kabaretowe. Daje możliwość skorzystania z różnych warsztatów: tanecznych, wokalnych oraz plastycznych [<http://centrum-kultury.eu/o-nas-2/>]. Powiatowe Centrum Kultury stało się wizytówką Strzelec Opolskich. Podczas różnych imprez zorganizowanych w tym obiekcie gościło wiele znanych osobistości i gwiazd telewizji, co podnosi wizerunkowy prestiż tego miejsca i miasta. Jest to projekt, który znacząco wpłynął na sferę społeczną miejscowości.

Kolejnym projektem podjętym przez Powiat Strzelecki w ramach działań rewitalizacyjnych była „Modernizacja bazy dydaktycznej Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Strzelcach Opolskich”. Zadanie to zostało również współfinansowane ze środków EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007–2013 „Inwestujemy w Twoją przyszłość”. W końcowym rozrachunku inwestycja kosztowała 1 909 231,71 zł, w tym dofinansowanie z UE wyniosło 1 607 359,40 zł. Projekt obejmował modernizację bazy dydaktycznej, która polegała na zmianie funkcji i powierzchni istniejących pomieszczeń pomocniczych warsztatów szkolnych w celu utworzenia z nich 9 pracowni dydaktycznych. Pozytywnym efektem była poprawa jakości oferowanych usług edukacyjnych dla młodzieży i stworzenie odpowiednich warunków do nauki [<http://powiatstrzelecki.pl/340/nowoczesna-baza-dydaktyczna-zespolu-szkol-zawodowych-nr-1-strzelcach-opolskich.html>]. Dzięki temu projektowi szkoła zyskała nowoczesne zaplecze dydaktyczne. Wpłynęło to znacząco na rozwój miasta Strzelce Opolskie, gdyż wielu uczniów z okolicznych miejscowości, a nawet tych dalszych, wybrało CKZiU jako placówkę, w której będą kontynuowali swoją naukę, właśnie ze względu na bogatą ofertę edukacyjną. Dzięki temu projektowi szkoła stała się bardzo konkurencyjna. Projekt wpłynął więc znacząco na sferę społeczną miasta.

Projekt „Regionalny Inkubator Przedsiębiorczości – etap I i II” był realizowany w takim samym systemie jak poprzednie, ale jego beneficjentem była Gmina Strzelce Opolskie. Projekt był zrealizowany w ramach działania „Rozwój przedsiębiorczości”. Końcowa wartość projektu wyniosła 5 093 050 zł, z czego 4 329 092,50 zł pochodziło z UE. Na potrzeby przedsięwzięcia zagospodarowano teren wokół budynków oraz zakupiono wyposażenie niezbędne do prowadzenia działalności Inkubatora. Celem głównym projektu było wzmocnienie sektora otoczenia biznesu i ułatwienie firmom dostępu do profesjonalnych usług okołobiznesowych w celu zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw województwa opolskiego [dane na podstawie wniosków o dofinansowanie środkami UE w ramach RPO 2007–2013 udostępnionych z Urzędu Miejskiego w Strzelcach Opolskich, (n=3)].

Projekt umożliwił powstanie lokali pod wynajem na działalność gospodarczą oraz wsparł rozwinięcie się przedsiębiorczości w mieście, co znalazło przełożenie na zwiększenie liczby miejsc pracy. Przyczynił się również do redukcji poziomu bezrobocia. Dzięki realizacji tego przedsięwzięcia w Strzelcach Opolskich zostały stworzone specjalne warunki organizacyjno-techniczne ułatwiające powstawanie nowych oraz rozwój istniejących małych i średnich przedsiębiorstw, dzięki czemu podniosła się jakość zakresu usług skierowanych do przedsiębiorców w mieście. Poprawiła się również jakość funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu. Realizacja projektu pozwoliła na aktywne przeciwdziałanie bezrobociu poprzez wspieranie nowo powstałych przedsiębiorstw. Pozwolił on na rozwój przedsiębiorczości oraz zaktywizowanie lokalnej społeczności do podejmowania działalności gospodarczej. Powstałe inkubatory przedsiębiorczości stanowią przede wszystkim wsparcie dla rozwoju biznesu zorientowane przede wszystkim na sektor małych i średnich przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem nowych przedsiębiorców. Istotą projektu było pobudzenie rozwoju przedsiębiorstw poprzez udostępnienie infrastruktury wraz z pakietem specjalistycznych usług doradczych dla rozpoczynających działalność. Udostępniono powierzchnie biurowo-usługowe oraz salę konferencyjną dla firm w fazie rozwoju (wchodzących na rynek) [dane na podstawie wniosków o dofinansowanie środkami UE w ramach RPO 2007–2013 udostępnionych z Urzędu Miejskiego w Strzelcach Opolskich, (n=3)].

Kolejnym zrealizowanym projektem był „Remont zabytkowego Ratusza w Strzelcach Opolskich – remont wieży”. Został on dofinansowany z EFR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007–2013. Beneficjentem projektu była Gmina Strzelce Opolskie, a został zrealizowany w ramach działania „Rozwój kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego”. Całkowita wartość przedsięwzięcia wyniosła 1 680 337,89 zł. Unia Europejska przyznała dofinansowanie w wysokości 673 251,94 zł na jego realizację, która nastąpiła w latach 2007–2010. Pozytywnym efektem tego projektu było odremontowanie ratusza i polepszenie jakości infrastruktury wokół niego. Wyremontowano wieżę, która stała się wieżą widokową – wpłynęło to na polepszenie atrakcyjności turystycznej miasta, a wieża stała się atrakcją turystyczną dla mieszkańców i przyjezdnych [dane na podstawie wniosków o dofinansowanie środkami UE w ramach RPO 2007–2013 udostępnionych z Urzędu Miejskiego w Strzelcach Opolskich, (n=3)]. Przeprowadzony projekt wpłynął znacząco na sferę społeczno-gospodarczą miasta, ponieważ ratusz stał się wizytówką Strzelc i prezentuje on estetyczny ład i porządek, przyciąga tym samym wielu turystów, a mieszkańcy miasta chętnie spędzają czas wolny na skwerze przed budynkiem.

Ostatnim projektem jest „Rewitalizacja Parku Miejskiego – etapy I–IV”, która została dofinansowana z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW).

W latach 2008–2014 Fundusz przyznał łączną dotację na realizację wszystkich etapów w wysokości 1 434 729,99 zł. Beneficjentem tego projektu była Gmina Strzelce Opolskie. Jego łączna wartość wyniosła 1 962 751,78 zł. Obejmował prace związane z: odmulaniem rowów, stawów i źródełek w parku, remontem 3 mostków, remontem alei, zapewnieniem odpowiedniego oświetlenia w parku, nasadzeniem nowych drzew, budową wiat turystycznych na terenie parku, wycinką drzew oraz ich pielęgnacją, dokonano również zakupu toalet i rozmieszczono je przy ścieżkach turystycznych. W ramach projektu wykonano czyszczenie z namułu przepustu pod drogą oraz oczyszczono kanały rurowe do spuszczenia wody w stawie, obsiano skarpy i wykonano narzut kamienny wokół stawów i źródełek, odmłodzono stare drzewa pomnikowe, odbudowano też na nowo zniszczone źródła i stawy [dane na podstawie wniosków o dofinansowanie środkami UE w ramach RPO 2007–2013 udostępnionych z Urzędu Miejskiego w Strzelcach Opolskich, (n=3)]. Park Miejski odgrywa kluczową rolę w życiu rekreacyjno-kulturalnym mieszkańców miasta. Na jego terenie odbywa się wiele imprez plenerowych. Rewitalizacja parku wpłynęła pozytywnie na rozwój miasta Strzelce Opolskie, stał się on drugim centrum kulturalno-rozrywkowym. Projekt ten przyniósł wiele korzyści, m.in.: podniosła się atrakcyjność parku dla mieszkańców i turystów, dzięki oświetlonym alejom poprawiło się bezpieczeństwo w parku nocą, stał się on bardziej przyjazny dla otoczenia. Wysoka wartość zarówno botaniczna, jak i historyczna obiektu jest dużym atutem miasta i przyciąga wielu turystów [dane na podstawie wniosków o dofinansowanie środkami UE w ramach RPO 2007–2013 udostępnionych z Urzędu Miejskiego w Strzelcach Opolskich, (n=3)]. Projekt rewitalizacji Parku Miejskiego miał znaczący wpływ na sferę społeczno-środowiskową.

Reasumując: w mieście Strzelce Opolskie przeprowadzono 5 dużych projektów rewitalizacyjnych, które w różnym stopniu były związane z kierunkami rozwoju miasta (tabela 1).

Największym z nich, sfinansowanym w 73% z funduszy UE, była rewitalizacja budynku CASINO, na którą przeznaczono najwięcej środków. W sumie na realizację pierwszych 4 projektów przeznaczono 14 476 861,75 zł, z czego ok. 75% pochodziło ze środków pomocowych UE. Ostatni projekt nie był finansowany z UE, tylko z WFOŚiGW. Dzięki dofinansowaniom Gmina Strzelce Opolskie mogła przeprowadzić i zakończyć projekty rewitalizacyjne w mieście. Główne działania obejmowały obszar zaliczany do centrum Strzelec, co wpłynęło na poprawę atrakcyjności tego miejsca.

Tabela 1. Działania rewitalizacyjne w Strzelcach Opolskich a ich spójność z kierunkami rozwoju miasta

Działania rewitalizacyjne	Kierunek rozwoju			
	konkurencyjna gospodarka	kapitał społeczny	inwestycje w zasoby	współpraca z otoczeniem
„Zagospodarowanie terenu zdegradowanego byłego budynku CASINO poprzez utworzenie multipleksu usług kulturowych, społecznych i edukacyjnych w Strzelcach Opolskich”		++		
„Modernizacja bazy dydaktycznej Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Strzelcach Opolskich”		++		
„Regionalny Inkubator Przedsiębiorczości – etap I i II”	++			
„Remont zabytkowego Ratusza w Strzelcach Opolskich – remont wieży”		+		
„Rewitalizacja Parku Miejskiego – etapy I–IV”		++	+	

Legenda: ++ istotny związek; + podstawowy związek

Źródło: opracowanie na podstawie pracy licencjackiej: Tacica M., 2017, Spójność działań rewitalizacyjnych z kierunkami rozwoju Strzelec Opolskich, Opole, s. 72–80 [Maszynopis pracy licencjackiej].

Jak pokazuje tabela 1, większość działań rewitalizacyjnych podejmowanych w Strzelcach Opolskich jest spójnych z kierunkami rozwoju tego miasta. Jedynie jedno działanie rewitalizacyjne nie wpisało się w żaden z kierunków rozwoju miasta – „Remont zabytkowego Ratusza w Strzelcach Opolskich – remont wieży”. Projekt ten wpłynął znacząco na sferę społeczno-gospodarczą miasta. Pozostałe niewymienione w tabeli kierunki rozwoju miasta to „Inwestycja w zasoby” i „Współpraca z otoczeniem”.

6. Rekomendacje w sferze potrzeb rewitalizacji miasta

Na podstawie badań możliwe jest wyznaczenie przyszłych potrzeb rewitalizacyjnych miasta Strzelce Opolskie i określenie ich zgodności z kierunkami rozwoju. Teren, który powinien być poddany kompleksowej rewitalizacji, to centrum. Jest to obszar zdegradowany, cechujący się negatywnymi zjawiskami społecznymi, gospodarczymi i przestrzennymi, m.in. bezrobociem, a w porównaniu z innymi strefami jest najbardziej dotknięty problemem wykluczenia społecznego. Propozycja obszaru centrum jako terenu przeznaczonego do rewitalizacji jest poparta faktem, iż na tym obszarze występuje największy poziom degradacji [Lokalny Program... 2016, s. 52], a jednocześnie jest to rdzeń całego miasta. Pełni funkcje mieszkaniowe, handlowe i usługowe, a przede wszystkim integrujące społeczność lokalną. Potencjałem omawianego obszaru jest wysoki wskaźnik aktywności gospodarczej, również uwarunkowania przyrodniczo-środowiskowe stanowią jego wielki atut [Lokalny Program... 2016, s. 73].

Na obszarze centrum powinny zostać przeprowadzone działania, które wpłyną na poprawę estetyki zewnętrznej obiektów infrastrukturalnych oraz na ożywienie społeczno-gospodarcze terenu. Jako główne strefy, w których działania te powinny być prowadzone, wskazuje się: plac Żeromskiego, budynek przy ulicy Zamkowej, ciąg pieszy łączący dworzec PKP z centrum miasta [Lokalny Program... 2016, s. 84].

W tabeli 2 wykazano listę projektów rewitalizacyjnych, które będą realizowane w kontekście wyznaczonego obszaru centrum jako terenu zdegradowanego i wymagającego rewitalizacji. Wizja rewitalizacji obszaru centrum do 2022 r. wskazuje, że miejsce to będzie „pozytywną wizytówką gminy i miasta Strzelce Opolskie” [Lokalny Program... 2016, s. 77].

Tabela 2. Lista projektów rewitalizacyjnych w Strzelcach Opolskich na lata 2016–2020

Lp.	Nazwa projektu	Cel projektu	Kierunek rozwoju			
			Konkurencyjna gospodarka	Kapitał społeczny	Inwestycje w zasoby	Współpraca z otoczeniem
1	Rewitalizacja placu Żeromskiego w Strzelcach Opolskich	Poprawa warunków życia mieszkańców centrum miasta, w tym zwłaszcza osób starszych, matek z dziećmi		++		
2	Remont i adaptacja budynku przy ul. Zamkowej na potrzeby miejsca wielofunkcyjnego	Poprawa warunków lokalowych i infrastrukturalnych do prowadzenia działalności gospodarczej, kulturalnej			++	
3	Rewitalizacja zdegradowanego ciągu pieszego łączącego dworzec kolejowy z centrum przesiadkowym oraz centrum miasta – „Brama Miasta”	Poprawa dostępności i bezpieczeństwa obszaru, jakości i spójności połączeń komunikacji, pieszej i rowerowej, dostępności pieszej Powiatowego Centrum Kultury			++	
4	Rewitalizacja placu przy kościele św. Wawrzyńca w Strzelcach Opolskich	Poprawa ładu i estetyki zdegradowanego obszaru na placu kościelnym wraz z ochroną bioróżnorodności		+		
5	Zagospodarowanie podwórek przy budynkach komunalnych w Strzelcach Opolskich	Poprawa warunków życia mieszkańców centrum miasta, w tym zwłaszcza osób starszych, matek z dziećmi			++	
6	Nowoczesna toaleta kontenerowa	Poprawa warunków życia mieszkańców, w tym niepełnosprawnych, starszych; poprawa dostępności toalet publicznych			+	
7	Aktywizacja społeczno-zawodowa	Ograniczenie ubóstwa i korzystania z pomocy społecznej wśród wybranych mieszkańców	+			
8	Konkurs literacki: Moja dzielnica – moja historia	Integracja społeczna mieszkańców, wzbogacenie wiedzy o historii miejsca zamieszkania, poprawa więzi lokalnej				++
9	Moja dzielnica – mój dom	Podniesienie poziomu czystości i estetyki posesji				+

10	Jest inaczej – interaktywny projekt socjoterapeutyczny dla młodzieży zagrożonej złymi postawami społecznymi	Aktywizacja i socjoterapia młodzieży zagrożonej patologią, wykluczeniem społecznym oraz włączenie jej w działania na rzecz środowiska i miasta				+
11	Dziecięcy piknik kulturalno-naukowy	Promocja nauk ścisłych jako ciekawych form spędzania czasu i wychodzenie z dysfunkcyjnych środowisk				++
12	Aktywna integracja poprzez rękodzieło	Wspieranie do działania osób z problemami bezrobocia, wykluczenia społecznego czy ubóstwa		+		+
13	Zawodowo aktywni	Poprawa sytuacji społeczno-zawodowej 30 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	++			

Legenda: ++ istotny związek, + podstawowy związek

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Strzelce Opolskie na lata 2016–2022, 2016, Gmina Strzelce Opolskie, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER, Strzelce Opolskie–Cieszyn, s. 83.

Przyszłe projekty rewitalizacyjne powinny być skierowane na rozwiązywanie problemów społecznych, technicznych, gospodarczych i przestrzennych. Lokalny Program Rewitalizacji miasta Strzelce Opolskie i przyszłe projekty rewitalizacyjne pokazują, że większość z planowanych działań została ukierunkowana na sferę społeczno-gospodarczą procesu rewitalizacji. Dzięki temu miasto poprawi kondycję w dziedzinie integracji społecznej i edukacji oraz zwiększy zatrudnienie i zredukuje poziom bezrobocia na terenie zdegradowanym.

7. Podsumowanie i wnioski

Przedmiotem niniejszego artykułu jest proces rewitalizacji podejmowany na terenie Strzelec Opolskich w latach 2007–2013. Jest to zagadnienie aktualne w praktyce polityki lokalnej badanego miasta, jak również szeroko omawiane w zakresie naukowym. W literaturze przedmiotu pojęcie „rewitalizacja” jest definiowane przez autorów różnie, jednak najogólniej można przyjąć, że jest to proces odnowy na obszarach miejskich i terenach zdegradowanych, który wiąże się z działaniami organizacyjnymi, planistycznymi, a także techniczno-budowlanymi zmierzającymi do ożywienia społecznego i gospodarczego. Rewitalizacja jest ściśle powiązana z rozwojem lokalnym, gdyż działania podjęte w jej ramach wpływają na rozwój danego miasta i na jego atrakcyjność.

W toku badań zidentyfikowano główne potrzeby rewitalizacyjne miasta, którymi są m.in.: rewitalizacja zdegradowanego obszaru centrum miasta wraz z należącym do niego placem Żeromskiego, budynkiem przy ulicy Zamkowej oraz ciągiem pieszym łączącym dworzec PKP z centrum.

Zrealizowane i przyszłe projekty rewitalizacyjne na terenie Strzelec Opolskich są spójne z kierunkami rozwoju miejscowości. Projekty rewitalizacyjne wpłynęły na wzrost społeczny,

gospodarczy i przestrzenny miasta. Na jego terenie zrealizowano łącznie 5 dużych projektów, które dotyczyły w głównej mierze sfery społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Największym projektem była rewitalizacja budynku CASINO. Przyszłe potrzeby rewitalizacyjne Strzelec Opolskie zostały zidentyfikowane – wskazano autorską koncepcję potrzeb rewitalizacyjnych.

Podsumowując: rewitalizacja jest ważnym procesem wpływającym na rozwój danej miejscowości. Projekty zakończone w Strzelcach Opolskich ukazują, iż warto dążyć do tego, aby miasto zyskiwało lepszy wizerunek i się rozwijało. Ma to wpływ na jakość życia w nim oraz na jego atrakcyjność. Efekty procesów rewitalizacyjnych na terenie Strzelec Opolskich należy uznać za pozytywne. Działania podejmowane w tym zakresie są spójne z kierunkami rozwoju miasta.

BIBLIOGRAFIA

- Blakely E.J., 1997, *Planning local economic development. Theory and practice*, [w:] Parysek J. (red.), *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Brol R., 1998, *Zarządzanie rozwojem lokalnym – studium przypadków*, Akademia Ekonomiczna, Wrocław.
- Hermaszewski J., 2006, *Istota rozwoju lokalnego*, Strategia rozwoju, slajd 45, <http://hermaszewski.glogow.pl/wp-content/uploads/2012/02/Wyk%C5%82ad-Istota-rozwoju-lokalnego.pdf> (data dostępu 22.05.2017).
- Kaczmarek S., 2015, *Skuteczność procesu rewitalizacji. Uwarunkowania, mierniki, perspektywy*, „Studia Miejskie” t. 17.
- Kozłowski S., 2011, *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Krajowa Polityka Miejska 2023, 2015, Warszawa.
- Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Strzelce Opolskie na lata 2016–2022, 2016, Gmina Strzelce Opolskie, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER, Strzelce Opolskie–Cieszyn.
- Lorens P., 2010, *Rewitalizacja miast. Planowanie i realizacja*, Politechnika Gdańska, Gdańsk.
- Markowski T., 2008, *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego i regionalnego*, [w:] Strzelecki Z. (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Noworól A., 2007, *Planowanie rozwoju terytorialnego w skali regionalnej i lokalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Noworól A., 2008, *Bariery rozwoju lokalnego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe” z. 1. Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Szczecinie, Szczecin.
- Parysek J.J., 1997, *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Parysek J.J., 2005, *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku. Rozwój i przekształcenia strukturalne*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Skalski K., 2004, *Rewitalizacja obszarów starej zabudowy w miastach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Stawasz D., 2007, *Rewitalizacja – zarys problematyki*, [w:] Markowski T., Stawasz D. (red.), *Rewitalizacja a rozwój funkcji metropolitalnych miasta Łodzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Strategia Rozwoju Gminy Strzelce Opolskie na lata 2014-2020 <http://bip.strzelceopolskie.pl/download/4593>

Tacica M., 2017, Spójność działań rewitalizacyjnych z kierunkami rozwoju Strzelec Opolskich, Opole (maszynopis pracy dyplomowej).

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. z 2015 r., poz. 1777.

Wańkiewicz W., 2010, *Lokalny kontekst krajowej polityki rewitalizacji*, [w:] Ziobrowski Z. (red.), *Założenia polityki rewitalizacji w Polsce*, Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Miast, Kraków.

Wnioski o dofinansowanie środkami UE w ramach RPO 2007–2013 udostępnione z Urzędu Miejskiego w Strzelcach Opolskich.

<http://centrum-kultury.eu/o-nas-2/> (data dostępu 22.05.2017).

<http://powiatstrzelecki.pl/340/nowoczesna-baza-dydaktyczna-zespolu-szkol-zawodowych-nr-1-strzelcach-opolskich.html> (data dostępu 22.05.2017).

<http://www.mapadotacji.gov.pl/> (data dostępu 22.05.2017).

Justyna Borecka

Ekonomia, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

ATRAKCYJNOŚĆ MIESZKANIOWA MIASTA POPRZEMYSŁOWEGO

– PRZYKŁAD GLIWIC

THE ATTRACTIVITNESS OF LIVING CONDITIONS IN A POST INDUSTRIAL CITY

– THE CASE OF GLIWICE

Abstrakt: Artykuł ma na celu przedstawienie kategorii atrakcyjności mieszkaniowej w odniesieniu do specyfiki miasta przemysłowego. Szczególną uwagę poświęcono możliwościom pomiaru i ogólnej oceny poziomu atrakcyjności. Część teoretyczna artykułu wprowadza w specyfikę miasta przemysłowego oraz problematykę kategorii atrakcyjności. Wskazane zagadnienia teoretyczne mają odzwierciedlenie w zaprezentowanych wynikach badań dotyczących atrakcyjności mieszkaniowej miasta Gliwice. Zakończenie artykułu stanowią wnioski i spostrzeżenia wynikające z przedmiotu opracowania.

Słowa kluczowe: miasto przemysłowe, transformacja przemysłowa, atrakcyjność zamieszkania, rewitalizacja, rynek nieruchomości mieszkalnych, Gliwice

Abstract: The aim of this article is to present the category of living conditions attractiveness in the relation to the specificity of a post-industrial city. Special attention is paid to possibilities of measurement and overall rating of the attractiveness level. The theoretical part of this article introduces the specificity of a post-industrial city as well as issues pertaining to the attractiveness category. The mentioned theoretical issues are reflected in the presented research results about the living conditions attractiveness in the city of Gliwice. The final part of this article includes conclusions and observations relating to the subject of the study.

Keywords: post-industrial cities, industrial transformation, attractiveness of living conditions, revitalization, real estate market, Gliwice

KOD JEL: O18, P25.

1. Wstęp

Tematyka artykułu obejmuje kategorię atrakcyjności mieszkaniowej w miastach przemysłowych. Wyjątkowa specyfika ośrodków postindustrialnych wzbudza chęć poznania warunków środowiska mieszkaniowego tych miast. Problemem badawczym opracowania jest kwestia sposobu pomiaru i oceny atrakcyjności mieszkaniowej w tego typu ośrodkach. Jego głównym celem jest wskazanie sposobów pomiaru i oceny atrakcyjności zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie Gliwic.

Całość artykułu została skomponowana w 4 części. W pierwszej z nich zostały pokrótce przedstawione teoretyczne rozważania dotyczące specyfiki miasta postindustrialnego. Kolejna część teoretyczna nawiązuje do problematyki kategorii atrakcyjności i sposobów jej pomiaru. W trzeciej części zaprezentowane zostały wyniki badań nad atrakcyjnością zamieszkania w mieście przemysłowym – Gliwicach. Zaprezentowane wyniki stanowią rezultat badań przeprowadzonych przez autorkę w ramach pracy licencjackiej pt. „Atrakcyjność zamieszkania w mieście

poprzemysłowym na przykładzie miasta Gliwice”. Ostatecznie artykuł przedstawia wnioski wynikające z uzyskanych efektów badań w odniesieniu do wskazanych zagadnień teoretycznych.

2. Specyfika miasta przemysłowego

Koniec XX w. to okres wyraźnych przemian miast przemysłowych [Parysek 2002, s. 15]. Prężnie działające ośrodki, których podstawą funkcjonowania były gałęzie przemysłu ciężkiego, rozpoczęły proces transformacji. Przekształcenia miejskiej gospodarki bazującej na przemyśle (tzw. sektor drugi) na rzecz gospodarki opartej na usługach i szeroko rozumianej informatyzacji (sektor trzeci) przyczyniły się do fundamentalnych zmian gospodarczych i społecznych [Borecka 2016, s. 13]. Wyraźne przeobrażenia zachodzące w ośrodkach przemysłowych wywarły nieodwracalne skutki zarówno na przestrzeni miast, jak i na podstawach ich funkcjonowania. Ostatecznie, w rezultacie długotrwałego procesu transformacji, ukształtowały się specyficzne ośrodki miejskie – miasta postindustrialne.

Specyfika tych ośrodków stanowi szerokie zagadnienie. Ich istotę przedstawia A. Drobnik, tłumacząc, iż miasta poprzemysłowe „wykorzystują strukturę ekonomiczną opartą bardziej na wiedzy naukowej niż produkcji przemysłowej. Są zdominowane przez przemysł «lekki», taki jak tworzenie oprogramowania, usługi w zakresie przetwarzania informacji i komunikacji [...], kompleksy edukacyjne i rekreacyjne, centra medyczne, centra konferencyjne i centra rozrywki, centra zakupów [...]” [Drobnik 2012, s. 22]. Na tej podstawie można stwierdzić, iż zmiany, jakie nastąpiły w ośrodkach przemysłowych, w znaczącym stopniu przekształciły przestrzenne, a przede wszystkim gospodarcze środowisko miejskie.

Liczebność analiz zawartych w literaturze odnoszących się do charakteru miast poprzemysłowych daje sposobność wyznaczenia pozytywnych i negatywnych aspektów w zakresie funkcjonowania tych ośrodków. Do grupy cech o charakterze pozytywnym można zaliczyć:

- odejście od praktyki lokalizowania obiektów przemysłowych w centrum miast na rzecz utworzenia specjalnych stref ekonomicznych stwarzających korzystne warunki dla rozwoju przemysłu nowoczesnych technologii [Golik, Kątnik-Prokop 2014, s. 180–181],
- wzrost udziału usług w rozwoju gospodarczym miast poprzemysłowych, który, jak wskazuje A. Drobnik, uwarunkowany jest zapotrzebowaniem na usługi wspierające w ramach: „badań, doradztwa, rozliczeń księgowych, designu, promocji, finansów, ubezpieczeń, które mają służyć poprawie atrakcyjności rynkowej nowych produktów” [Drobnik 2012, s. 23],
- wzrost wymagań kwalifikacyjnych wobec pracowników zatrudnianych w nowoczesnych branżach technologicznych, co przekłada się na wzrost ich wynagrodzenia, który ostatecznie zwiększa poziom dochodów konsumentów lokalnego rynku [Drobnik 2012, s. 23],

- zmiany w sposobie zatrudnienia, wynikające ze zmniejszenia liczby godzin spędzanych w fabrykach, a przez to umożliwienie pracownikom aktywności poza czasem pracy [Drobniak 2012, s. 22],
- poprawę warunków życia społeczeństwa będącą rezultatem likwidacji obiektów przemysłowych w centrum miast, które w intensywny sposób degradowały przestrzeń miejską wraz ze środowiskiem przyrodniczym, powodując spadek atrakcyjności miast [Drobniak 2012, s. 24].

Natomiast, jak podaje ten sam autor, do negatywnych cech w zakresie charakteru miast postindustrialnych można zakwalifikować:

- „uwolnienie dużej ilości niskiej jakości zasobów kapitału ludzkiego,
- zmianę lokalizacji zatrudnienia w przestrzeni,
- zwiększenie czasu wolnego,
- zwiększenie polaryzacji mieszkańców ze względu na dochód,
- zwiększenie polaryzacji w zakresie warunków życia w ujęciu środowiskowym, mieszkaniowym i dostępu do usług,
- gettoizację,
- dezurbanizację miasta przemysłowego i suburbanizację otoczenia,
- spadek dochodów podatkowych,
- spadek rangi gospodarczej i społecznej miast, w tym obumieranie ich centrów,
- uwolnienie dużych terenów przemysłowych w centrach i dzielnicach miasta” [Drobniak 2012, s. 25].

Wyjątkowa specyfika miast przemysłowych sprawia, że problematyka dotycząca atrakcyjności mieszkaniowej tych ośrodków staje się interesującym zagadnieniem badawczym. W celu podjęcia rozważań dotyczących tego zagadnienia konieczne jest zapoznanie się ze swoistością tej kategorii.

3. Kategoria atrakcyjności mieszkaniowej

Pojęcie atrakcyjności ma charakter wysoce subiektywny, dlatego też nie istnieje jednoznaczna definicja tego terminu [Borecka 2016, s. 27]. W zakresie atrakcyjności mieszkaniowej uwarunkowane jest to indywidualną percepcją przestrzeni. Jak tłumaczy E. Chądzyńska, percepcja stanowi „złożony proces poznawczy, wskutek którego w umyśle człowieka powstaje obraz rzeczywistości zwany spostrzeżeniem” [Chądzyńska 2004, s. 232]. Na tej podstawie można uzasadnić fakt, iż określanie ośrodka miejskiego jako atrakcyjnego lub zniechęcającego stanowi wysoce indywidualną kwestię.

W rezultacie niemożliwe jest stworzenie uniwersalnej matrycy klasyfikującej miasta w kategorii atrakcyjności mieszkaniowej [Borecka 2016, s. 27].

Podjmując próbę klarownego przedstawienia kategorii atrakcyjności mieszkaniowej przy uwzględnieniu znaczenia indywidualnej percepcji przestrzeni, można bazować na spostrzeżeniach A. Drobnika i A. Polki. Według autorów miasto atrakcyjne to takie centrum urbanistyczne, które jest pozytywnie opiniowane przez jego użytkowników [Drobnik, Polko 2010, s. 46–47]. W takim rozumieniu poza uzasadnieniem subiektywności pojęcia atrakcyjności można dostrzec wieloaspektowość tej problematyki.

Kontynuując za badaczami: atrakcyjność miasta jest ściśle skorelowana z kategorią magnesu atrakcyjności. Pojęcie to jest tłumaczone jako centralne miejsce czy instytucja, których specyficzne cechy oddziałują na umiejętność zatrzymania i zagwarantowania rozwoju społeczeństwu i organom aktualnie funkcjonującym na terenie miasta. Działanie w tym zakresie ma na celu zatrzymanie, a nawet stałe zakorzenienie użytkowników i organizacji w jednostce miejskiej [Drobnik, Polko 2010, s. 46–47]. Na tej podstawie można stwierdzić, iż miasta atrakcyjne powinny się charakteryzować posiadaniem na swoim obszarze specyficznych cech.

Nadzwyczaj istotną kwestią służącą prawidłowemu stosowaniu kategorii atrakcyjności w zakresie jednostek miejskich jest umiejętność wyznaczenia konkretnych dziedzin, których cechy byłyby oceniane pod względem atrakcyjności. Podział na cechy fizyczne (dotyczące miejsc) oraz cechy aktywności (obejmujące instytucje) został wyznaczony przez A. Drobnika oraz A. Polkę [2010, s. 47]. Umożliwia on ocenę poszczególnych elementów wchodzących w skład jednostki miejskiej, a tym samym w znaczącym stopniu ułatwia sklasyfikowanie jej w ramach kategorii atrakcyjności. Tabela 1 wskazuje konkretne wskaźniki dla cech fizycznych i aktywności, mogące służyć ogólnej klasyfikacji miast w analizowanym zakresie.

Tabela 1. Wskaźniki cech fizycznych i cech aktywności w zakresie kategorii atrakcyjności

Wskaźniki cech fizycznych	Wskaźniki cech aktywności
<ul style="list-style-type: none"> • poziom estetyki • struktura i jakość architektoniczna • wartość dziedzictwa kulturowego • szeroko rozumiane sąsiedztwo • uwarunkowania transportowe 	<ul style="list-style-type: none"> • prestiż instytucji • zakres, zróżnicowane oraz poziom oryginalności oferty

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Drobnik A., Polko A., 2010, *Miejsca i instytucje pełniące rolę magnesów aglomeracji miejskiej*, [w:] Klasik A. (red.), *Rola sektora kultury i przemysłów kreatywnych w rozwoju miast i aglomeracji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.

Funkcjonalność wskaźników w znaczącym stopniu ukierunkowuje na prawidłowe stosowanie kategorii atrakcyjności. Ocena poszczególnych płaszczyzn środowiska miejskiego w syntetycznym ujęciu może się stać fundamentem dla określenia poziomu atrakcyjności poszczególnych elementów kształtujących miasto, a nawet całego ośrodka.

Mając na uwadze atrakcyjność zamieszkania, należy podkreślić, iż kategoria ta jest ściśle powiązana z pojęciami środowiska miejskiego oraz jakości życia w przestrzeni miejskiej. Wynika to przede wszystkim z integralności tych pojęć w zakresie analizowanej problematyki i konieczności oceny elementów składających się na wskazane wymiary. Dla uzupełnienia wskaźników wyznaczonych przez A. Drobnika i A. Polkę przedstawiony zostanie inny system wskaźników, który został wykorzystany do oceny środowiska miejskiego w Zurychu. Jak wskazuje Z. Ziobrowski, badania w tym zakresie obejmowały jakość aspektów dotyczących: rekreacji, estetyki, kształcenia, komunikacji, jakości transportu, zatrudnienia, stanu infrastruktury społecznej, warunków do inwestowania, kontaktów pomiędzy społeczeństwem a władzami lokalnymi, rynku nieruchomości, mieszkań [Ziobrowski 1992, s. 31].

Rozbudowany wachlarz elementów wpływających na środowisko miejskie, a tym samym na jakość życia w mieście, może stanowić podstawę do określania poziomu atrakcyjności zamieszkania [Borecka 2016, s. 33]. Mając na uwadze wskazane obszary, których jakość oddziałuje na całość atrakcyjności mieszkaniowej ośrodków miejskich, konieczne jest wskazanie mierników oceniających poziom atrakcyjności badanego aspektu.

W zakresie wyboru mierników istnieje duża swoboda uwarunkowana specyfiką miasta oraz innymi indywidualnymi czynnikami wynikającymi z charakteru prowadzonych badań [Borecka 2016, s. 33]. Szeroki wybór wyznaczników w powyższych obszarach zainteresowań umożliwia przeprowadzenie bardzo rozbudowanych analiz argumentujących atrakcyjność poszczególnych aspektów.

Uwarunkowania miast przemysłowych w zakresie kategorii atrakcyjności zamieszkania umożliwiają wskazanie specyficznego czynnika, jakim jest rewitalizacja terenów poprzemysłowych. Przedstawiony wcześniej problem zdegradowanych obszarów w centrach miast wynikający z braku ponownego zagospodarowania obiektów przemysłowych przyczynia się do niskiego poziomu atrakcyjności tych obszarów i najbliższego otoczenia, a niejednokrotnie rzutuje też na całość jednostki miejskiej. Konieczność wysiłków niwelujących negatywne oddziaływanie tych terenów wymaga działań w zakresie rewitalizacji. Istotę tego procesu przedstawia S. Kaczmarek, twierdząc, iż „w odniesieniu do przestrzeni miejskiej proces rewitalizacji nadaje jej nową wartość i przebiega jako działanie planowe,

którego podstawowym celem jest stymulowanie rozwoju i ponowne ożywienie obszaru po kryzysie, upadku, degradacji” [Kaczmarek 2004, s. 156]. Działalność mająca na celu powtórne wykorzystanie terenów przemysłowych w znacznej mierze przyczynia się do wzrostu atrakcyjności zamieszkania w danym mieście zarówno w skali lokalnej, jak i w ujęciu całościowym.

Powyższe rozważania nad atrakcyjnością mieszkaniową wskazują na szerokie perspektywy wyboru zakresu, jakiego dotyczyć ma badanie, a także na dużą swobodę doboru mierników służących określeniu atrakcyjności analizowanych obszarów. Dla syntetycznego określenia atrakcyjności mieszkaniowej miast, w tym ośrodków przemysłowych, istnieje możliwość zastosowania dwóch podstawowych metod wykorzystywanych w różnych analizach. Są nimi:

- Metoda ankietowo-kwestionariuszowa – uznawana za sposób oceny jakościowej, którego rezultatem jest uzyskanie opinii użytkowników miast na tematy zawarte w kwestionariuszu. Odpowiednio sformułowane pytania oraz podsumowanie otrzymanych odpowiedzi i ich analiza stają się fundamentem dla ogólnej oceny atrakcyjności mieszkaniowej [Stachura 2013, s. 71].
- Metoda stosująca mierniki wyrażane w sposób liczbowy – jej zastosowanie wymaga precyzyjnej analizy skrupulatnie dobranych mierników, jednak wynik uzyskany w efekcie wykorzystania wzorów matematycznych i statystycznych, a przez to przetwarzania dużych ilości danych liczbowych, jest obiektywny. W konsekwencji metoda ta umożliwia porównanie wyników z różnych jednostek miejskich, a także tworzenie rankingów ogólnokrajowych czy międzynarodowych w zakresie badanych aspektów [Nowicki 2011, s. 13].

Korzystanie z powyższych metod daje sposobność oceny atrakcyjności zamieszkania wynikającej zarówno z subiektywnej opinii użytkowników miasta, jak i z rzeczywistych wyników analiz statystycznych. Jednocześnie różnorodność uzyskanych wyników umożliwia wykorzystanie obydwu metod, których wyniki w generalnym zestawieniu zapewnią kompleksową ocenę atrakcyjności mieszkaniowej.

Mając na uwadze istotę atrakcyjności zamieszkania wynikającą m.in. z jej silnej korelacji z poziomem życia w mieście, należy nieustannie dążyć do poprawy jakości środowiska mieszkalnego. W celu określenia konkretnych kierunków i działań wzmacniających atrakcyjność mieszkaniową w przypadku miast przemysłowych można wskazać koncepcję miasta zdrowego. Jak tłumaczy G. Schneider-Skalska, w tym znaczeniu słowo „zdrowie” powinno być rozumiane „nie jako brak choroby, ale jako stan pełnego fizycznego, psychicznego i społecznego dobrego samopoczucia. Zdrowie w tym kontekście należy rozpatrywać w kompleksowych współzależnościach pomiędzy człowiekiem i jego środowiskiem mieszkaniowym” [Schneider-Skalska 2004, s. 59]. W celu dbałości

o komfort mieszkania oraz ogólną atrakcyjność ośrodków przemysłowych można podążać za przedstawioną koncepcją, która w sposób kompleksowy nastawiona jest na działalność poprawiającą obecny stan środowiska miejskiego.

Reasumując powyższe spostrzeżenia, należy jeszcze raz pokreślić subiektywność kategorii atrakcyjności mieszkaniowej. Wieloaspektowa i indywidualna percepcja środowiska miejskiego powoduje, iż analiza tej problematyki wymaga syntetycznego ujęcia wszystkich elementów składających się na jednostkę miejską. Ponadto różnorodność i swoboda doboru mierników określających poziom atrakcyjności poszczególnych aspektów potęgują brak jednoznacznego sposobu definiowania tej kategorii. Możliwość sumarycznej oceny atrakcyjności ośrodków przemysłowych, będąca efektem zastosowania konkretnych metodyk, stanowi podstawę do wyznaczania koniecznych kierunków działań na rzecz wzmacniania ich atrakcyjności. Trwałość i kompleksowość aktywności na rzecz poprawy poziomu atrakcyjności mieszkaniowej miast postindustrialnych w wyniku silnej korelacji może przyczynić się do ukształtowania środowiska miejskiego podnoszącego jakość życia wszystkich użytkowników.

4. Metodyka badań i wyniki

Problem merytoryczny artykułu dotyczy sposobów pomiaru atrakcyjności mieszkaniowej w miastach przemysłowych. W celu rozwiązania wskazanego problemu została wykonana ocena atrakcyjności zamieszkania miasta Gliwice przy wykorzystaniu metody ankietowo-kwestionariuszowej. Próba badawcza obejmowała zróżnicowaną strukturę mieszkańców Gliwic w zakresie płci, wieku oraz wykształcenia. Opinia ankietowanych dotyczyła poszczególnych elementów lokalnego środowiska miejskiego, których problematyka została poruszona w kwestionariuszu. W rezultacie badania umożliwiły określenie atrakcyjności konkretnych aspektów miasta postindustrialnego.

Gliwice to miasto położone na obszarze województwa śląskiego, w jego zachodniej części. Jest to ośrodek o długoletniej historii (prawa miejskie otrzymane prawdopodobnie już w 1276 r.), który zamieszkuje 181 309 osób. Powierzchnia miasta wynosi 134 km², co pozwala na sklasyfikowanie go do grupy ośrodków średniej wielkości. Gliwice wchodzi w skład Aglomeracji Górnośląskiej oraz Metropolii Silesia. Biorąc pod uwagę rozważania dotyczące miast postindustrialnych, Gliwice swoją przemysłową historię zawdzięczają m.in. dawnemu funkcjonowaniu:

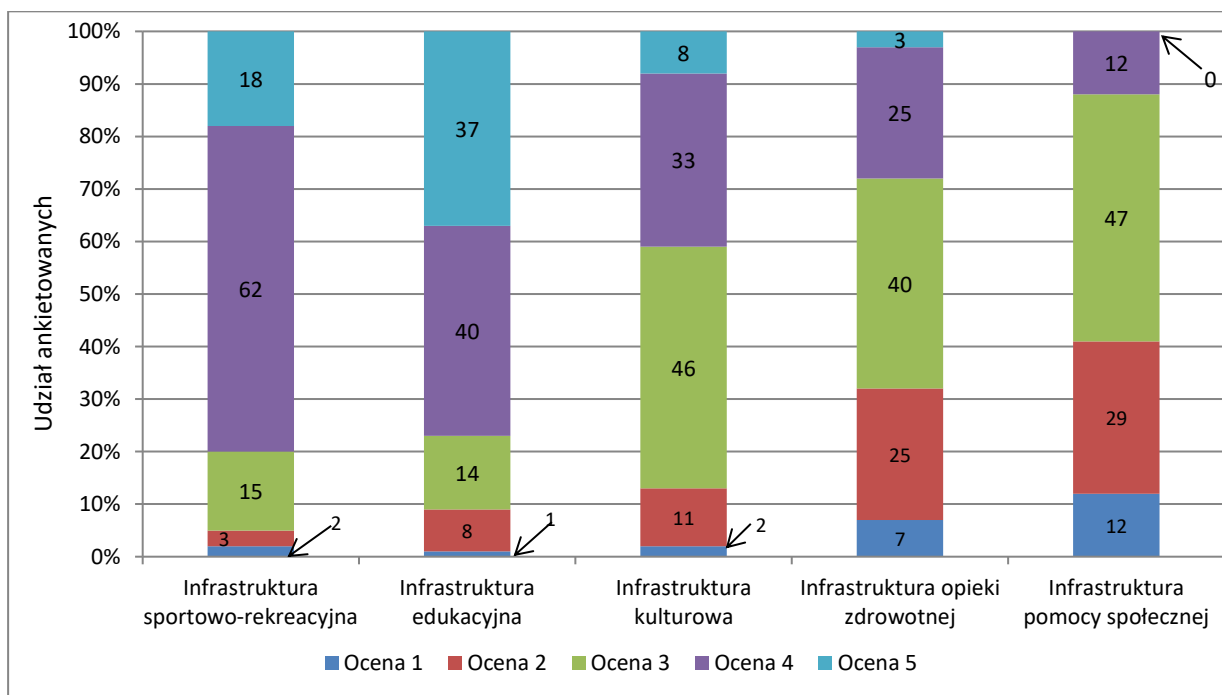
- kopalni węgla kamiennego „Gliwice” (rozpoczęcie działalności – 1901 r., zakończenie – 1999 r.) [<http://gliwice.fotopolska.eu/>],
- huty „Gliwice” (początek działalności – 1867 r., likwidacja – 2000 r.) [<http://gliwice.fotopolska.eu/>],
- fabryki drutu (założona w 1852 r., zlikwidowana w latach 90. XX w.) [Majewski (red.) 2008, s. 7].

Ramowe wprowadzenie w specyfikę miasta Gliwice rozpatrywanego jako ośrodek przemysłowy jest istotne dla wymowy uzyskanych wyników.

Zastosowana metodyka badawcza polegała na tym, że ankietowani w większości zadanych pytań wyrażali opinię na temat poszczególnych aspektów, korzystając ze skali ocen od 1 do 5, gdzie:

- 1 – bardzo źle / nieatrakcyjne / bardzo mało,
- 2 – źle / mało atrakcyjne / mało,
- 3 – średnio / średnio atrakcyjne / średnio,
- 4 – dobrze / atrakcyjne / dużo,
- 5 – bardzo dobrze / bardzo atrakcyjne / bardzo dużo [Borecka 2016, s. 65].

Rozkład ocen w zakresie infrastruktury społecznej Gliwic kształtuje się w wysoce zróżnicowany sposób, uzależniony od konkretnego rodzaju infrastruktury. Największą liczbę ocen bardzo dobrych i dobrych uzyskała infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Najślabszą notę zdobyła kategoria infrastruktury pomocy społecznej (wykres 1).

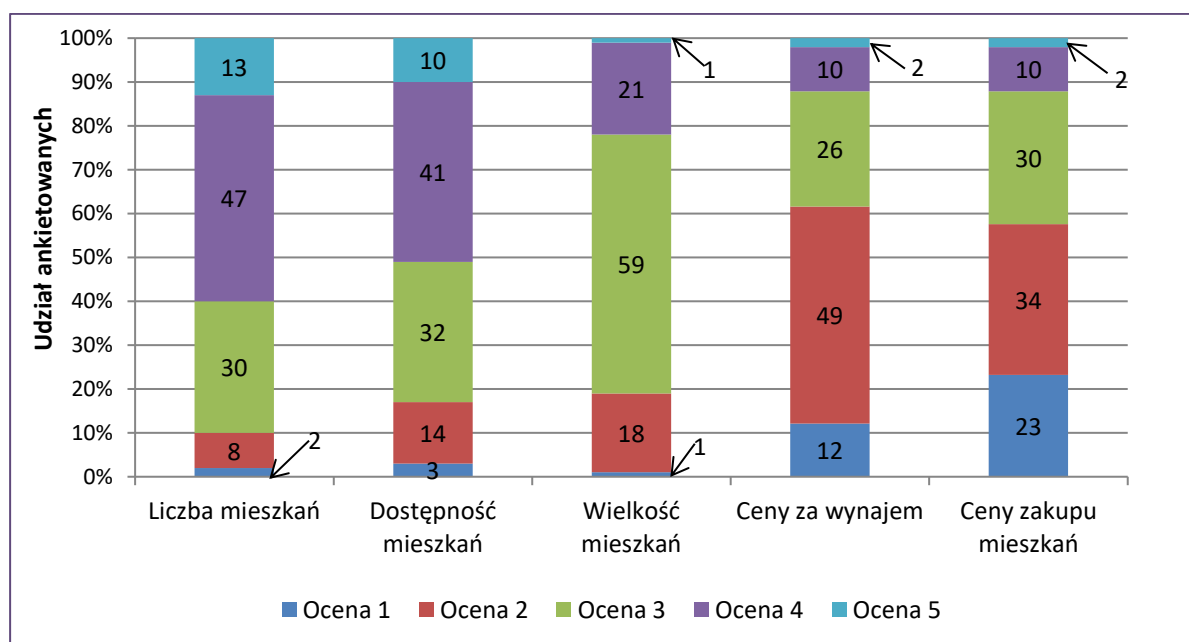

Wykres 1. Ocena atrakcyjności Gliwic pod względem infrastruktury społecznej

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

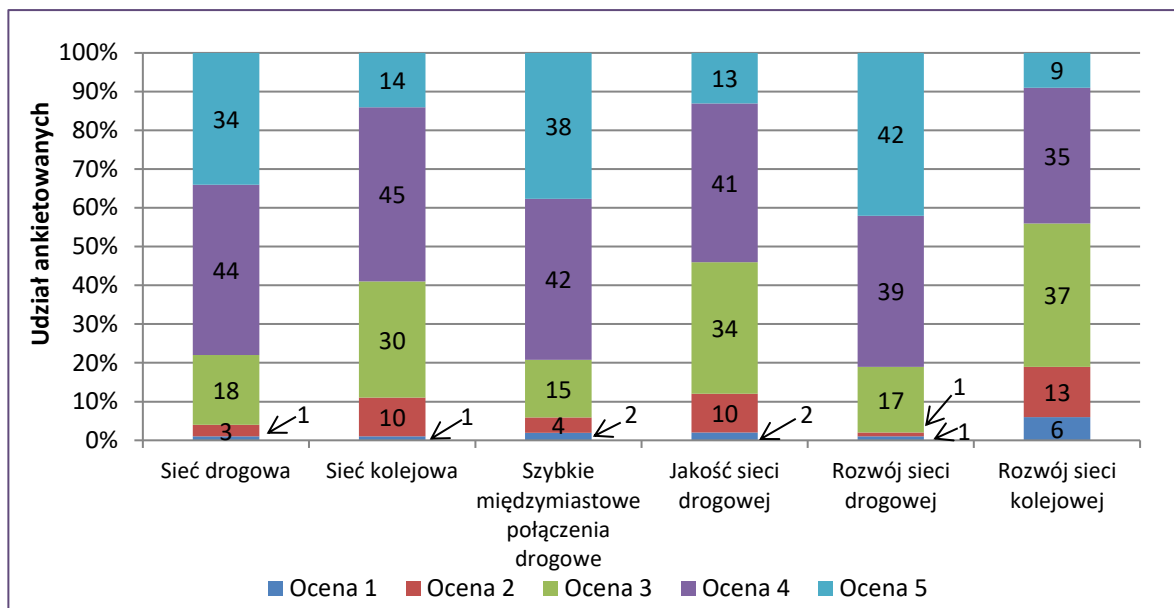
Rynek nieruchomości w Gliwicach został oceniony pozytywnie w zakresie liczby mieszkań oraz ich dostępności. Znaczącym udziałem negatywnych lub przeciętnych ocen mieszkańców odznaczają się kategorie cen wynajmu i zakupu mieszkania w badanym mieście (wykres 2).

Według ankietowanych wysoką atrakcyjnością odznacza się w Gliwicach infrastruktura transportowa. Ewidentnie najwyższy udział ocen bardzo dobrych i dobrych (80%) dotyczy atrakcyjności szybkich drogowych połączeń międzymiastowych. Również wysoko mieszkańcy Gliwic ocenili jakość sieci drogowej oraz jej rozwój. W zakresie transportu kolejowego badani także pozytywnie zaopiniowali istniejącą infrastrukturę (wykres 3).

Ryc. 2. Ocena atrakcyjności mieszkań i rynku nieruchomości w Gliwicach

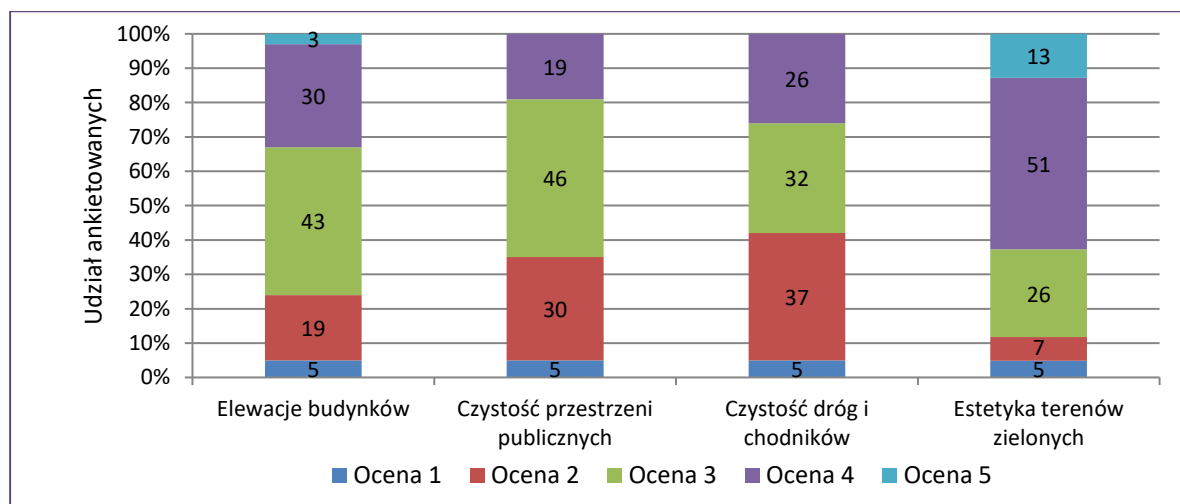
Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

Ryc. 3. Ocena atrakcyjności składników infrastruktury transportowej oraz jakości transportu w Gliwicach

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

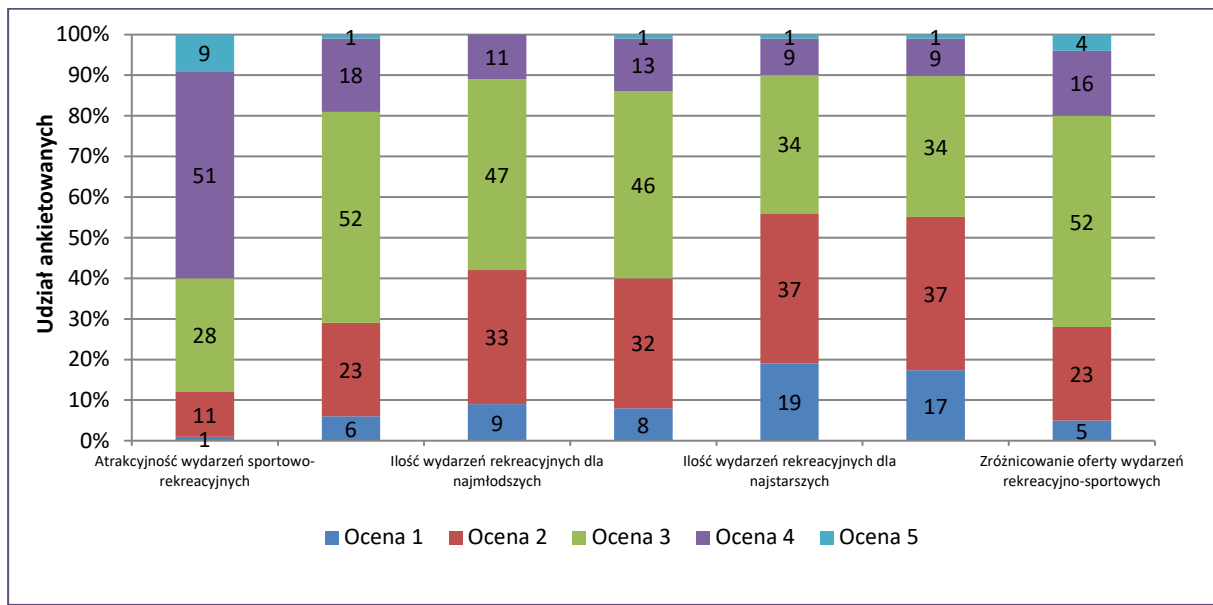
Estetyka miasta w opinii mieszkańców Gliwic plasuje się na poziomie dobrym. Najwięcej zastrzeżeń co do atrakcyjności wizualnej ankietowani wskazali wobec czystości dróg i chodników (oceny przeciętne i niższe stanowiły 74%) oraz ogólnej estetyki przestrzeni publicznych (suma ocen przeciętnych i niższych wynosiła 71%). Według badanych wysokim poziomem dbałości o estetykę charakteryzowały się tereny zielone (wykres 4).

Ryc. 4. Ocena atrakcyjności Gliwic w zakresie estetyki

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

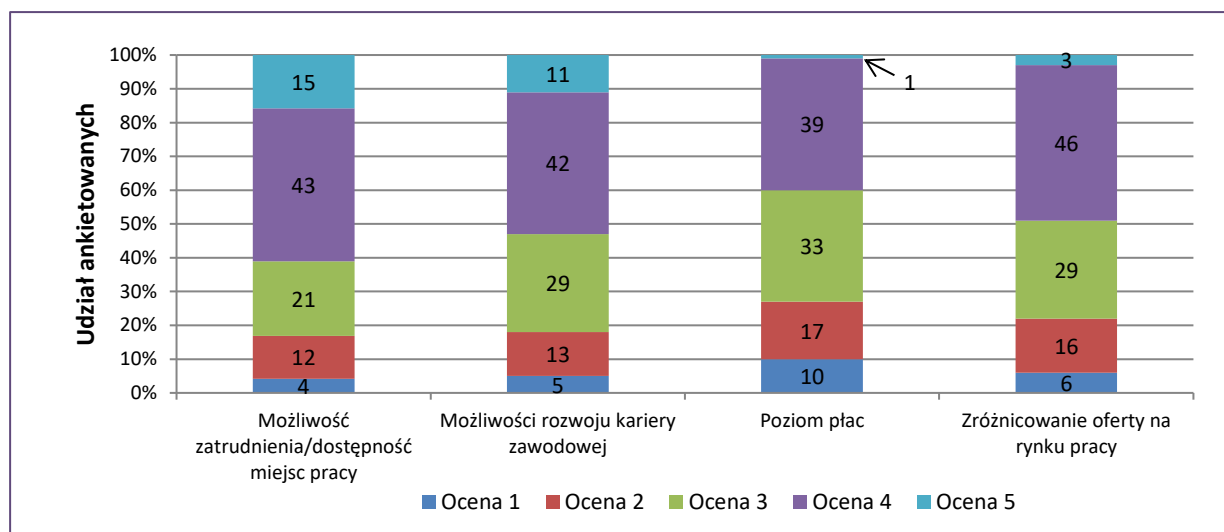
W ramach atrakcyjności wydarzeń sportowo-rekreacyjnych rozkład ocen ankietowanych kształtuje się następująco. Generalnie mieszkańcy dobrze odbierają organizowane wydarzenia (60% ocen dobrych i bardzo dobrych), jednak przeciętnie oceniana jest liczba oraz atrakcyjność samych wydarzeń sportowo-rekreacyjnych dostosowanych do wieku osób biorących w nich udział. Podobnie mieszkańcy ocenili zróżnicowanie oferty tych wydarzeń (wykres 5).

Ryc. 5. Ocena wydarzeń sportowo-rekreacyjnych organizowanych w Gliwicach

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

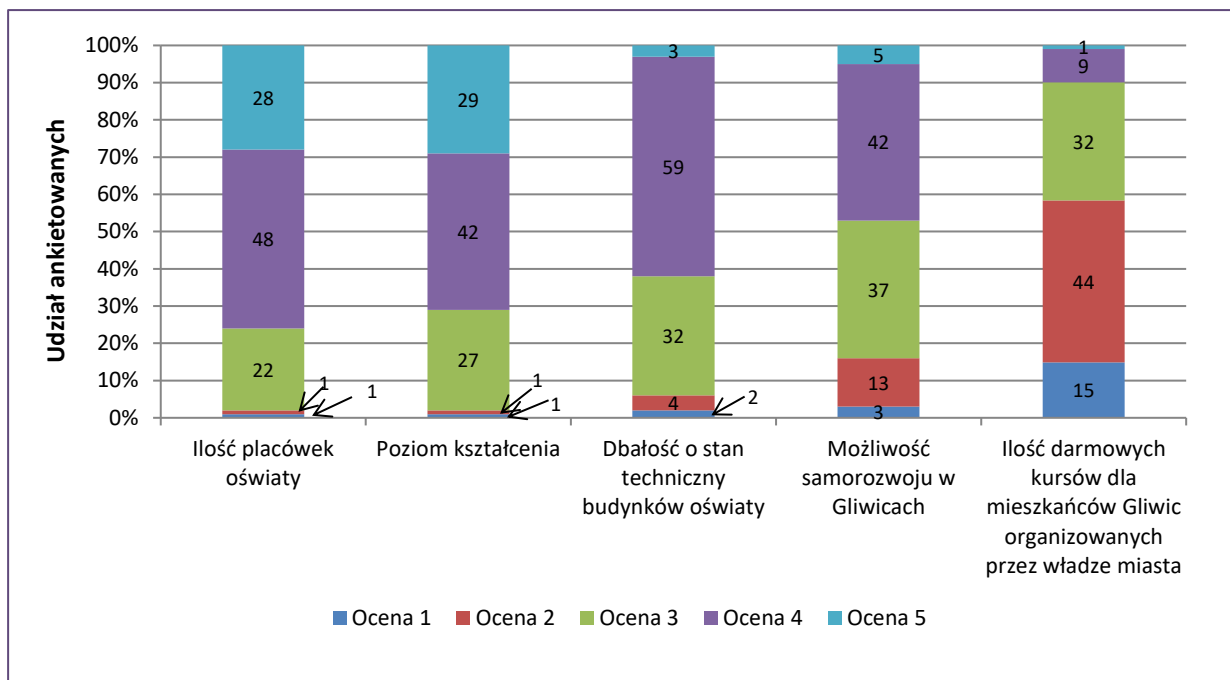
Kwestie dotyczące zatrudnienia oraz kariery zawodowej zostały ocenione przez gliwiczian na dobrym poziomie. Najlepsza ocena została uzyskana dla kategorii możliwości zatrudnienia i dostępności miejsc pracy (58% ocen dobrych i bardzo dobrych). Najmniejszą liczbą ocen bardzo dobrych i jednocześnie największym udziałem ocen poniżej przeciętnej charakteryzował się poziom płac. Pozostałe aspekty, takie jak możliwości rozwoju i kariery zawodowej oraz zróżnicowanie oferty na rynku pracy, zostały zaopiniowane pozytywnie (wykres 6).

Ryc. 6. Ocena możliwości zatrudnienia i rozwoju kariery zawodowej w Gliwicach

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

Atrakcyjność miasta Gliwice ujmowana z poziomu możliwości kształcenia i edukacji jest według mieszkańców na wysokim poziomie. W dominującej części ankietowani ocenili liczbę placówek oświaty w Gliwicach jako bardzo wysoką i wysoką (78% głosów). Podobnie zaopiniowany został poziom kształcenia (oceny dobre i bardzo dobre stanowiły 71%). Nieznacznie niższymi ocenami charakteryzowały się kategorie dbałości o stan techniczny budynków oświaty oraz możliwości samorozwoju w mieście. Najstąbiej oceniona została liczba darmowych kursów dla mieszkańców Gliwic organizowanych przez władze miasta (59% ankietowanych stwierdziło, że jest ich mało lub bardzo mało) (wykres 7).

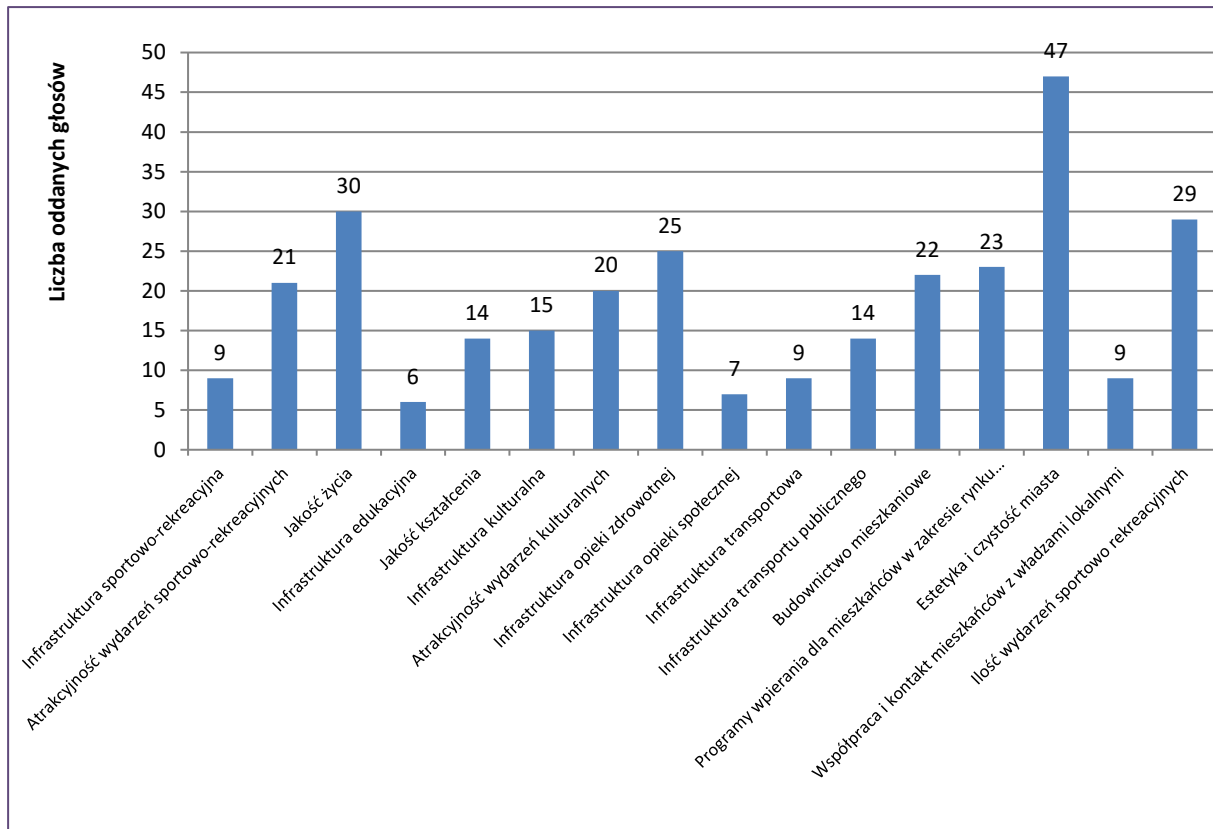

Ryc. 7. Ocena perspektyw kształcenia i edukacji w Gliwicach

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

Istotne w formularzu ankiety było pytanie o to, jakiego rodzaju cechy atrakcyjności Gliwic wymagają największego wzmocnienia. Ankietowani mieli możliwość wyboru trzech cech spośród wymienionych. Rozkład wyników wskazuje, iż największa potrzeba działań w zakresie wzmocnienia atrakcyjności dotyczy kategorii estetyki i czystości miasta, ogólnej jakości życia w nim oraz liczby wydarzeń sportowo-rekreacyjnych. Wśród najlepiej ocenionych aspektów, które według gliwiczian nie wymagają koniecznych działań na rzecz poprawy atrakcyjności, są: infrastruktura edukacyjna, opieki społecznej, transportowa oraz sportowo-rekreacyjna, a także poziom współpracy i kontaktu pomiędzy władzami miasta a mieszkańcami (wykres 8).

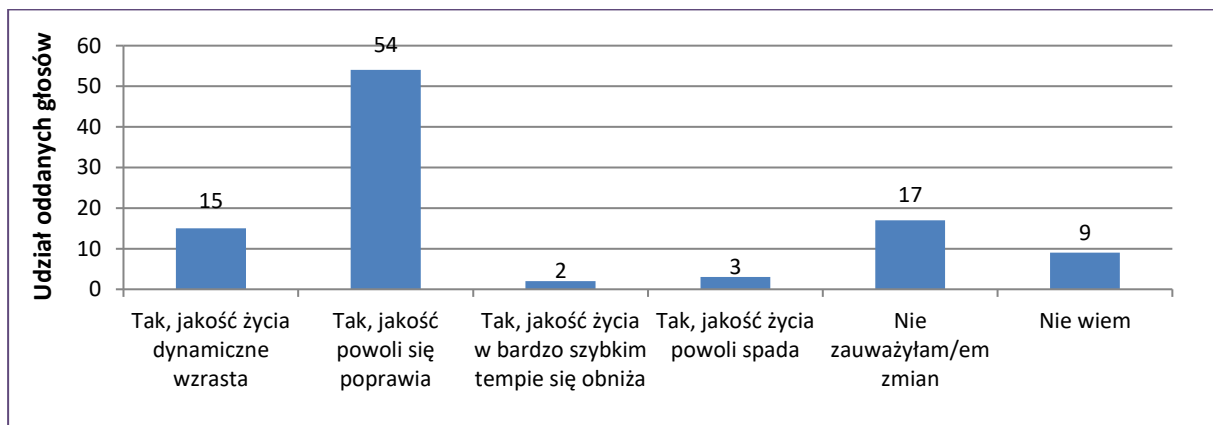
Ankietowani, udzielając odpowiedzi na pytanie, czy w ciągu ostatnich 5 lat jakość życia w Gliwicach uległa zmianie, wykazali się dużym stopniem jednomyślności. Mając do wyboru 6 różnych odpowiedzi, większość gliwiczian stwierdziła, iż jakość życia w ich mieście powoli się poprawia (54% głosów), ponadto aż 15% ankietowanych uważa, że wzrasta ona w dynamicznym tempie. Jedynie 5% respondentów zaopiniowało, że poziom życia w Gliwicach spada (wykres 9).

Ryc. 8. Cechy wymagające największego wzmocnienia atrakcyjności

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

Wskazane odpowiedzi udzielone przez ankietowanych stanowią podstawę dla oceny atrakcyjności mieszkaniowej ośrodka przemysłowego, jakim są Gliwice. Uzyskane opinie nakreślają atrakcyjność poszczególnych aspektów składających się na całość środowiska miejskiego. W rezultacie dają sposobność do rozległych analiz w zakresie wzmacniania atrakcyjności mieszkaniowej.

Ryc. 9. Ocena zmian jakości życia w mieście Gliwice

Źródło: Borecka J., 2016, Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice (maszynopis pracy licencjackiej).

5. Wnioski i dyskusja

Wyniki uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań pozwalają na wskazanie atrakcyjności poszczególnych elementów środowiska miejskiego. Przy uzyskanej rozbieżności wyników prawidłowa interpretacja wymaga podziału na aspekty ocenione pozytywnie oraz na te, które wymagają wzmocnienia atrakcyjności.

Wysoką atrakcyjność mieszkaniową miasta Gliwice można postrzegać w zakresie obszarów dotyczących: infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, transportowej oraz edukacyjnej. Atrakcyjność Gliwic jako zachęcającego do zamieszkania ośrodka przemysłowego wynika także z wysokiej dostępności mieszkań. Ponadto na szczególną uwagę zasługują bardzo dobre uwarunkowania transportowe. Intensywnie rozbudowana sieć drogowa, jej jakość oraz dostępność szybkich połączeń międzymiastowych wraz z ich dynamicznym rozwojem niepodważalnie wpływa na wzmacnianie poziomu atrakcyjności miasta w zakresie warunków życia. Dobra sytuacja na rynku zatrudnienia, objawiająca się m.in. dużą liczbą miejsc pracy i możliwości rozwoju zawodowego, wraz z wysokim poziomem kształcenia w licznych placówkach oświaty ponownie uzasadniają atrakcyjność mieszkaniową Gliwic. Ostatecznie wysoki poziom atrakcyjności miasta został uargumentowany opinią dotyczącą ustawicznej poprawy jakości życia w Gliwicach.

Wyniki badań pozwalają także na wskazanie obszarów wymagających poprawy poziomu atrakcyjności. Można stwierdzić, iż miasto wymaga szczególnych działań naprawczych w zakresie estetyki i czystości oraz atrakcyjności i liczby organizowanych wydarzeń sportowo-rekreacyjnych. Ponadto daje się spoznać potrzeba podjęcia starań w obszarze szeroko rozumianej infrastruktury pomocy społecznej.

Zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty problematyki zamieszkiwania w Gliwicach zostały podsumowane poprzez ankietowanych poprzez wskazanie cech wymagających wzmocnienia atrakcyjności. Na tej podstawie można uznać, iż powyższe wnioski się potwierdzają.

Analizując uzyskane wyniki, można stwierdzić, iż rysują one obraz atrakcyjności najważniejszych elementów składających się na środowisko mieszkaniowe. Wykorzystane obszary badawcze zostały oparte na przedstawionych przez Z. Ziobrowskiego aspektach oddziałujących na jakość życia w mieście. Zatem, jak wskazuje teoria, stanowią one kompleksowy wykaz elementów umożliwiających syntetyczną ocenę atrakcyjności mieszkaniowej ośrodków miejskich.

Odnosząc się do wskazanego przez A. Drobnika i A. Polki podziału kategorii atrakcyjności, można zauważyć, że niewątpliwie istotne dla kompleksowości badań jest zastosowanie klasyfikacji na cechy fizyczne i cechy aktywności. Pomimo iż podział przeprowadzonych badań bazował na obszarach wskazanych przez Z. Ziobrowskiego, to większość aspektów wykorzystanych w badaniu ma odniesienie do obydwu grup. W zakresie cech aktywności należą do nich m.in. możliwości kształcenia i edukacji bądź atrakcyjność wydarzeń sportowo-rekreacyjnych. Natomiast cechy fizyczne w perspektywie przeprowadzonej ankiety zostały zawarte w takich kategoriach jak poziom estetyki miasta czy infrastruktura transportowa.

Mając na uwadze wielokrotnie podkreślaną subiektywność kategorii atrakcyjności mieszkaniowej, należy zaznaczyć, iż wskazana interpretacja uzyskanych wyników nie jest jedyną możliwą. Jak wskazuje teoria, indywidualność selekcji obszarów badań oraz mierników umożliwia przeprowadzanie wielokierunkowych analiz oraz prowadzi do zróżnicowanych wyników.

Ostatecznie wykorzystanie metody ankietowo-kwestionariuszowej pozwoliło na uzyskanie oceny jakościowej środowiska zamieszkania w Gliwicach. Bazując na uzyskanych danych, można potwierdzić wysoką atrakcyjność mieszkaniową Gliwic pomimo negatywnych cech miast postindustrialnych, jakie wskazuje teoria specyfiki tych ośrodków.

BIBLIOGRAFIA

- Borecka J., 2016, *Atrakcyjność zamieszkania w mieście przemysłowym na przykładzie miasta Gliwice*, praca licencjacka, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice.
- Chądzyńska E., 2004, *Czynniki wpływające na percepcję i waloryzację przestrzeni miejskiej przez mieszkańców*, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany struktury przestrzennej miast w sferze funkcjonalnej i społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Drobnik A., 2012, *Projekty strategiczne w mieście przemysłowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.
- Drobnik A., Polko A., 2010, *Miejsca i instytucje pełniące rolę magnesów aglomeracji miejskiej*, [w:] Klasik A. (red.), *Rola sektora kultury i przemysłów kreatywnych w rozwoju miast i aglomeracji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.
- Golik D., Kątnik-Prokop J., 2014, *Funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*, [w:] *Polityka gospodarcza w okresie transformacji i kryzysu*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice.
- Kaczmarek S., 2004, *Tereny przemysłowe w miastach – problem czy wyzwanie?*, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany struktury przestrzennej miast w sferze funkcjonalnej i społecznej*, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Majewski S. (red.), 2008, *Dawna fabryka drutu Gliwice*, Wydawnictwo Wydziału Budownictwa Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Nowicki M., 2011, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.
- Parysek J., 2002, *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania transformacji przestrzenno-strukturalnej i rozwoju miast polskich w końcu XX wieku*, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

Schneider-Skalska G., 2004, *Kształtowanie zdrowego środowiska mieszkaniowego. Wybrane zagadnienia*, Politechnika Krakowska, Kraków.

Stachura E., 2013, *Środowisko mieszkaniowe w Polsce. Ocena, oczekiwania, aspiracje*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.

Ziobrowski Z., 1992, *Mierniki jakości przestrzeni miejskiej*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa.

<http://gliwice.fotopolska.eu/> (data dostępu 14.02.2018).

<http://www.gzm.org.pl> (data dostępu 23.11.2017).

<http://zabytkigornegoslaska.com.pl/> (data dostępu 23.11.2017).

<https://www.gliwice.eu/> (data dostępu 14.02.2017).

Ewa Czajka, Andżelika Wojciechowska

Ekonomia, Uniwersytet Opolski

SPOŁECZEŃSTWO NEETS – PRZYCZYNY, SKUTKI I ZRÓŻNICOWANIE PRZESTRZENNE

NEETS SOCIETY – CAUSES, EFFECTS AND SPATIAL DIFFERENCES

Abstrakt: Artykuł poświęcony został specyficznej grupie społecznej, tzw. NEETs. Mianem tym określa się osoby niewykazujące żadnej aktywności zawodowo-edukacyjnej. Celem opracowania było scharakteryzowanie zjawiska NEETs, a także identyfikacja jego przyczyn i skutków. Zróżnicowanie przestrzenne tego fenomenu wymagało zarysowania problemu w Polsce i wybranych krajach europejskich. W części empirycznej zaprezentowano wyniki badań z terenu województwa opolskiego. Badania oparte są na wywiadach przeprowadzonych z dziewięcioma osobami mieszczącymi się w definicji NEETs, zamieszkującymi ten region. Analiza wyników nie tylko pozwala na poznanie przyczyn tego zjawiska, ale też może stanowić podstawę do opracowania działań ograniczających rozwój społeczeństwa NEETs w województwie opolskim.

Słowa kluczowe: bezrobocie, młodzież, NEETs, województwo opolskie

Abstract: The article is devoted to the specific social group called NEETs. This name was given to individuals who do not show any professional or educational activity. The aim of the study was to characterize the phenomenon of NEETs, as well as to identify its causes and effects. Spatial diversity of this phenomenon required scrutinizing of the problem of NEETs in Poland and selected European countries. The empirical part presents the results of research carried out in Opolskie Voivodeship. The research is based on interviews conducted with nine people falling under the definition of NEETs, living in this region. The analysis of its results not only allows us to understand the causes behind this phenomenon, but can also form the basis for the development of activities limiting the development of the NEET community in Opolskie Voivodeship.

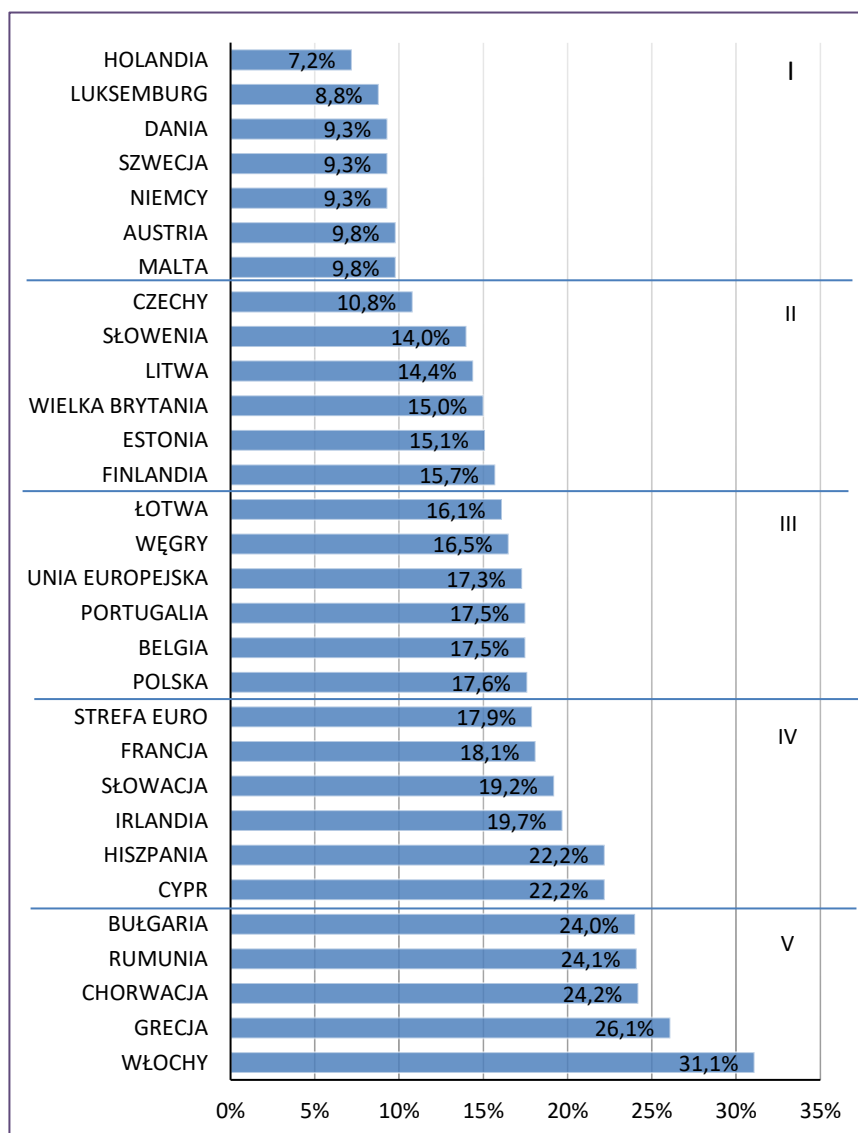
Keywords: unemployment, young people, NEET, Opolskie Voivodeship

Kod klasyfikacji JEL:E24, J11.

1. Wstęp

W XXI w. można zauważyć rosnącą tendencję do tzw. nicnierobienia. Dotyczy to w szczególności osób pomiędzy 15. a 24. rokiem życia. Grupę tę określa się mianem „NEETs” (ang. *Not in Education, Employment or Training*). Osoby należące do tej kategorii nie wykazują żadnej aktywności zawodowo-edukacyjnej, czyli nie uczą się, nie pracują ani się nie szkolą. Duża grupa spośród nich to dorosłe dzieci, które wciąż pozostają na utrzymaniu rodziców. Do NEETs zalicza się osoby, które nie pracują, ponieważ nie wykazują do tego chęci, a także takie, które pomimo starań nie potrafią znaleźć zatrudnienia. Z punktu widzenia socjologiczno-ekonomicznego jednostki te są odbierane bardzo negatywnie, jednak dla sporej części zbiorowości NEETs bywa to krzywdzące, bowiem niektórzy z jej członków poszukują zatrudnienia, jednak bez efektu. Ramy wiekowe dotyczące osób nieuczących się i niepracujących zmieniają się w zależności od kraju, w którym obserwuje się zjawisko NEETs. Zazwyczaj problem ten dotyczy osób w wieku 15–24 lat. Jednak często stosuje się bardziej szczegółowe podziały (np. 16–18 lat, 18–20 itd.). W 2015 r. zostało przeprowadzone badanie pokazujące, jaka część

społeczeństwa należące do tej grupy wiekowej zalicza się do kategorii NEETs. Wyniki badań prezentuje wykres 1.

Ryc. 1. Wskaźnik NEETs w Unii Europejskiej w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://forsal.pl/artykuly/968274,mlodziez-ktora-nie-robi-zupelnienie-oto-europejskie-pokolenie-neet-sow.html#neetwue2015> (data dostępu 9.06.2017).

Na podstawie wykresie 1 można zauważyć, że największy wskaźnik NEETs odnotowano we Włoszech i wyniósł on 31,1%. Na kolejnych miejscach znalazły się: Grecja (26,1%), Chorwacja, Rumunia i Bułgaria (ok. 24%). Najniższy wskaźnik NEETs został odnotowany w Holandii i Danii – dla tych państw nie przekroczył on 10%. Polska w tym zestawieniu znalazła się pośrodku z wynikiem 17,6%. Ciekawym zjawiskiem, jakie można zaobserwować, jest to, że wskaźnik ten dla państw należących jednocześnie do Unii Europejskiej i strefy euro jest większy niż dla państw należących tylko do Unii Europejskiej, ale o walutach innych niż euro.

2. Przyczyny zjawiska NEETs

Na wzrost wskaźnika NEETs wpływa szereg przyczyn, które można podzielić na 3 poziomy, a mianowicie: mikro, mezo oraz makro [Szcześniak, Rondón 2011, s. 245]. Badania na poziomie mikro wskazują, że osoby należące do kategorii NEETs wykazują mniejsze poczucie własnej wartości i niższą skuteczność działania. Brak pewności siebie wynika z nieufności wobec siebie i przyczynia się do braku wytrwałości, a także niskiej odporności na stres w trudnych momentach, które zdarzają się często w życiu zawodowym, gdzie bezpieczną szkołę zastępuje niepewny rynek pracy. Młodzi ludzie, których samoocena jest niska, nie dostrzegają swoich zalet i umiejętności, co powstrzymuje ich przed działaniem, gdyż obawiają się poniesienia porażki. Myślą oni w kategoriach „czarnego scenariusza”. To właśnie takie podejście często prowadzi do ciągu niepowodzeń, co wpływa demotywująco na młode osoby, ponieważ w przypadku przegranej obwiniają się za poniesioną klęskę i jednocześnie zmniejszają swoją odporność na sytuacje stresowe. Niska samoocena często wynika z porównywania się młodzieży do osób, które odniosły sukcesy w nauce lub pracy, a to często powoduje zamykanie się w sobie i postawy aspołeczne. Konsekwencją braku wiary w siebie i bycia aspołecznym jest brak osiągnięć w pracy i w nauce. Wśród przyczyn mikro należy wymienić także „zjawisko wyłaniającej się dorosłości”. Polega ono na tym, iż osoby pomiędzy 18. a 25. rokiem życia wyróżniają się zwiększoną niepewnością oraz dużym skupieniem na sobie i swych potrzebach (*self-focus*). W tym wieku ludzie często znajdują się w rozterce: z jednej strony czują się wolni i mniej zobligowani do wywiązywania się z obowiązków społecznych, które dotyczyły ich w dzieciństwie, z drugiej natomiast nie podejmują się wyzwań stawianych im przez dorosłe życie. Jest to więc etap, w którym młodzi ludzie mają okazję do zmian, jednak ze względu na obawę przed poniesieniem porażki coraz częściej wybierają odraczenie wejścia w dorosłość. Do przyczyn osobistych omawianego zjawiska należy także rola determinacji w podejmowaniu wyzwań towarzyszących kształceniu czy poszukiwaniu zatrudnienia. Czynniki decydujące o bierności to m.in.: brak motywacji, awersja do wszelkich wymagań i wyrzeczeń, nieumiejętność dostosowania się do zasad panujących w szkole lub miejscu pracy, a także stres i rozdrażnienie. Pośród wymienionych najważniejszym powodem obojętności i statyczności wydaje się brak motywacji. Motywacja jest powiązana z poczuciem satysfakcji, zadowolenia z tego, co się w życiu robi. Jeżeli praca nie daje młodym ludziom osobistego spełnienia, wolą oni często nie pracować wcale. Ważne w sferze przyczyn osobistych jest także podejście rodziców do osiągnięć w nauce i pracy swoich dzieci. Zainteresowanie rodziców tymi osiągnięciami, zwłaszcza na poziomie szkolnym, jest jedną z najważniejszych składowych późniejszych sukcesów młodych ludzi w szkole bądź na studiach, a także później w pracy.

Przyczyn na poziomie mezo należy upatrywać przede wszystkim w aspekcie edukacyjnym: wykryto silną korelację między zaangażowaniem młodzieży w zdobywanie wiedzy a wcześniejszą rezygnacją z nauki i niepodejmowaniem pracy. Istotna jest kwestia instytucji szkolnych. Zaangażowanie w naukę poprzez aktywne uczestnictwo i dobre zachowanie ma znaczący wpływ na późniejsze sukcesy młodych osób na rynku pracy. Uczniowie gorzej uczący się, nieprzykładający się do nauki, którzy nie ukończyli szkoły średniej, ponieważ dobrowolnie zrezygnowali przedwcześnie z edukacji, mają większe problemy z ponownym podejściem do kształcenia się i późniejszym znalezieniem pracy. Dodatkowo zniechęcenie atmosferą szkoły, znudzenie tematyką zajęć prowadzi do opuszczania lekcji, co często ma konsekwencje w społecznym wykluczeniu takich osób. Wykluczenie to prowadzi do nadania im statusu nieuczących się, niedbających o własny rozwój i niepracujących, co kwalifikuje je do kategorii NEETs. Powodem powstawania zjawiska na poziomie mezo może być także tradycyjne podejście do nauki i traktowanie jej jedynie jako źródła osobistych korzyści w postaci jak najszybszego opanowania danego zawodu, który da nam dobre zarobki. Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele traktują naukę jako narzędzie, a nie jako sposób na rozwój osobisty, niezwiązany z kwestią finansową czy drabinką awansową. W razie nieznaledzenia pracy po skończonej szkole młodzi ludzie często bardzo szybko się poddają, stają się pasywni i nie poszukują alternatyw. Za brak motywacji winę ponoszą często instytucje szkolne, które nie różnicują oferty edukacyjnej ani nie próbują indywidualizować kształcenia, tak aby dać młodzieży szansę na rozwój potencjału, którym dysponuje. Młodzi ludzie bywają często po prostu niezainteresowani nauką, a nauczyciele, jak sądzi młodzież, nie bardzo się starają zapalić w nich to zainteresowanie. Często przyczyną wcześniejszej rezygnacji z nauki są wszelkiego rodzaju zjawiska patologiczne, mające miejsce zarówno w szkole, jak i poza nią, które najczęściej przybierają formę przemocy fizycznej lub psychicznej. Dotyczy to przede wszystkim młodzieży gimnazjalnej i ze szkół średnich. Te złe doświadczenia młodych osób powodują często izolację od społeczeństwa w celu poszukiwania spokoju i bezpieczeństwa. Izolacja i doświadczenie poniżania prowadzą do odosobnienia społecznego i braku pewności siebie, a te cechy zaliczamy do przyczyn zjawiska NEETs na poziomie mikro. Tak więc zły sposób prowadzenia nauczania młodych ludzi jest znaczącą przyczyną wzrastania wśród nich osób należących do omawianej grupy.

Przyczyn na poziomie makro należy poszukiwać w procesach ekonomiczno- społecznych, które często decydują o sukcesie lub porażce młodzieży na gruncie zawodowym. Na wzrost liczby osób nieuczących się i niepracujących w wieku 15–24 lat wpływ ma przede wszystkim kryzys ekonomiczny. Od ostatniego globalnego kryzysu w 2008 r. prawie we wszystkich krajach zwiększyła się liczba młodych ludzi kwalifikujących się do kategorii NEETs. Spotęgowane jest to faktem, że krach gospodarczy dotyka szczególnie tych, którzy dopiero wchodzą na rynek pracy. Młodzi ludzie często

borykają się z problemem znalezienia satysfakcjonującego zatrudnienia, co powoduje brak motywacji do dalszego poszukiwania. Natomiast ci, którym udało się znaleźć pracę, ale z jakichś powodów ją porzucili, nie starają się znaleźć innego zajęcia. Inną ważną przyczyną powstawania pokolenia „ani-ani” na poziomie makro jest brak nadziei młodych ludzi na znalezienie pracy i osiągnięcie sukcesu. Wiele osób porównuje się do innych, którym nie udało się znaleźć pracy, kierując się myśleniem typu: „skoro im się nie udało, to jaka jest gwarancja, że mnie się uda?”. Osoby, którym brakuje nadziei, nie mierzą się z wyzwaniami w sytuacji jakichkolwiek trudności w szkole czy też stawiając swoje pierwsze kroki w dorosłość. Badania wykazują, że wśród młodzieży nieuczącej się, nierozwijającej swoich możliwości i niepracującej wiele osób pochodzi z środowisk o średnich lub wysokich dochodach, które posiadają potencjał ekonomiczny i intelektualny, a więc mają w sobie i w swoim otoczeniu możliwości rozwoju, a mimo to cechują się brakiem nadziei. Kolejną przyczyną na poziomie makro jest panujący w niektórych społeczeństwach światopogląd upowszechniający motyw długiego przebywania w domu rodzinnym. Tak np. we Włoszech (wskaźnik NEETs w 2015 r. wyniósł tam 31,1%) młodzi ludzie bez sprzeciwu rodziców, a właściwie za ich przyzwoleniem, mogą mieszkać wspólnie pod ich dachem przez długie lata [Szczęśniak, Rondón 2011]. Przedłużanie przebywania w jednym domostwie z rodzicami utrudnia młodym wejście w samodzielne, dorosłe życie, kwalifikując ich do pokolenia „ani-ani”. Dobrowolna lub wymuszona przez sytuację osobistą bądź na rynku ekonomicznym bierność młodych ludzi wobec usamodzielnienia się skutkuje tym, iż wybierają oni wygodniejsze dla nich rozwiązanie mieszkania w domu rodzinnym. Opcja ta jest sprzyjająca, ponieważ mieszkając w domu, w którym się wychowali, mogą przez lata korzystać z dobrodziejstwa, jakim jest bycie utrzymywanym przez rodziców. Ze względu na ten styl życia młodzi ludzie zostali przez japońskich naukowców nazwani „pokoleniem pasożytów”, ponieważ żyją oni kosztem swoich najbliższych, nawet wtedy, kiedy mają korzystne warunki do tego, aby znaleźć pracę. Jednakże problem ten nie dotyczy tylko pokolenia „ani-ani”, ale także rodziców, gdyż, świadomie lub nie, pozwalają swoim dzieciom na wykorzystywanie ich rodzicielskiej opieki dłużej, niż to jest wymagane. Młodzi są w ten sposób pozbawiani szansy na przejście odpowiedzialności za swoje życie. Skutkiem przedłużania życia pod dachem rodziców jest nieprzestrzeganie normalnego porządku rzeczy, w którym starsze pokolenie powinno stopniowo przekazywać zadania młodszej generacji, a ta powinna powoli z czasem je przejmować. Można stwierdzić, że przejście z życia z rodzicami do samodzielności jest dużo trudniejsze niż przejście ze szkoły na rynek pracy, ponieważ należy wtedy zacząć rozumieć swoje życie nie tylko jako możliwość brania czegoś od innych, ale także, i przede wszystkim, jako sposobność do dzielenia się z innymi oraz oddawania im swojej wiedzy i umiejętności [Szczęśniak, Rondón 2011, s. 248].

Charakterystyka wymienionych przyczyn zjawiska NEETs na poziomie mikro, mezo i makro została przedstawiona w tabeli 1.

Tabela 1. Czynniki wpływające na powstawanie zjawiska NEETs według poziomów występowania

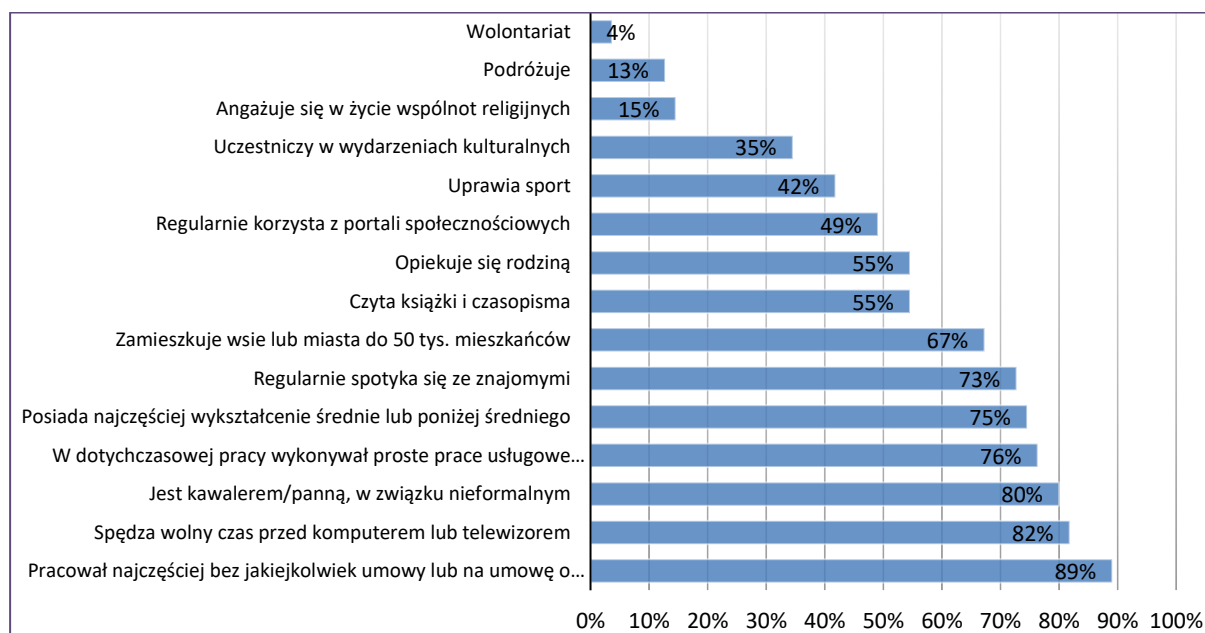
Czynnik	Charakterystyka
POZIOM MIKRO	
Samooocena	<ul style="list-style-type: none"> • niższe poczucie swojej wartości oraz skuteczności podejmowania działań • niezauważanie swoich atutów • brak zaufania do siebie samego
Kontakty ze społeczeństwem	<ul style="list-style-type: none"> • aspołeczne podejście do otoczenia, zamykanie się w sobie • niskie kompetencje społeczne • poczucie dyskryminacji
Zaradność	<ul style="list-style-type: none"> • pesymistyczne nastawienie do rzeczywistości • nieradzenie sobie w trudnych sytuacjach życiowych
Zjawisko wyłaniającej się dorosłości	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększona dezorientacja • stan zawieszenia • niesprecyzowana dalsza droga • odwlekanie wejścia w dorosłe życie • kryzys tożsamości związany z przejściem z edukacji na rynek pracy
Skłonność do podejmowania działania podczas nauki i poszukiwania pracy	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt niska motywacja, brak satysfakcji • niechęć do pracy, podejmowania wysiłku • brak umiejętności do przystosowania w nowym środowisku (szkole, pracy) • zbyt wysoki poziom stresu
Czynniki rodzinne	<ul style="list-style-type: none"> • obojętność wychowawcza rodziców • próba kompensacji uczuć rodzicielskich ekonomicznymi dobrami (w konsekwencji czego młodzi wybierają życie bez obowiązków)
POZIOM MEZO	
Institucje szkolne	<ul style="list-style-type: none"> • nauczyciele nie zachęcają uczniów do zdobywania wiedzy i umiejętności oraz zaangażowania podczas lekcji • znudzenie i niezadowolenie ze szkoły wpływa na decyzje o wcześniejszym opuszczeniu szkoły oraz o zaprzestaniu aktywności w szkole i pracy • brak indywidualnego podejścia do uczniów • nieumiejętność radzenia sobie nauczycieli ze zjawiskami patologicznymi wewnątrz szkoły i poza nią
POZIOM MAKRO	
Czynniki społeczno-ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> • spowolnienie gospodarcze związane z kryzysem ekonomicznym • społeczna utrata nadziei na znalezienie pracy • propagowanie tendencji do długiego zamieszkiwania u rodziców

Źródło: Rybicka K., 2014, *Sytuacja młodzieży na polskim rynku pracy*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” nr 37, s. 109–110, za: Szcześniak M., Rondón G., 2011, *Pokolenie „ani-ani”: o młodzieży, która się nie uczy, nie pracuje i nie dba o samokształcenie*, „Psychologia Społeczna” nr 3(18), s. 245–248.

3. Zjawisko NEETs w Polsce

Według S. Saczyńskiej-Sokół oraz M. Łojko charakterystyczne dla młodych ludzi są aktywne spędzanie czasu i potrzeba rozwoju. We współczesnym świecie można jednak zauważyć, że większa część młodzieży nie czuje potrzeby kształcenia się czy rozwijania swoich zainteresowań [Saczyńska-Sokół, Łojko 2016, s. 99]. Taki problem dotyczy także Polski. Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy

przeprowadziło badanie dotyczące charakterystyki przedstawiciela kategorii NEETs. Jego wyniki zostały przedstawione na wykres 2.

Ryc. 2. Formy aktywności i elementy charakterystyczne dla przedstawiciela kategorii NEETs

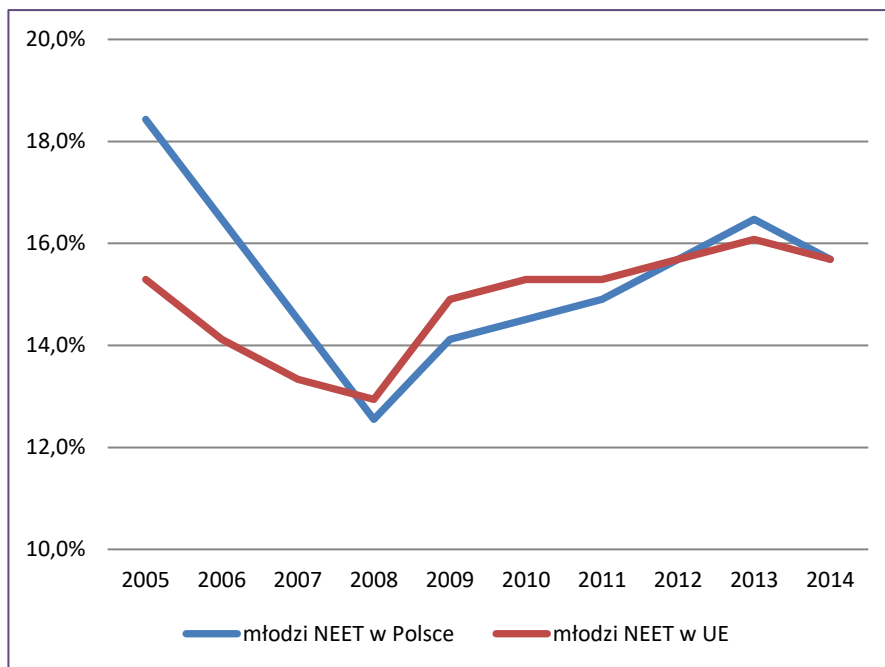
Źródło: opracowanie własne na podstawie

<http://obserwatorium.mazowsze.pl/aktualności/mazowsze/diagnoza-sytuacji-młodych-osób-należących-do-grupy-neet> (data dostępu 9.06.2017).

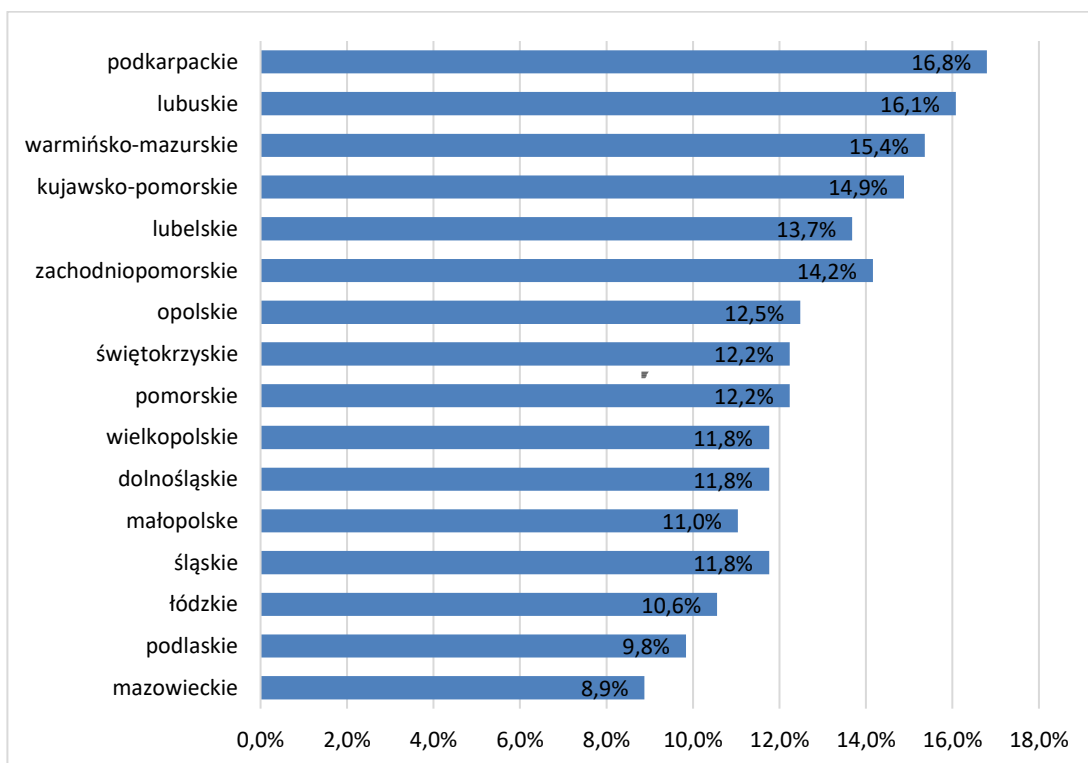
Dane z powyższej charakterystyki nie tylko pokazują codzienne aktywności przedstawiciela grupy NEETs, ale także prezentują go jako osobę, która podejmowała w przeszłości pracę, głównie bez umowy lub na podstawie umowy o dzieło / umowy-zlecenia. Osoba ta pochodzi ze wsi lub mniejszego miasta i posiada wykształcenie średnie bądź niższe.

Na wykresie 3 przedstawiony został odsetek młodych z kategorii NEETs w Polsce i Unii Europejskiej. W ciągu ostatnich 10 lat udział tej społeczności wśród młodzieży w wieku 15–29 lat był w naszym kraju bardzo blisko średniej unijnej. Największą różnicę można zauważyć w latach 2005 i 2006. Widoczny jest wówczas spadek liczby młodych NEETs w Polsce oraz UE – do 2008 r., po którym nastąpił szybki wzrost spowodowany kryzysem gospodarczym, a w konsekwencji zwiększeniem się liczby bezrobotnych.

Eurostat również przeprowadził badania dotyczące populacji NEETs w przedziale wiekowym 15–24 lat w poszczególnych województwach kraju. Dane te zostały przedstawione na wykresie 4.

Ryc. 3. Odsetek młodych z kategorii NEETs w Polsce i Unii Europejskiej

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> (data dostępu 9.06.2017).

Ryc. 4. Odsetek populacji NEETs w poszczególnych województwach

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> (data dostępu 9.06.2017).

Analizując wykres 4, można dostrzec, że najtrudniejsza sytuacja rysuje się w województwach: podkarpackim, lubuskim i warmińsko-mazurskim. Najmniejszy odsetek populacji NEETs występuje natomiast w województwach: mazowieckim, podlaskim i łódzkim. Odsetek omawianej grupy w Polsce, w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej, jest relatywnie wysoki. Z tego powodu należy tę sytuację traktować poważnie, ponieważ jej skutki pojawiają się w aspektach społecznym i ekonomicznym. Do efektów społecznych z nią związanych można zaliczyć: niepewne zatrudnienie, wykluczenie społeczne, wzrost przestępczości. Przynależność do kategorii NEETs wiąże się przede wszystkim ze stratami gospodarczymi. Młodzi bezrobotni nie zarabiając, nie płacą też podatków, tak więc nie przynoszą dochodów nie tylko sobie i bliskim, ale także państwu. Ogranicza to również rozwój gospodarczy kraju [Krause 2016, s. 77].

4. Problem populacji NEETs w województwie opolskim

Grupa studentów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Opolskiego podjęła badania dotyczące problemu populacji NEETs w województwie opolskim. Polegały one na przeprowadzeniu wywiadów z osobami, które nie pracują i się nie kształcą, oraz na późniejszej analizie zebranego materiału. Wyniki zaprezentowano poniżej.

Grupa poddana badaniu stanowiła 9 osób, w tym 4 mężczyzn oraz 5 kobiet. Większość z badanych znajdowała się w przedziale wiekowym od 24 do 29 lat, jednak wśród nich znalazły się także osoby w wieku 19, 21 oraz 23 lat. Większość próby badawczej zamieszkuje miasta, tj.: Opole (3 osoby), Kędzierzyn-Koźle (2), Nysę (1) – w sumie 6 osób. Pozostała trójka badanych mieszka na obszarach wiejskich. Nikt z uczestników badania nie posiada wykształcenia wyższego; mimo że troje z nich rozpoczęło studia, nie ukończyli ich. Większość badanych (6) posiada wykształcenie średnie, natomiast pozostałe 3 osoby ukończyły szkołę zawodową. Badani pochodzą z różnorodnych rodzin. W większości pracuje tylko jeden rodzic, a drugi pozostaje na emeryturze albo zajmuje się domem. W dwóch przypadkach rodzice przebywają za granicą. Jedna z badanych osób pochodzi z niepełnej rodziny, natomiast rodzina innej charakteryzuje się wyraźną patologicznością.

Większość ankietowanych podejmowała różnego rodzaju prace, najczęściej dorywcze lub tylko na okres próbny, co skutkowało częstym pozostawianiem osobą bezrobotną lub licznymi zmianami miejsc pracy na krótki czas. Wielu z nich pracowało na stanowiskach niewymagających specjalistycznych kwalifikacji (np. kasjer, sprzedawca). Część badanych próbowała pracować za granicą, w pojedynczych przypadkach przeszkodę stanowiła bariera językowa. Jedna osoba nigdy nie podjęła pracy, samotnie wychowuje dziecko. Częstym zjawiskiem występującym u ankietowanych jest ich niskie wykształcenie, najczęściej na poziomie średnim, niejednokrotnie bez zdanych egzaminów

końcowych. Wielu z nich nie chce pracować w Polsce ze względu na niskie zarobki, 1 osoba wskazała jako przyczynę rezygnacji z pracy także trudne warunki. Czas pozostawania bez pracy wśród ankietowanych jest zróżnicowany, od miesiąca do ok. 4 lat. Co do zadowolenia z ostatniego miejsca pracy opinie badanych osób są podzielone i nie mają określonej reguły.

Jedna z osób biorących udział w badaniu w ostatnim czasie nie uczyła się i nie próbowała poszerzyć kompetencji w żaden sposób, nie ma też wyuczonego zawodu. Dwie osoby studiowały – pierwsza pielęgniarstwo, druga historię – lecz obie nie ukończyły studiów. Jedna z nich posiada ukończony kurs obsługi wózka widłowego. Kolejny z badanych ma udokumentowany zawód o profilu budowlanym i nie chce skorzystać z żadnych kursów ze względu na ryzyko otrzymania odpowiedniej oferty od pracodawcy. Następna z ankietowanych osób ma zawód technika organizacji reklamy, ponadto aktualnie uczestniczy w kursie na prawo jazdy. Kolejna osoba przyznaje, że możliwe, że znalazłby się jakiś kurs, który by ją zainteresował, ale nie chce tracić czasu, gdyż woli go poświęcić swoim córkom. Inna osoba biorąca udział w badaniu od czasu kiedy nie pracuje, nie brała udziału w żadnych formach doskonalenia zawodowego i jest zarejestrowana w Powiatowym Urzędzie Pracy z tego względu, że jej zagraniczne ubezpieczenie zdrowotne nie jest w Polsce akceptowane. Ponadto wykazywała zainteresowanie kursem oferowanym przez PUP, lecz zaproponowany przez urzędniczkę kurs obsługi komputera okazał się dla niej zbędny, gdyż posiada takie umiejętności. Dwie osoby wyrażają chęć podwyższenia swoich kwalifikacji. Jedna chciałaby uczęszczać na kurs dla cukierników albo kucharski, druga natomiast podjąć studia filologiczne.

Ponad połowę respondentów utrzymują rodzice lub dziadkowie. Można zauważyć, że większość osób udzielających wywiadu tłumaczy brak zatrudnienia deficytem w Polsce odpowiednich ofert pracy, spełniających ich oczekiwania. Uważają, że pracodawcy oferują za niskie wynagrodzenia, nie chcą podejmować pracy za płacę minimalną. Dwóch respondentów twierdzi, że jeżeli pojawi się oferta pracy, która spełni ich oczekiwania, to podejmą pracę. Jedna z badanych osób chce wrócić na przerwane studia i jest zdania, że trudno jej będzie znaleźć satysfakcjonującą pracę tylko na okres wakacji. 1/3 respondentów to młode matki (przedział wiekowy potomstwa – 2–3 lata). W chwili obecnej nie pracują, ponieważ zajmują się wychowywaniem dzieci. Otrzymują one wsparcie od państwa. Pozostała grupa badanych nie ma możliwości pozyskiwania dochodów ze środków publicznych. Większość ankietowanych otrzymuje pomoc finansową od rodziny. Dwie osoby z dziewięciu pozyskują dochody z pracy nieformalnej.

Pytane osoby zazwyczaj są chętne do podjęcia pracy, ale wymagają spełnienia pewnych warunków. Najczęściej wskazywanym jest zapewnienie płacy na odpowiednim poziomie – zazwyczaj chodzi o taką płacę, aby pozwoliła im na normalną egzystencję w społeczeństwie, nie mają zbyt

wygórowanych oczekiwań. Kolejnym najczęściej wymienianym warunkiem jest stabilność zatrudnienia. Respondenci chcieliby pracować w oparciu o umowę o pracę, która zapewni im możliwość podjęcia zatrudnienia na dłużej, chcieliby mieć również stałą i pewną pensję. Ważnym warunkiem jest też zapewnienie przez pracodawcę opieki zdrowotnej, ubezpieczenia społecznego i emerytalnego. Pytani preferują pracę biurową, najlepiej w przedsiębiorstwie państwowym. Istotne jest także to, aby praca nie powodowała stresu. Nie każdy z pytanych chce pracować w Polsce, wielu wolałoby za granicą z powodu większych zarobków.

Z analizy odpowiedzi respondentów można wywnioskować, że niskie wynagrodzenie uznawane jest za jako główny powód pozostawania bez pracy, pomimo iż stwierdzają oni, że na rynku pracy są dostępne oferty jakiegokolwiek pracy. Każdy z ankietowanych, który odpowiedział na pytanie o to, podkreślał bowiem znaczenie tego czynnika. Według respondentów rynek pracy poszukuje kandydatów do podjęcia pracy, lecz chętnym oferuje zarobki poniżej wartości oczekiwanych. Wskazywane są również (rzadziej) jako powód bezrobocia zbyt wysokie wymagania stawiane przez pracodawców. Zupełnie odmienny problem, naświetlony dzięki przeprowadzonej analizie, dotyczy matek (głównie samotnie wychowujących dzieci), które nawet jeśli byłyby w stanie podjąć pracę pomimo niskich oferowanych zarobków, to nie są w stanie zapewnić w tym czasie opieki dziecku. Dochodzi tutaj do sytuacji, w której decyzja „pracować czy nie pracować” jest efektem podjętej kalkulacji korzyści i strat – korzyści w postaci zarobku, a równoczesnej straty w postaci braku zasiłku i kosztów związanych z opieką. Wynikiem owej kalkulacji jest często decyzja o zaniechaniu działalności zarobkowej. Wprowadzony od niedawna w naszym kraju program 500+ jest bardzo pozytywnie odbierany przez osoby znajdujące się we wskazanej sytuacji.

Pięcioro spośród badanych odczuwa problemy finansowe z powodu braku zatrudnienia. Są to osoby mające problemy zdrowotne bądź wychowujące małe dzieci, co nie pozwala im na podjęcie pracy. Prawie połowa badanych, bo aż 4 osoby, w związku z brakiem pracy nie odczuwa problemów finansowych. Osoby te utrzymywane są przez rodziców bądź dziadków, lub pracują szarej strefie.

Większość badanych osób przyznała, iż myślą o rozpoczęciu kursów lub studiów, które zwiększą ich umiejętności oraz otworzą nowe ścieżki kariery, jednak obecnie tylko 1 osoba na 9 ankietowanych w takim kursie uczestniczy (kurs języka niemieckiego). Pozostałe tłumaczą się: brakiem odpowiednich ofert kursów w urzędzie pracy, ograniczonymi funduszami, znaczną odległością do najbliższego miasta, w którym takie kursy są organizowane, brakiem czasu ze względu na posiadanie rodziny. Dodatkowo wskazywano także na brak gwarancji zatrudnienia po odbyciu kursu lub szkolenia. Badani precyzowali, że gdyby mieli możliwość wybrania odpowiedniego dla siebie kursu,

wybraliby te z zakresu cukiernictwa, kucharstwa, a także kosmetyki. Trójka ankietowanych wyraziła chęć podjęcia w najbliższym czasie studiów zaocznych bądź ukończenia tych wcześniej przerwanych. Na pytanie, czy ukończenie wcześniej wspomnianych kursów zwiększyłoby ich szanse na znalezienie pracy, wszyscy odpowiedzieli zgodnie, że tak, ponieważ zdobycie odpowiedniego certyfikatu, fachu oraz umiejętności jest dużym ułatwieniem w znalezieniu zatrudnienia. Jeden z badanych uczestniczący obecnie w kursie językowym przejawiał chęć wyjazdu za granicę w poszukiwaniu pracy.

Większość udzielających wywiadu stanowiły osoby bezdzietne, które nie korzystają z żadnego wsparcia finansowego. Głównym źródłem ich utrzymania jest partner lub wsparcie od rodziców. Wśród respondentów znajdowały się dwie kobiety korzystające z rządowego wsparcia finansowego z uwagi na dzieci.

5. Podsumowanie

Mianem NEETs nazywamy młode osoby, zazwyczaj w przedziale wiekowym 15–24 lat, które w danym momencie nie uczestniczą w procesie kształcenia ani żadnej innej formie podnoszenia kompetencji i pozostają bez pracy. Podczas badań nad problematyką tej grupy w poszczególnych krajach przyjęty przedział wiekowy może się nieznacznie różnić.

Dla państw Unii Europejskiej w 2015 r. wskaźnik udziału tej grupy w społeczeństwie wyniósł 17,3%, podczas gdy dla Polski 17,6%. Otrzymano więc bardzo zbliżone wyniki. Najniższą wartość otrzymano w Holandii – 7,2% a, najwyższą we Włoszech – 31,1%. Nie można jednak na podstawie takiej informacji wyciągnąć wiążących wniosków, gdyż występuje naturalna zależność pomiędzy stopą bezrobocia w danym kraju a skalą występowania omawianego zjawiska.

Przyczyny NEETs można sklasyfikować według poziomu ich występowania. Wyróżnić możemy zatem przyczyny w skali mikro, mezo i makro. Na te ostatnie rząd państwa prawdopodobnie ma najmniejszy wpływ, gdyż zaliczyć możemy do nich kryzysy ekonomiczne, które są rezultatem działalności całego systemu finansowego, a także ogólnie propagowane zachowania. Największe wyzwanie stanowić powinny zmiany na poziomie mezo, gdyż do nich możemy zaliczyć: brak indywidualnego podejścia do uczniów w szkołach, niewystarczające kompetencje nauczycieli do radzenia sobie ze zjawiskami patologicznymi, niezadowolenie uczniów z procesu kształcenia skłaniające do zaprzestania dalszej edukacji. Są to problemy, których rozwiązań należy szukać w szeroko rozumianym systemie kształcenia. Problemy w skali mezo są również często przyczyną problemów w skali mikro. Należy zaznaczyć jednak, że nie jedyną. Poruszana problematyka jest zdecydowanie bardziej złożona. Ostatnia klasyfikacja (mikro) dotyczy głównie cech osobowościowych.

NEETs to często bowiem ludzie o niskim poczuciu własnej wartości, niskich kompetencjach społecznych, niechętnie podejmujące wysiłek i odwlekające podejmowanie ważnych decyzji.

Dokładna analiza zjawiska w Polsce została przeprowadzona przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy. Otrzymane wyniki są niezwykle ciekawe, gdyż wyłania się z nich profil reprezentanta omawianej grupy zdecydowanie różny od jego wyobrażenia przez znaczną część społeczeństwa (osoby te odbierane są w sposób negatywny). Badania wskazują, że NEETs w zdecydowanej większości podejmowali pracę zarobkową w przeszłości, były to jednak najczęściej umowy-zlecenia lub o dzieło, bądź bez jakiegokolwiek stosunku prawnego z pracodawcą. Ponad połowa z nich opiekuje się swoją rodziną, a także uczestniczy w życiu towarzyskim poprzez portale społecznościowe czy regularne spotkania ze znajomymi. Interesujący jest dodatkowo fakt, że ponad połowa z tych osób deklaruje czytanie książek lub czasopism, co można uznać za pewną formę zdobywania wiedzy. Wyniki badania przeprowadzonego na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Opolskiego są zbliżone do tych, które uzyskało Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy. W obu przypadkach często wskazywano na przymus opieki nad rodziną. W badaniu przeprowadzonym na UO był to najczęściej problem rodzica stojącego przed dylematem: nie pracować i móc dzięki temu uzyskiwać pomoc od strony państwa, czy może podjąć działania zarobkowe, które spowoduje utratę świadczeń socjalnych i powstanie kosztów związanych z opieką nad dzieckiem. Punktem wspólnym obu badań jest również fakt, że NEETs to osoby, które w przeszłości pracowały, jednak z pewnych względów nie kontynuują tego działania. Tym razem jako wskazywany powód zaistniałej sytuacji wskazuje się głównie niskie zarobki, niestanowiące dostatecznej zachęty do podjęcia pracy.

BIBLIOGRAFIA

Szcześniak M., Rondón G., 2011, *Pokolenie „ani-ani”: o młodzieży, która się nie uczy, nie pracuje i nie dba o samokształcenie*, „Psychologia Społeczna” nr 3(18).

Krause E., 2016, *Zjawisko NEET, czyli o młodzieży trzy razy nic*, „Problemy Profesjologii” 2.

Saczyńska-Sokół S., Łojko M., 2016, *Sytuacja młodzieży NEET na rynku pracy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” nr 108.

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> (data dostępu 9.06.2017).

<http://forsal.pl/artykuly/968274,mlodziez-ktora-nie-robi-zupelnie-nic-oto-europejskie-pokolenie-neet-sow.html#neetwue2015> (data dostępu 9.06.2017)

<http://obserwatorium.mazowsze.pl/aktualności/mazowsze/diagnoza-sytuacji-młodych-osób-należących-do-grupy-neet> (data dostępu 9.06.2017).

<https://rynekpracy.pl/informacje-prasowe/neets-mlodziez-ktora-robi-nic> (data dostępu 9.06.2017).

STUDENCKIE
zeszyty naukowe

zachęcamy do rozwijania
Twojego *dorobku naukowego*

PUBLIKUJ ARTYKUŁ
Z KAŻDEJ
DZIEDZINY NAUK
TO
ZYSKASZ

Student, absolwent:

- uczestnictwo w dyskusji naukowej – wymianie myśli i twórczych rozwiązań naukowych,
- zwieńczenie pracy i zaangażowania na różnych polach aktywności studenckiej,
- profesjonalny debiut dla osób rozpoczynających działalność naukowo-badawczą,
- zdobycie umiejętności związanych z procedurą wydawniczą,
- rozwój kariery zawodowej,
- realizacja celów rozwoju naukowego i zawodowego w sposób niestandardowy,
- wzbogacenie swojego życiorysu i dorobku naukowego,
- zdobycie cennych punktów przy wnioskowaniu o stypendium Rektora lub Prezydenta Miasta.

Nauczyciel akademicki:

- rozwój dorobku naukowego poprzez udział w redagowaniu i recenzowaniu SZN WEUO – funkcja Redaktora lub Recenzenta Naukowego Zeszytu,
- rozwój i potwierdzenie umiejętności dydaktycznych poprzez upowszechnianie wyników badań naukowych studentów i doktorantów,
- skuteczne osiągnięcie efektów kształcenia w zakresie kształtowania umiejętności badawczych studentów, także poza standardowymi zajęciami dydaktycznymi
- możliwość rozwoju interdyscyplinarnych badań i zacieśniania współpracy w środowisku naukowym.

UNIWERSYTET OPOLSKI
WYDZIAŁ EKONOMICZNY

REDAKCJA:

- 📍 Wydział Ekonomiczny, Uniwersytet Opolski
ul. Ozimska 46a, 45-058 Opole
- ✉ mkrasucka@uni.opole.pl
- ☎ (77) 40 16 897
- 💻 szn.we.uni.opole.pl
- 📘 facebook.com/wydzialekonomiczny

szn.we.uni.opole.pl

Studenckie Zeszyty Naukowe mają charakter **Serii Wydawniczej** i są wydawane w formie elektronicznej.

Publikacja artykułów jest **nieodpłatna** - Autor nie ponosi żadnych kosztów związanych z publikowaniem artykułu.